

ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА ТА ЗЕМЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ

Посібник для журналістів

Видання здійснено в рамках проекту "Загально-національний конкурс публікацій у ЗМІ на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля" за підтримки Фонду "Євразія" за рахунок коштів, наданих Агентством з Міжнародного розвитку США (USAID), та Міжнародного Фонду "Відродження". Погляд авторів може не співпадати з поглядом Міжнародного Фонду "Відродження", Фонду "Євразія" або Агентства з Міжнародного розвитку США (USAID)

Шановні читачі!

Потреба у виданні посібника для журналістів з питань земельної реформи та земельних відносин стала вкрай необхідною у зв'язку з вхідженням земельної реформи у кульмінаційний етап, що характеризується активізацією ринкових відносин.

Недостатня і недосконала законодавча база, малоефективна інформаційна підтримка цього питання, недооцінка історичної ваги процесу з боку державних органів і - як наслідок - брак систематизованої, оперативної інформації, недоступність її у різних аспектах реформи - ось неповний перелік тих факторів, які спричинили невинувато слабку обізнаність і журналістів, і самих учасників земельних відносин у суті реформи.

Тож, розуміючи складність ситуації і глибоко усвідомлюючи той факт, що успішне просування земельної реформи може стати могутнім стимулом економічного підйому країни, автори цього видання прагнули поєднати усі теми та інформаційно-довідкові матеріали, попит на які простежувався найбільше. Тому тематичний спектр представлених у посібнику матеріалів виявився вельми широким.

Якими бачаться підсумки досягнутого в напрямі реалізації заходів із земельного реформування в Україні впродовж минулих років, що належить здійснити з метою максимального забезпечення процесу на законодавчому рівні, які системи та механізми управління земельними ресурсами повинні бути запроваджені та відіграти найбільш прогресивну роль на сучасному етапі, проблеми становлення ринку землі, особливості висвітлення теми земельних відносин в українських мас-медіа - з матеріалами щодо цих та багатьох інших проблем читачі зможуть познайомитися, звернувшись до відповідних розділів посібника. Окрім того, у посібнику широко представлені довідкові матеріали, які послужать кожному, у кого виникне необхідність звернутися до державних органів земельних ресурсів, їх регіональних підрозділів, міжнародних донорських організацій та їх проєктів в Україні, неурядових об'єднань, чия діяльність спрямована на підтримку земельної реформи в Україні, тощо.

Авторський колектив видання висловлює сподівання, що ним зможуть скористатися не лише журналісти, автори публікацій на тему земельних відносин різного характеру, а й самі землекористувачі, керівники новостворених сільгосп підприємств, фахівці відповідних державних служб та працівники органів місцевого самоврядування, правознавці, лідери громадських організацій, спеціалісти різних сфер, чия діяльність у тій чи іншій мірі пов'язана з використанням земельних ресурсів.

Центр висловлює щире подяку спеціалістам Державного комітету України по земельних ресурсах, Проєкту "Розвиток агробізнесу в Україні"(МФК), Міжнародній Юридичній компанії "Євролоїєр", Національному науковому центру "Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О. Н. Соколовського", Кобиланському Віктору Ананійовичу, юрисконсульту газети "Все про бухгалтерський облік", Марусову Андрію Юрійовичу, директору Агентства інформаційного розвитку за надані матеріали та допомогу в підготовці цього видання.

Зміст

1. Огляд розвитку земельних відносин в Україні	5
1.1. Основні підсумки земельної реформи	5
1.2. Земельний кодекс України	7
1.3. Законодавча підтримка Земельного кодексу України	8
1.4. Удосконалення управління земельними ресурсами	13
1.5. Право приватної власності на землю та закріплення його державними актами	14
1.6. Оренда землі	17
1.7. Запровадження автоматизованої системи ведення державного земельного кадастру	18
1.8. Ринок землі	19
1.9. Грошова оцінка землі	21
1.10. Іпотека	23
1.11. Охорона земель і контроль за їх використанням, екологічні аспекти землекористування	25
1.12. Інформаційна підтримка земельної реформи	28
2. Правовий блок	29
2.1. Законодавче забезпечення земельної реформи на сучасному етапі	29
2.2. Земля і податки: деякі проблеми оподаткування в розрізі земельної реформи	34
2.3. Проблеми охорони ґрунтів у сучасних умовах	44
3. Інформаційний блок	48
3.1. Концепція інформаційної підтримки земельної реформи в Україні на 2002 рік	48

3.2. Стихійно-послідовний інформаційний процес сьогодні. Яким він має бути завтра? (проблеми інформаційного забезпечення земельної реформи).	59
3.3. Дослідження потенціалу сільських районних газет	63
3.4. Матеріали загальнонаціонального конкурсу публікацій у ЗМІ на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля"	77
3.4.1. Про проект "Загальнонаціональний конкурс публікацій у ЗМІ на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля"	77
3.4.2. Положення про конкурс	77
3.4.3. Положення про журі	82
3.4.4. Склад організаційного комітету конкурсу	83
3.4.5. Склад журі конкурсу	84
3.4.6. Перелік партнерських організацій	84
3.4.7. Заявка на участь у конкурсі	86
3.5. Інформаційно - ресурсний центр "Реформування земельних відносин в Україні"	88
3.6. Веб-сайт "Моя Земля" - інформаційний ресурс для журналістів	95
3.7. Застосування геоінформаційних технологій у висвітленні ходу земельної реформи в Україні	100
4. Довідкові матеріали	105
4.1. Державні органи земельних ресурсів	105
4.2. Міжнародні донорські організації та їх проекти в Україні	108
4.3. Інформація про неурядові об'єднання, діяльність яких спрямована на підтримку земельної реформи в Україні	117
4.4. Законодавство на веб-сайтах України	123
4.5. Словник термінів з теми земельних відносин	127
4.6. Список літератури, виданої по темі земельних відносин	153

1. Огляд розвитку земельних відносин

1. 1. Основні підсумки земельної реформи

1. За роки проведення реформи створено нову систему земельних відносин на основі приватної власності на землю, що забезпечує рівність прав власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави, запроваджуються ринкові земельні відносини відповідно до Конституції України.

2. Удосконалено економічні механізми регулювання земельних відносин:

проводиться нормативна та експертна оцінка земель сільськогосподарського, несільськогосподарського призначення та населених пунктів, формується вторинний ринок землі.

Найважливішим при цьому є юридичне закріплення прав власності на землю - забезпечення видачі селянам державних актів на право приватної власності на землю.

Послідовне проведення земельної реформи забезпечило необоротність процесів реформування земельних відносин, закріплених Земельним кодексом та створило підґрунтя для:

- ✓ довгострокового кредитування;
- ✓ включення землі як основного засобу виробництва до економічного обігу;
- ✓ залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій;
- ✓ створення іпотечних установ;

✓ визначення нормативної та експертної оцінки землі.

У 2001-2002 роках виконано значний обсяг робіт з реформування земельних відносин, у результаті чого зміни в цих відносинах набули необоротного характеру. Так, відбулися принципові зміни у формах власності на землю, в структурі землеволодінь і землекористувань. Незважаючи на те що ряд проєктів законів лише розробляється, запровадження економічних методів регулювання земельних відносин на теренах України не припиняється ні на мить. Продовжується вдосконалення нормативно-правової бази, відбуваються істотні зміни в структурі суб'єктів господарювання на землі, набули нових імпульсів прогресивні форми ведення сільського господарства.

Станом на 01.04.03 р. у результаті проведення приватизації земельних ресурсів у державній та комунальній власності залишилося 49,4% усіх земель.

Кількість громадян, які відповідно до земельного законодавства України мали і набули право на земельну частку (пай) становить 6 737,5 тис. громадян, яким видані сертифікати на право на земельну частку (пай). Замінили сертифікати на державні акти 3 295,8 тис. власників сертифікатів, або 48,9%.

Середній розмір земельної частки (паю) становить 4 га.

Станом на 01.04.03 р. резерв-

ний фонд земель, становить 3 249,3 тис. га.

11,4 млн громадян приватизували свої земельні ділянки на площі 3,4 млн га. Дуже швидкими темпами розвивається ринок оренди землі - 21 369,7 тис. га земельних часток (паїв) орендується у селян. З кожним роком збільшуються обсяги надходжень коштів до бюджетів від плати за землю. В 1996 році загальна сума земельного податку становила 602,9 млн грн, у 2000 р. - 1 млрд 375 млн грн, у 2001 р. - 1 млрд 618 млн грн. Очікується, що в 2003 році до бюджету надійде понад 2 млрд грн від справляння плати за землю.

Станом на 01.03.03 р. продано 10 546 земельних ділянок несільськогосподарського призначення загальною площею 4 368,95 га на суму 407 115 950 грн.

Поряд із цим зроблено вагомі кроки в регулюванні відносин щодо земель населених пунктів. Розроблені важливі для подальшого динамічного соціально-економічного розвитку плани земельно-господарського устрою (Донецьк, Кіровоград, Луганськ, Луцьк, Львів, Рівне, Суми, Черкаси, Чернівці, тощо).

У контексті врегулювання міждержавних стосунків і забезпечення національних інтересів нашої держави проведено значні роботи по делімітації та демаркації кордонів. Зокрема, підписані в двосторонньому порядку відповідні документи з Республікою Польща.

Основні напрями поглиблення

земельних відносин в Україні на 2002-2005 роки:

- ✓ удосконалення земельних відносин у сільськогосподарському виробництві;
- ✓ подальше реформування земельних відносин у містах та інших населених пунктах;
- ✓ розвиток ринку земель і створення його інфраструктури;
- ✓ розвиток кредитування під заставу землі, в тому числі іпотечного кредитування;
- ✓ удосконалення порядку справляння плати на землю;
- ✓ удосконалення моніторингу земель, порядку ведення державного земельного кадастру та системи оцінки землі;
- ✓ землевпорядне забезпечення проведення земельної реформи;
- ✓ забезпечення видачі суб'єктам права власності на землю належних правовстановлюючих документів на неї;
- ✓ збереження та підвищення родючості ґрунтів, запобігання деградаційним процесам;
- ✓ підвищення ефективності державного управління земельними ресурсами;
- ✓ удосконалення організації контролю за використанням та охороною земель;
- ✓ формування законодавчої та методичної бази розвитку земельних відносин.

Заходи щодо реалізації намічених цілей:

- 1)** проведення інвентаризації земель несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів на площі 5,7 млн га та земель населених пунктів на площі 3,8 млн га;

2) визначення меж 8 400 селищ і міст;

3) проведення землепорядних робіт з організації території новостворених агроформувань з урахуванням екологічних вимог на площі близько 30 млн га;

4) вилучення з активного обігу та проведення консервації 4,8 млн га малопродуктивних і деградованих сільськогосподарських угідь, здійснення робіт із рекультиватії порушених земель;

5) завершення грошової оцінки земель 18,9 тис. населених пунктів та земель несільськогосподарського призначення площею 10,4 млн га, уточнення грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення;

6) запровадження сучасної системи реєстрації прав на землю та іншу нерухомість, що забезпечуватиме гарантію прав власності на землю, користування нею, а також унеможливить укладання протиправних угод щодо купівлі-продажу земельних ділянок.

1.2. Земельний кодекс України

Одним із найбільших досягнень земельної реформи і, без перебільшення, значною політичною подією 2001 року є прийняття Верховною Радою України 25 жовтня нового Земельного кодексу України.

Новий Земельний кодекс України увібрив у себе кількарічний досвід земельної реформи, удосконалив одні норми земельного законодавства та на принципово нових засадах врегулював інші. З виправданим перебільшенням

його часто називають Земельною Конституцією України.

Новий Земельний кодекс базується на принципах:

- ✓ широкого розвитку приватної власності на землю ;
- ✓ гарантування державою прав на землю юридичних осіб і громадян;
- ✓ розмежування земель державної та комунальної власності;
- ✓ забезпечення зростання економічного потенціалу земель у населених пунктах;
- ✓ здійснення державного управління земельними ресурсами і землекористуванням із застосуванням економічних методів;
- ✓ удосконалення справляння плати за землю;
- ✓ активного розвитку орендних земельних відносин.

Земельний кодекс створює засади для подальшого вдосконалення і розвитку земельних відносин не лише в аграрному секторі, але й у сфері земель несільськогосподарського призначення.

Новий Земельний кодекс вводить ряд обмежень, які для країн із розвинутою ринковою економікою можуть бути неприйнятними. Але це положення перехідного періоду, які викликані передусім політичними міркуваннями. Є сподівання, що ці обмеження будуть якнайшвидше скасовані.

З прийняттям нового Земельного кодексу перед урядом поставлено конкретні завдання, а саме:

- підготувати пропозиції про внесення змін до законодавчих актів, які випливають із Кодексу, та розробити нормативно-

правові акти, привести нормативно-правові акти у відповідність із Кодексом;

- вжити заходів щодо забезпечення потреб працівників соціальної сфери, які проживають у сільській місцевості, в земельних ділянках;

- розробити і затвердити методу експертної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення тощо.

У Земельному кодексі визначені також інші питання, які потребують вирішення та закріплення в законодавчому порядку, а саме:

- ✓ оцінка земель і ведення державного земельного кадастру, моніторинг земель;
- ✓ реєстрація нерухомого майна, в тому числі земельних ділянок;
- ✓ розвиток ринку землі та його інститутів;
- ✓ розмежування земель права державної та комунальної власності;
- ✓ розвиток іпотечного кредитування під заставу землі;
- ✓ удосконалення системи земельних платежів;
- ✓ охорона земель, збереження і відновлення родючості земель;
- ✓ здійснення управління земельними ресурсами й землекористуванням із застосуванням економічних методів;
- ✓ розробка довгострокової земельної політики, найважливіші завдання якої випливають з Указу Президента України від 30.05.01 р. № 372/2001 "Про Основні напрями земельної реформи в Україні на 2001-2005 роки".

Докорінне реформування відносин власності в Україні, зацікавленість та безпосередня участь у цих процесах широких верств населення зумовлюють необхідність роз'яснення суті норм нового Земельного кодексу.

Крім того, новий Земельний кодекс враховує набутий досвід нашої держави, інших країн у питаннях законодавчого врегулювання земельних відносин, повніше регламентує питання володіння, користування та розпорядження земельними ділянками, відтворення їхньої продуктивності та охорони земель. Його норми детально визначають суб'єктний склад земельних відносин, об'єкти використання, особливості передачі й придбання у власність земельних ділянок, їх вилучення і викуп, користування, підстави припинення прав власності на землю, відшкодування збитків і втрат, розв'язання проблеми іпотеки.

1.3. Законодавча підтримка Земельного кодексу України

З прийняттям нового Земельного кодексу України створена основа правової бази ринкових земельних відносин.

1) Для розвитку нового Земельного кодексу України та на виконання вимог частини 4 Прикінцевих положень цього Кодексу **розроблено, подано до Верховної Ради** ряд основоположних проектів нормативно-правових актів:

Назва проекту, реєстр. номер: проект Закону України “Про розмежування земель права державної та комунальної власності”, № 2098 від 30.08.02 р.

Стан виконання: розглянуто в першому читанні та прийнято за основу постановою Верховної Ради України від 20.02.03 р. №557-IV (проект внесений народними депутатами України Сташевським С.Т. і Ващук К.Т.).

Короткий зміст: цей Закон визначатиме правові засади розмежування земель державної і комунальної власності.

Назва проекту, реєстр. номер: проект Закону України “Про охорону земель”, № 1219 від 17.06.02 р.

Стан виконання: підписаний Головою Верховної Ради України 01.07.03 р.

Короткий зміст: цей Закон визначатиме правові, економічні та соціальні основи охорони земель з метою забезпечення їх раціонального використання, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, інших корисних властивостей землі, збереження екологічних функцій ґрунтового покриву та охорони довкілля.

Назва проекту, реєстр. номер: проект Закону “Про викуп та примусове відчуження земельних ділянок права приватної власності”, № 2120-1 від 04.02.03 р.

Стан виконання: розглянуто в першому читанні та прийнято за основу постановою Верховної Ради України від 19.06.03 р. № 1002-IV (проект, внесений народними депутатами України Томичем І.Ф. та Сулковським П.Г.).

Короткий зміст: цей закон визначатиме правові, організаційні, фінансові засади регулювання суспільних відносин, що виникають в процесі викупу та примусового відчуження земельних ділянок, що перебувають у приватній власності громадян та юридичних осіб.

Назва проекту, реєстр. номер: проект Закону України “Про ринок земель”, № 2600 від 30.12.02 р.

Стан виконання: подано до Верховної Ради.

Короткий зміст: цим Законом визначатимуться правові та економічні засади організації, розвитку та функціонування ринку земель.

Назва проекту, реєстр. номер: проект Закону України “Про державний контроль за використанням та охороною земель”, № 2601 від 30.12.02 р.

Стан виконання: підписаний Головою Верховної Ради України 01.07.03 р.

Короткий зміст: цей Закон визначатиме правові, економічні та соціальні основи організації здійснення державного контролю за використанням та охороною земель і спрямова-

ний на забезпечення раціонального використання і відтворення природних ресурсів та охорону довкілля.

Назва проекту, реєстр. номер: проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про оренду землі", № 2606 від 30.12.02 р.

Стан виконання: розглянуто в першому читанні та прийнято за основу постановою Верховної Ради України від 03.04.03 р. № 677-IV (проект, поданий Кабінетом Міністрів України).

Короткий зміст: цим законом вноситься нова редакція Закону України "Про оренду землі".

Назва проекту, реєстр. номер: проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" (щодо узгодження норм земельного законодавства), № 2608 від 30.12.02 р.

Стан виконання: розглянуто в першому читанні та прийнято за основу постановою Верховної Ради України від 05.06.03 р. № 924-IV (проект, поданий Кабінетом Міністрів України).

Короткий зміст: вносяться зміни до законів України "Про підприємництво", "Про освіту", "Про господарські товариства", "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про природно-заповідний фонд України", "Про трубопровідний транспорт", "Про залізничний транспорт", "Про плату за землю", "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про сільськогосподарську кооперацію", "Про місцеві

державні адміністрації", "Про ліцензування певних видів господарської діяльності", "Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва" та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Назва проекту, реєстр. номер: проект Закону України "Про оцінку земель", № 2609 від 30.12.02 р.

Стан виконання: розглянуто в першому читанні та прийнято за основу постановою Верховної Ради України від 06.03.03 р. № 604-IV (проект, поданий Кабінетом Міністрів України).

Короткий зміст: цей Закон визначатиме правові засади проведення оцінки земель в Україні та особливості професійної оціночної діяльності у цій сфері.

Назва проекту, реєстр. номер: проект Закону України "Про державний земельний кадастр", № 2613 від 02.01.03 р.

Короткий зміст: цим законом визначатимуться правові та організаційні засади ведення державного земельного кадастру, виростання кадастрових відомостей для цілей захисту прав власників і користувачів земельними ділянками, регулювання земельних відносин, національного використання та охорони земель.

Назва проекту, реєстр. номер: проект Закону України "Про внесення змін до статті 12 Закону України "Про плату за землю" (щодо земель підрозділів Прикордонних військ), № 2074 від 20.08.02 р.

Стан виконання: постановою Верховної Ради України від 28.11.02 р. № 310 прийнято за основу два законопроекти, реєстр. № 2074 і № 2074-1. Доручено Комітету Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин доопрацювати і подати один законопроект на розгляд Верховної Ради України до другого читання.

Короткий зміст: цим законом вносяться зміни до статті 12 Закону України "Про плату за землю", якими передбачено звільнення Прикордонних військ (за винятком їхніх підрозділів, установ, підприємств та організацій, що здійснюють прибуткову діяльність) від сплати земельного податку за землі, які використовуються для охорони державного кордону України.

Назва проекту, реєстр. номер: проект Закону України "Про використання земель оборони", № 2296 від 11.10.02 р.

Стан виконання: розглянуто в першому читанні та прийнято за основу постановою Верховної Ради України від 05.06.03 р. № 936-IV (проект, поданий Кабінетом Міністрів України).

Короткий зміст: цим законом встановлюватиметься порядок використання земель, наданих для дислокації військових частин, військово-навчальних закладів, підприємств і організацій Збройних сил України, Служби безпеки України та інших силових структур, утворених відповідно до законодавства України. Законопроектом визначено проведення земле-охоронних заходів для за-

безпечення раціонального використання земель, зайнятих об'єктами оборони, інших військових формувань, встановлено порядок використання земель у зонах особливого режиму, передбачаються контроль за цільовим використанням цих земель, а також відповідальність за порушення вимог земельного законодавства.

Назва проекту, реєстр. номер: проект Закону про внесення змін до Земельного кодексу України (щодо права власності на землі сільськогосподарського призначення), № 3006 від 20.01.03 р.

Короткий зміст: реалізація Закону дасть можливість спільним підприємствам, об'єднанням і організаціям з участю іноземних юридичних осіб, іноземців та осіб без громадянства, підприємствам з іноземними інвестиціями або у статутному фонді яких є частка іноземного капіталу набувати право власності на землю переважно шляхом купівлі земельних ділянок, що збільшить надходження відповідних коштів до державного та місцевих бюджетів, а також сприятиме підвищенню ціни земельних ділянок і конкуренції на ринку земель в Україні.

2) Прийняті Закони України
Назва, дата прийняття, номер: Закон України "Про іпотеку" від 05.06.03 р. № 898-IV. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2004 року.

Короткий зміст: законом визначене поняття “іпотека”, визначені принципи виникнення і застосування іпотеки і порядок виконання іпотечних прав і зобов’язань, установлені вимоги до майна, що може бути предметом іпотеки, умови передачі нерухомого майна в іпотеку, закріплена необхідність державної реєстрації іпотеки, визначені зобов’язання, що повинні забезпечуватися іпотекою, також цим законом визначені основні вимоги до форми і змісту іпотечного договору і заставної, передбачені способи і юридичні наслідки переходу прав за іпотечним договором і заставною тощо.

Закон повинний сприяти більш широкому застосуванню іпотеки в господарській діяльності, зменшенню кредитних ризиків і пожевленьню інвестиційної активності.

Назва, дата прийняття, номер: Закон України “Про порядок виділення в натурі земельних часток (паїв) та їх обмін” від 05.06.03 р. № 899-IV.

Короткий зміст: цей Закон визначає організаційні та правові засади виділення власникам земельних часток (паїв) земельних ділянок у натурі (на місцевості) із земель, що належали колективним сільськогосподарським підприємствам, сільськогосподарським кооперативам, сільськогосподарським акціонерним товариствам на праві колективної власності,

а також порядок обміну цими земельними ділянками.

Назва, дата прийняття, номер: Закон України “Про землеустрій” від 22.05.03 р. № 858-IV.

Короткий зміст: цей Закон визначає правові та організаційні основи діяльності у сфері землеустрою і спрямований на регулювання відносин, які виникають між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами із забезпечення сталого розвитку землекористування.

Назва, дата прийняття, номер: Закон України “Про особисте селянське господарство” від 15.05.03 р. № 742-IV.

Короткий зміст: цей Закон визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади ведення особистого селянського господарства.

Назва, дата прийняття, номер: Закон України “Про внесення змін до Земельного кодексу України” від 03.04.03 р. № 675-IV.

Короткий зміст: внесення змін до пункту 8 розділу X “Перехідні положення” Земельного кодексу України.

3) Укази Президента України

✓ “Про вдосконалення системи державного управління земельними ресурсами та контролю за їх використанням і охороною” від 19.08.02 р. № 720/2002;

✓ “Про заходи щодо створення

єдиної системи державної реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них у складі державного земельного кадастру” від 17.02.03 р. № 134/2003.

4) Постанови Кабінету Міністрів України

- ✓ “Про порядок зміни цільового призначення земель, які перебувають у власності громадян або юридичних осіб” від 11.04.02 р. № 502;
- ✓ “Про затвердження форм державного акта на право власності на земельну ділянку та на право постійного користування земельною ділянкою” від 02.04.02 р. № 449;
- ✓ “Про затвердження Положення про технічний паспорт земельної ділянки, яка виставляється на земельні торги” від 16.05.02 р. № 648;
- ✓ “Про заходи щодо створення системи реєстрації прав власності на нерухоме майно” від 16.05.02 р. № 661;
- ✓ “Про затвердження Тимчасового порядку розмежування земель права державної і комунальної власності” від 01.08.02 р. № 1100;
- ✓ “Про експертну грошову оцінку земельних ділянок” від 11.10.02 р. № 1531;
- ✓ “Про утворення Державної інспекції з контролю за використанням і охороною земель” від 25.12.02 р. № 1958;
- ✓ “Про затвердження типових положень про те-

риторіальні органи земельних ресурсів” від 24.02.03 р. № 200.

1.4. Удосконалення управління земельними ресурсами

19.08.02 р. Президент України підписав Указ “Про вдосконалення системи державного управління земельними ресурсами та контролю за їх використанням і охороною”, яким зобов’язав державні органи земельних ресурсів удосконалити систему державного управління в цій галузі.

Згідно з Указом Президента на державні органи земельних ресурсів покладається підготовка проектів розпоряджень (рішень) органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо передачі у власність земельних ділянок державної та комунальної власності, надання цих земель у користування та оренду, вилучення і викупу земельних ділянок, про попереднє погодження місць розташування об’єктів.

На Держкомзем України покладається розробка програм приватизації земель державної та комунальної форм власності. Указом Президента України Держкомзем визначено також як орган, який установлює стартову ціну земельної ділянки, за якою вони будуть продаватися на аукціонах і конкурсах. Постановою Кабінету Міністрів України від 11.10.02 р.

№ 1531 затверджена Методика експертної грошової оцінки земельних ділянок, на виконання якої розробляється "Порядок проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки".

Указом підвищено статус обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь земельних ресурсів: відтепер вони називатимуться головними управліннями.

З метою вдосконалення контролю за використанням і охороною земель у складі Держкомзему створено Держземінспекцію як урядовий орган державного управління. Робота інспекції дасть змогу не лише посилити контроль, а й поліпшити координацію діяльності органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та прокуратури з питань контролю за використанням і охороною земель.

17.02.03 р. Президент України підписав Указ "Про заходи щодо створення єдиної системи державної реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них у складі державного земельного кадастру". На виконання положень Указу Президента необхідно створити ефективну і просту, доступну всім громадянам систему реєстрації земельних ділянок і об'єктів нерухомого майна, які розташовані на цих ділянках. Така система має стати однією з важливих складових ринку землі, вона буде сприяти розвитку іпотеки зе-

мельних ділянок, об'єктивному оподаткуванню. По суті, мова йде про створення інформаційної бази даних для прозорого функціонування ринку землі та об'єктів нерухомості.

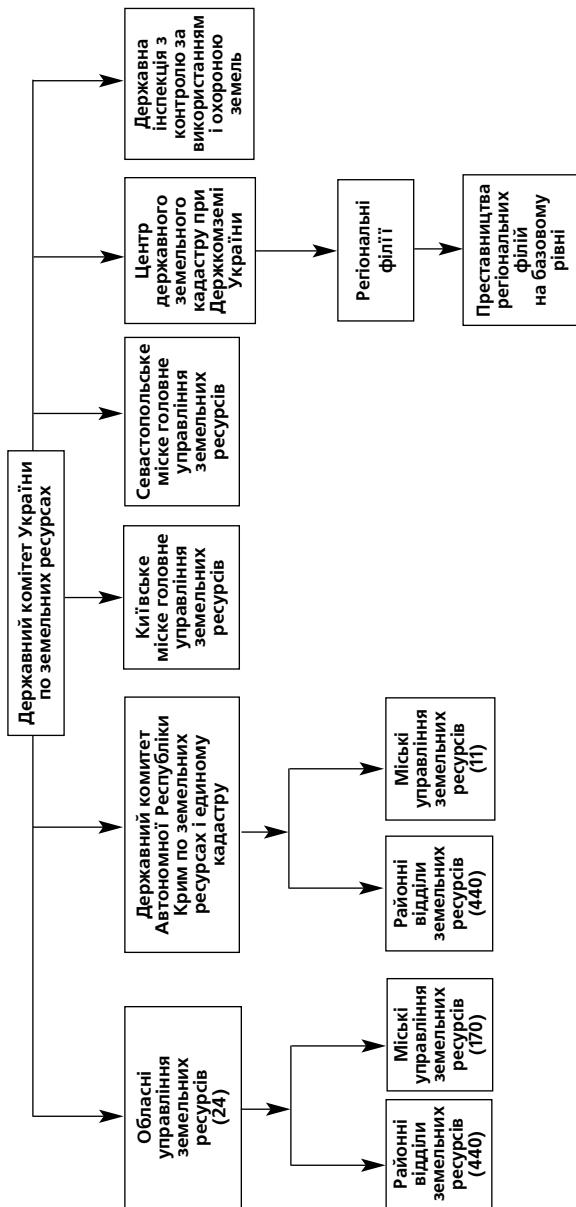
1.5. Право приватної власності на землю та закріплення його державними актами

Конституція України визначила три форми власності - державну, комунальну і приватну, встановила гарантію права власності на землю, надала право кожному громадянину володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, визнала право приватної власності непорушним. Основний Закон Української держави закріпив підмурівки для формування реального господаря - власника землі.

Створення нових форм господарювання на селі на засадах приватної власності на землю набуває все більшого поширення в регіонах. Власники та орендарі земельних паїв і земельних ділянок створюють господарські товариства, селянські (фермерські) господарства, приватні підприємства, кооперативи.

Одне з основних завдань земельної реформи - це надання селянинові юридичного статусу власника, господаря землі й захист його законних інтересів. Тому особливої уваги потребують питання розвитку і

Схема 1. Єдина система державних органів земельних ресурсів

стабілізації відносин власності на землю та реалізації положень Конституції України в галузі земельних відносин.

Отримавши державний акт на право приватної власності на землю, власник земельної ділянки може повністю нею розпоряджатися і за рахунок цього забезпечити собі гарантований дохід. Така особа має право:

- ✓ обробляти свою землю самостійно;
  - ✓ стати засновником або членом новоствореного сільськогосподарського підприємства чи іншого об'єднання ринкового типу;
  - ✓ продати, подарувати, передати у спадок або обміняти свою землю (Перехідними положеннями Земельного кодексу України це право тимчасово обмежене);
  - ✓ повністю розпоряджатися вирощеною сільськогосподарською продукцією й отримувати доходи від її реалізації;
  - ✓ передати свою землю в оренду, наприклад, іншому сільськогосподарському підприємству чи фермерові, які спроможні ефективно та дбайливо її використовувати і сплачувати відповідну орендну плату.
- За порівняно короткий термін проведена значна робота щодо оформлення та видачі державних актів на право приватної власності на землю. Кількість громадян, які відповідно до земельного законодавства України мали і набули право на земельну частку (пай) станом

на 01.05.03 р. становить 6 878 549, з яких отримали сертифікати на право на земельну частку (пай) 6 741 735 (98%).

Оформлено та видано взамін сертифікатів 3 295 827 державних актів на право власності на землю (48,9 %), знаходиться в стадії розробки 1 776 856 державних актів.

За інформацією Кабінету Міністрів України 107 тис. сертифікатів на право на земельну частку (пай) було продано або подаровано. Це свідчить про відсутність інформаційної підтримки земельної реформи, зокрема, роз'яснень селянам їх прав та можливостей, що впливають із володіння сертифікатом на право на земельну частку (пай) чи державним актом на право власності на земельну ділянку. Головною проблемою при видачі державних актів на право приватної власності на землю залишається недостатність фінансування на проведення цих робіт. На виготовлення державних актів взамін сертифікатів згідно з укладеними угодами потрібно 314 306 тис. грн, з них профінансовано 127 702 тис. грн (40,6%). Через хронічне недофінансування заходів, пов'язаних із видачею державних актів на право власності на земельну ділянку, їх видачу Уряд планує завершити лише 2006 року. Це унеможливує, функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення, що передбачено Земельним кодексом України з 1 січня 2005 року. Затягування видачі державних

актів на земельну ділянку призводить до зростання кількості осіб, право власності на землю яких порушено. Вже зараз існують випадки, коли відновити людей у їх правах неможливо, і чим довше триватиме цей процес, тим більше буде постраждалих, посилюючи при цьому екологічні проблеми землекористування та соціальну напругу на селі.

Як показує досвід, подальше здешевлення вартості виготовлення державних актів можливе лише при застосуванні сучасних технологій. Одночасно з видачею державних актів мають формуватися відповідна кадастрова документація, здійснюватися державна реєстрація земельних ділянок і прав на них. За оцінками Держкомзему України, для завершення земельної реформи потрібно близько 800 млн грн. У той же час кошти на розвиток матеріальної бази щодо видачі решті селян державних актів на право приватної власності на землю та їх державної реєстрації відсутні.

Серед проблемних питань, які виникли в ході оформлення і видачі державних актів, необхідно вказати на відсутність у районних державних кадастрових центрах (бюро) сучасної геодезичної апаратури (GPS, електронних тахеометрів, світловіддалемірів), а також відсутність в більшості районів автоматизованої системи реєстрації права користування та власності земельних ділянок, що не дає можливості ефективно використовувати дані державного зе-

мельного кадастру.

24 червня 2003 року Рада виконавчих директорів Світового банку ухвалила позику в сумі 195,13 млн доларів США на фінансування Проекту видачі державних актів на право власності на землю та розвитку системи кадастру в Україні.

Метою цього проекту є створення державного земельного кадастру та системи реєстрації прав власності на землю, передачі на справедливій основі земельних ділянок приватним особам у сільській місцевості, підтвердження прав власності на землю та підтримка реформування сільськогосподарських підприємств у більш ефективні структури, приділяючи при цьому належну увагу запобіжним екологічним та соціальним заходам.

1.6. Оренда землі

Оренда землі в Україні відновилася після десяти років перерви з ухваленням в 1990 році Земельного кодексу Української РСР. Наступним етапом розвитку орендних відносин було прийняття у жовтні 1998 року Закону України "Про оренду землі". Могутній імпульс цьому процесу надало паювання земель недержавних сільськогосподарських підприємств та створення системи господарств ринкового типу.

Станом на 01.04.03 р. площа переданих в оренду земельних часток (паїв) становила 21 369,7 тис. га. Укладено 5 247,8 тис. договорів оренди земельних часток (паїв). Це

свідчить про те, що земля почала працювати на своїх нових господарів.

Відповідно до укладених договорів оренди загальний розмір орендної плати за землю станом на 01.04.03 р. становив понад 2 468,2 млн грн. Фактично виплачено з початку року близько 23 млн грн (у відсотках від загальної суми виплат за рік-1%). Орендна плата за 1 га складає середньому 115,5 грн.

Як правило, договори оренди земельних часток укладаються на короткі строки. Так станом на 01.04.03 р. власниками земельних часток (паїв) укладено договорів оренди строком:

- ✓ на 1-3 роки - 32,7%;
- ✓ на 4-5 років - 53,4%;
- ✓ на 6-10 років - 12%;
- ✓ на 10 років і більше 1,9%.

Це свідчить про те, що селяни не поспішають взяти на себе зобов'язання щодо конкретного орендаря і не задовольняються рівнем орендної плати, яку їм у даний час пропонують.

1.7. Запровадження автоматизованої системи ведення державного земельного кадастру

Роботи щодо автоматизації ведення державного земельного кадастру ведуться відповідно до "Програми створення автоматизованої системи ведення державного земельного кадастру", затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 02.12.97 р. № 1355. Передбачається створення єдиної када-

строво-реєстраційної системи земельних ділянок, об'єктів нерухомого майна та прав на них. Зазначена Програма потребує актуалізації й внесення змін і доповнень з урахуванням сучасних вимог до створення автоматизованих інформаційних систем та змін у законодавчій базі.

Роботи щодо створення автоматизованої кадастрово-реєстраційної системи зосереджені в структурних підрозділах і місцевих органах Держкомзему, а також у Центрі державного земельного кадастру. До функцій структурних підрозділів Держкомзему віднесено розробку нормативно-методичного забезпечення системи, місцеві органи розробляють індексні карти, ведуть кадастрові справи, Поземельні книги, Книги реєстрації, роботи щодо присвоєння кадастрових номерів земельним ділянкам та заводять кадастрові справи на них.

Інформація, зосереджена в кадастрових базах даних АС ДЗКУ, використовується для:

- ✓ поточного управління земельними ресурсами;
- ✓ державного моніторингу та контролю за використанням і охороною земель;
- ✓ розробки проектів землеустрою та оптимізації землекористувань;
- ✓ здійснення заходів щодо раціонального використання та охорони земель;
- ✓ інвентаризації земель і ґрунтових обстежень;
- ✓ реєстрації прав власників та користувачів (у тому числі

орендарів) земельних ділянок та іншої нерухомості;

✓ нормативної та експертної грошової оцінки земельних ділянок;

✓ встановлення величини податків і орендної плати за землею та інше.

Відповідно до статті 202 Земельного кодексу України із метою створення та ведення Державного реєстру земель Управлінням державного земельного кадастру було розроблено єдину систему ідентифікації земельних ділянок і форму Поземельної книги та порядку її ведення. Для їх запровадження структурним підрозділам Держкомзему України були направлені вказівки від 20.03.02 р. № 11 "Про запровадження форми Поземельної книги та порядку її ведення" і від 20.03.02 р. № 12 "Про присвоєння кадастрових номерів земельним ділянкам для ведення Державного реєстру земель".

Управлінням державного земельного кадастру разом із Центром ДЗК при Держкомземі України було розроблено вказівку від 01.08.02 р. № 23 "Про запровадження тимчасового порядку формування та ведення бази даних автоматизованої системи ведення державного земельного кадастру", якою з 1 вересня 2002 року запроваджено тимчасовий порядок формування та ведення бази даних автоматизованої системи ведення державного земельного кадастру і Порядок проведення робіт, пов'язаних із

передачею, прийманням, перевіркою земельно-кадастрових даних, представлених у встановленому форматі обміну земельно-кадастрових даних на магнітних носіях.

Найуспішніше роботи з автоматизації ведення державного земельного кадастру ведуться в Дніпропетровській, Донецькій, Кіровоградській, Одеській та Черкаській областях, у містах Дніпропетровську і Києві.

Запровадження єдиної автоматизованої системи державного земельного кадастру України (АС ДЗКУ) забезпечить можливість ефективнішого управління земельними ресурсами, створить усі передумови для вдосконалення системи оподаткування та запровадження в Україні системи реєстрації прав власності на землю та іншу нерухомість, забезпечить формування інформаційної інфраструктури ринку землі.

1.8. Ринок землі

Одним із важливих завдань сучасної земельної реформи в Україні є формування ринку землі. Формування земельного ринку в нашій державі необхідно починати з трансформації суспільної думки щодо приватної власності на землю та торговельних операцій із нею. Недостатньо визнати приватну земельну власність, законодавчо закріпити потенційну можливість її існування, головне, щоб люди усвідомили:

власник землі має право використовувати її для ринкових цілей і реалізувати свій інтерес у використанні як засобу виробництва, об'єкта оренди й, зрештою, торгівлі.

Тільки усвідомивши необхідність ринку землі, можна розробити правові акти, економічні механізми та організувати відповідні інституції, здатні забезпечити ефективне функціонування земельного ринку в державі.

Формування й функціонування ринку землі в Україні - процес поступовий і довгочасний. Він потребує відповідної законодавчої та нормативної бази.

Починаючи з 1992 року, коли в країні запроваджено право приватної власності на землю, відбулися кардинальні зміни у формах власності на землю. Уже не існує монополії держави на власність на землю. У ході земельної реформи державою передано у власність громадян та сільськогосподарських підприємств близько 33 млн га сільськогосподарських земель. Проводяться роботи щодо оформлення та видачі громадянам державних актів на право приватної власності на земельні ділянки.

Процес продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення та прав оренди на них для підприємницької діяльності набуває масового характеру. Станом на 01.03.03 р. продано 10 546 таких земельних ділянок загальною площею 4 368,95 га на суму 407 115 950

грн. Вартість 1 кв. м у середньому становить 9,4 грн. Продано право на оренду 946 земельної ділянки площею 78,47 га вартістю 7 266 820 грн. Зазначені кошти в основному направляються до місцевих бюджетів. Таким чином, незважаючи на деякі тимчасові обмеження, встановлені Перехідними положеннями Земельного кодексу України на продаж та набуття громадянами і юридичними особами земельних ділянок для ведення селянського (фермерського) господарства та іншого товарного сільськогосподарського виробництва, потенційний ринок земель у країні поступово формується.

У зв'язку з цим є нагальна необхідність розробки і прийняття Закону "Про ринок земель". Розвиток цивілізованого ринку земель сільськогосподарського призначення на належній правовій базі в Україні:

✓ сприятиме створенню великих, конкурентоспроможних підприємств;

✓ підвищить ефективність виробництва шляхом диференційованого використання земель різної якості, залучення інвестицій для вкладання, насамперед, в угіддя, які дають змогу одержувати високий прибуток;

✓ зробить "прозорими" будь-які угоди щодо купівлі-продажу землі, введе їх із тіньового сектора економіки, сприятиме наповненню місцевих бюджетів розширенням податкової бази та правильним визначенням

розмірів податків;

✓ надасть упевненості інвесторам у відсутності ризику вкладень.

Водночас розвиток ринку земель несільськогосподарського призначення, передусім земель міст, у сучасних умовах є не менш важливим.

Саме в містах, де попит на земельні ділянки більший, а їхня вартість значно перевищує вартість ділянок на землях сільськогосподарського призначення, земельний ринок формується найактивніше.

Обіг земельних ділянок у містах, перехід землі в приватну власність інвесторів об'єктивно зумовлюють потребу в гарантуванні цих інвестицій. Те ж саме стосується і земель промисловості.

Норми, які пропонуються закріпити у проекті Закону "Про ринок земель", дозволять сформулювати політику держави щодо регулювання ринку земель та іншої нерухомості у населених пунктах, дадуть змогу спрямувати значні кошти на розвиток міст, селищ, сіл, поліпшити їхню соціальну інфраструктуру, шляхи сполучення, комунальне господарство.

1.9. грошова оцінка землі

Статтю 201 Земельного кодексу України встановлено, що залежно від призначення та порядку проведення грошова оцінка земельних ділянок може бути нормативною і експертною.

Нормативна грошова оцінка земельних ділянок застосовується для визначення розміру земельного податку, втрат сільськогосподарсько-

го й лісгосподарського виробництва, економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель, застосовується як база для визначення розміру орендної плати, яка проводиться відповідно до Методики грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.95 р. № 213 (із змінами) та Методики грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.97 р. № 525.

Експертна грошова оцінка застосовується при здійсненні цивільно-правових угод (купівля-продаж, дарування, міна, наслідування) щодо земельних ділянок. Для врегулювання питання експертної грошової оцінки земельних ділянок сільськогосподарського призначення, присадибних земельних ділянок, земельних ділянок для гаражного й дачного будівництва, права користування (оренди) земельними ділянками була розроблена Методика експертної грошової оцінки земельних ділянок, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 11.10.02 р. № 1531. Наказом Державного комітету України по земельних ресурсах від 09.01.03 р. № 2 затверджено порядок проведення експертної грошової оцінки земельних ділянок.

Грошову оцінку земель населених пунктів та експертну грошо-

ву оцінку земельних ділянок несільськогосподарського призначення проводять суб'єкти підприємницької діяльності, які одержали ліцензію Держкомзему на виконання землеоціночних робіт.

Грошова оцінка сільськогосподарських угідь проведена в повному обсязі станом на 01.07.95 р. Відповідно до частини 2 статті 23 Закону України "Про плату за землю" (зі змінами) від 03.07.92 р. № 2535-XII грошова оцінка земельної ділянки щороку станом на 1 січня уточнюється на коефіцієнт індексації, порядок проведення якої затверджується Кабінетом Міністрів України. Порядок проведення індексації грошової оцінки земель затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.00 р. № 783.

Загальна нормативна вартість земель сільськогосподарського призначення станом на 01.01.02 р. становила 365 198 млн грн. Грошова оцінка 1 га сільськогосподарських угідь станом на 01.01.02 р. з урахуванням добутку коефіцієнтів індексації грошової оцінки земель за 1996-2001 роки 2,465 у середньому по Україні становить:

- ✓ сільськогосподарських угідь - 8 733,2;
- ✓ ріллі - 9 205;
- ✓ багаторічних насаджень - 34 330;
- ✓ сіножатей - 4 540;
- ✓ пасовищ - 2 759.

Найвищий показник грошової

(нормативною) оцінки ріллі за 1 га, грн: у Черкаській області - 11 653,6, АР Крим - 10 814, Донецькій - 10 01,4, Полтавській - 10 158,3 та Херсонській області - 10 127.

Станом на 01.10.02 р. грошова оцінка земель населених пунктів та земель несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів проведена в таких обсягах:

1. Площа земель несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів, по яких проведено грошову оцінку, становить 63,2 тис. га, або 0,6 % їхньої загальної площі.

2. Із загальної кількості населених пунктів України (29 962) проведено грошову оцінку земель в 13 771, що становить 46 % (із загальної площі населених пунктів 7180,4 тис. га проведено грошову оцінку на площі 3747,5 тис. га, що становить 52,2 %) із них:

- ✓ в містах Києві, Севастополі та населених пунктах Донецької області - на 100 %;
- ✓ в містах обласного значення - 79 %;
- ✓ в містах районного значення - 46,8 %;
- ✓ в селищах - 48,5 %;
- ✓ в селах - 45,7%.

Практично завершуються або в стадії завершення роботи з грошової оцінки земель населених пунктів у Волинській області (96,5%), Дніпропетровській (94%), Київській (93,8%), Тернопільській (97,5%) областях, а найнижчі показники в Авто-

номній Республіці Крим (6,1%) та у Чернігівській області (6,7%).

1.10. Іпотека

У сучасній Україні зародилися і набувають поступового розвитку іпотечні відносини. Оскільки земля є одним із найбільших об'єктів нерухомого майна, іпотечне кредитування - один із найбільш перевірених у світовій практиці й надійних способів залучення приватних інвестицій на ринку нерухомості.

Розвиток іпотечних відносин в Україні потребує створення економічних, правових та інституційних умов позичальникам та кредиторам для реалізації їхніх прав і можливостей щодо використання нерухомого майна з метою проведення іпотечних операцій.

До економічних передумов запровадження іпотечного кредитування слід віднести:

- ✓ стабільність цін;
- ✓ стабільність національної валюти;
- ✓ загальне економічне зростання.

Правові передумови запровадження іпотечного кредитування такі:

- ✓ правові гарантії приватної власності на нерухоме майно;
- ✓ правова єдність земельної ділянки та розміщених на ній будівель, споруд і багаторічних насаджень;
- ✓ правова безпека іпотеки; правове регулювання організації та діяльності іпотечних банків.

Інституційні передумови розвитку іпотечних відносин:

- ✓ становлення спеціалізованих іпотечних установ;
- ✓ наявність широкої мережі кадастрових служб і організація державної реєстрації прав на нерухоме майно;
- ✓ розвиток сфери нотаріальних послуг, оціночної та страхової діяльності;
- ✓ наявність ринків нерухомості й біржового ринку цінних паперів.

Передбачається, що система іпотечного кредитування в своєму довершеному вигляді буде функціональним самовдосконалюючим комплексом правил та заходів, які забезпечуватимуть учасникам іпотеки можливість здійснення всіх необхідних операцій для кредитування під заставу нерухомого майна. Впровадження цієї системи стимулюватиме розвиток середньо- та довгострокового кредитування виробництва (у першу чергу в аграрному секторі) та створення умов для його зростання і загального зростання економіки України.

На сьогодні іпотечні відносини в Україні регулює Законом України "Про заставу" від 02.10.92 р. № 2654-XII із змінами і доповненнями, зокрема його розділ II "Іпотека". На жаль це закон не забезпечив всіх правових передумов для розвитку іпотеки.

Указом Президента України від 30.05.01 р. № 372/2001 було визначено основні напрями земельної реформи в Україні на 2001-2005 роки. Відповідно до Указу

одним з основних напрямів державної політики у сфері регулювання земельних відносин визначено розвиток кредитування під заставу землі, в тому числі іпотечного кредитування.

У рамках цього напрямку з метою використання потенціалу застави землі передбачається:

- ✓ розроблення механізму, який гарантуватиме іпотечному заставоутримувачу в разі невиконання забезпеченого іпотекою зобов'язання одержання задоволення з вартості заставленої земельної ділянки;
- ✓ розроблення заходів щодо захисту прав заставодавців;
- ✓ використання іпотеки для забезпечення зобов'язань за договорами купівлі-продажу земельних ділянок;
- ✓ удосконалення нормативно-правової бази іпотеки землі;
- ✓ проведення експериментів із кредитування під заставу землі;
- ✓ підготовка та перепідготовка спеціалістів з іпотечного кредитування.

Нормативне закріплення застави земельних ділянок і заходів щодо розвитку іпотечних відносин також висвітлено у новому Земельному кодексі України. Статтею 133 Кодексу визначено:

- 1.** У заставу можуть передаватися земельні ділянки, які належать громадянам та юридичним особам на праві власності.
- 2.** Земельна ділянка, яка перебуває у спільній власності, може бути передана у заставу за

згодою всіх співвласників.

3. Передача в заставу частини земельної ділянки здійснюється після виділення її в натурі (на місцевості).

4. Заставоутримувачем земельної ділянки можуть бути лише банки, які відповідають вимогам, установленим законами України.

5. Порядок застави земельних ділянок визначається законом. Для розвитку іпотечних відносин Прикінцевими положеннями Земельного кодексу передбачено заходи щодо подальшого розвитку земельного законодавства у цьому напрямі: створення Державного земельного (іпотечного) банку з відповідною інфраструктурою, запровадження державної реєстрації прав на землю, розробка передбачених Кодексом нормативно-правових актів, у тому числі проектів Законів "Про державний земельний кадастр", "Про оцінку земель", "Про державний земельний (іпотечний) банк", "Про ринок земель" тощо.

Указом Президента України від 08.08.02 р. № 695/2002 "Про заходи щодо розвитку іпотечного ринку в Україні" визначені пріоритетні напрями діяльності щодо створення та розвитку іпотечного ринку в Україні:

- ✓ формування нормативно-правової бази з питань іпотеки з метою ефективного використання можливостей іпотеки як додаткового джерела залучення коштів для вирішення соціально-економічних проблем;

✓ створення системи гарантій та прозорих умов діяльності учасників іпотечного ринку, насамперед через запровадження ефективної системи державної реєстрації прав на нерухоме майно, вдосконалення системи оцінки нерухомого майна, стандартизацію діяльності на іпотечному ринку, визначення механізмів страхування іпотечних кредитів;

✓ встановлення видів іпотечних цінних паперів, визначення порядку їх випуску та обігу, забезпечення належного контролю за їх обігом;

✓ створення спеціалізованих іпотечних банків та інших установ, які здійснюватимуть діяльність на іпотечному ринку;

✓ розширення наукових досліджень з проблем іпотеки та іпотечного ринку, підготовка фахівців з питань іпотеки.

Заходами нормативно-правового характеру, які необхідно здійснити з метою створення умов для розвитку іпотечних відносин, є вступ в силу та прийняття наступних законів України:

1. Закон України “Про іпотеку” від 05.06.03 р. № 898-IV, який набере чинності з 01.01.04 р.

2. Закон України “Про особливості створення та діяльності іпотечних установ в Україні”.

3. Закон України “Про державну реєстрацію прав власності на об’єкти нерухомого майна” (у другому читанні з попереднім доопрацюванням).

4. Закон України “Про державний земельний кадастр”.

5. Закон України “Про оцінку земель”.

6. Закон України “Про ринок земель”.

7. Закон України “Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень”.

1.11. Охорона земель і контроль за їх використанням, екологічні аспекти землекористування

Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування.

Значної екологічної шкоди земельні ресурси зазнають через забруднення ґрунтів викидами промисловості (важкі метали, кислотні дощі тощо) та використання засобів хімізації в аграрному секторі.

Державна політика охорони і раціонального використання земель визначається системою правових, організаційних, економічних та інших заходів, що мають природоохоронний, ресурсозберігаючий і відтворювальний характер.

Впроваджується ґрунтозахисна система землеробства з контурно-меліоративною організацією території, розширенням площ безполіцевого обробітку ґрунту, щілювання ріллі, смуговим розміщенням посівів і парів, першочерговим залуженням та консервацією дуже еродованих і схилових земель.

Важливим напрямом раціонального використання зе-

мельних ресурсів є поліпшення екологічного стану зрошуваних земель, на яких спостерігаються підтоплення, вторинне засолення, водна ерозія, руйнування природної структури ґрунтів тощо. Для поліпшення меліоративного стану осушених земель потрібно провести ряд заходів:

- ✓ розробити науково обґрунтовані критерії оцінки результатів осушення на стадії його проектування і здійснення;
- ✓ у структурі посівних площ на осушених землях довести частку посівів багаторічних трав до 50-60 відсотків.

Новий Земельний кодекс України визначив завдання, зміст і порядок охорони земель (статті 162-168); поняття техногенно-забруднених, деградованих і малопродуктивних земель та особливості їх використання і консервації (статті 169-172); управління в галузі використання і охорони земель (статті 173-190); зміст економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель (статті 205-206). Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.01.02 р. № 6-р "Про затвердження плану підготовки проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, що впливають із Земельного кодексу України" розроблено та прийнято:

1. Закон України "Про охорону земель" (реєстр. № 1219 від 17.06.02 р.) підписано Головою Верховної Ради України 01.07.03 р. Законопроект доз-

волить посилити державний контроль за використанням і охороною земель, врегулювати правовідносини у галузі охорони земель з метою раціонального їх використання, збереження екологічних функцій ґрунтового покриву. Поліпшення природного середовища з урахуванням особливостей реформування земельних відносин дасть змогу зупинити процеси деградації ландшафтного і біологічного розмаїття та створити стійку агроекологічну систему нарощування біоресурсного потенціалу земель, підвищити ефективність їх використання в 1,6-1,8 рази;

2. Закон України "Про землеустрій" від 22.05.03 р № 858-IV. Цей Закон визначає правові та організаційні основи діяльності у сфері землеустрою і спрямований на регулювання земельних відносин з метою створення умов для раціонального використання та охорони земель, рівноправного розвитку всіх форм власності на землю і господакування, збереження та відтворення родючості ґрунтів, поліпшення природного середовища, охорони прав громадян, підприємств, установ і організацій.

3. Закон України "Про державний контроль за використанням та охороною земель" підписано Головою Верховної Ради України 01.07.03 р. Цей Закон забезпечить ведення органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами,

організаціями і громадянами України контролю за використанням та охороною земель і визначить порядок його здійснення, зокрема, уповноваженими органами виконавчої влади по земельних ресурсах за використанням та охороною земель.

4. Прийнято наказ Держкомзему України "Про порядок консервації земель" від 17.10.02 р. № 175. В умовах дефіциту коштів, у тому числі на впровадження ґрунтоохоронних заходів, важливим напрямом зниження інтенсивності ерозійних процесів, подальшої деградації сільськогосподарських ландшафтів і ґрунтового покриву є проведення консервації (вилучення з обороту) малопродуктивних, ерозійно небезпечних земель, площа яких становитиме близько 10 млн га. Зменшення орних земель на цю площу з подальшим переведенням її в кормові угіддя та під заліснення відповідатиме принципам раціонального землекористування агроландшафтів, відновить співвідношення між природними комплексами і знизить інтенсивність ерозійних процесів, інших негативних проявів природи, що стане практичною основою сталого розвитку землеробства в умовах ринку. Після запровадження програми консервації тільки 2,4 млн га сильно деградованих

земель передбачається одержати економічний ефект близько 290 млн грн.

Одним із найголовніших чинників ведення високопродуктивного, конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва є збереження та підвищення родючості ґрунтів і запобігання деградаційним процесам, що значною мірою визначається характером використання земель. Ерозія ґрунтів - основний дестабілізуючий фактор екологічної ситуації в ландшафтах, який призводить до забруднення та замулення струмків, річок, ставів.

Згідно з даними проекту Національної програми охорони земель на 1997-2010 роки, розробленої на виконання розпорядження Президента України від 17.02.96 р. № 34/96-рп, щорічні еколого-економічні збитки через ерозію ґрунтів перевищують 9,1 млрд грн.

У заходах щодо реалізації основних напрямів земельної реформи в Україні на 2001-2005 роки витрати на охорону земель передбачаються у сумі 3 млрд 656 млн грн, або в середньому 731, 2 млн грн на рік. Але на даний час на вищезгаданій програмі з охорони земель кошти виділяються в обмеженій кількості.

Фінансування заходів щодо охорони земель частково повинне забезпечуватися за раху-

нок коштів суб'єктів землекористування, а решта - бюджетними асигнуваннями від щорічного надходження коштів від сплати за землю та коштів, які надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва.

1.12. Інформаційна підтримка земельної реформи

Створення прозорого інформаційного простору для формування ринкових умов землекористування та привабливого інвестиційного клімату неможливе без продуманої, всебічної інформаційної політики, спрямованої на роз'яснення прав та обов'язків громадян і юридичних осіб, які набувають права приватної власності на землю, положень нового Земельного кодексу та змісту інших нормативно-правових актів, що формують організаційно-правовий механізм земельної реформи в Україні.

Протягом 2002 року Держкомзем України щомісячно проводив "круглі столи", прес-конференції, семінари з участю представників телебачення, радіо, на яких було обговорено ряд питань, що стосуються проведення земельної реформи в Україні. Багато інформаційних заходів здійснювалися Держкомземом спільно з ІРЦ "Реформування земельних відносин в Україні", що свідчить про успішний досвід співпраці органу державної влади з громадською організацією у галузі інформаційного за-

безпечення земельної реформи.

Робота із зверненнями громадян, а саме реєстрація, розгляд та надання відповідей на поставлені запитання в Держкомземі здійснюється юридичним управлінням (відділ по роботі із зверненнями юридичних та фізичних осіб).

Станом на 15.12.02 р. розглянуто 1661 звернення, у тому числі за дорученням Адміністрації Президента - 67, Кабінету Міністрів України - 36, на прохання Верховної Ради України, Комітетів Верховної Ради України та народних депутатів - 313, міністерств, комітетів, організацій, засобів масової інформації - 279 і безпосередньо від громадян - 966.

Здійснюється щоквартальний аналіз звернень по тематиці, регіонах та кореспондентах. Проведений аналіз звернень і скарг, що надійшли до Держкомзему за дванадцять місяців 2002 року, свідчить, що у зв'язку з прийняттям нового Земельного кодексу, який набрав чинності з 01.01.02 р., збільшилася кількість звернень щодо роз'яснення земельного законодавства.

Так, із загальної кількості, з 1661 звернення, зазначене становить 785(47%), питання, пов'язані з роздержавленням та паюванням земель, - 637 (38%), земельні спори - 147 (9%) і питання надання земельних ділянок та виділення їх у натурі, а також повернення земель - 92 (6%).

2. Правовий блок

2.1. Законодавче забезпечення земельної реформи на сучасному етапі

О.М. Сопільняк

Проект МФК "Розвиток агробізнесу в Україні"

І. Розглядаючи законодавче забезпечення земельної реформи на сучасному етапі необхідно все-таки звернутися до історії і того шляху, яким пройшла реформа в Україні.

Як відомо, на підставі Декрету про землю, прийнятого на другий день після жовтневої революції, був знищений земельний устрій дореволюційної Росії, до складу якої входила й Україна. Приватна власність на землю була скасована без надання будь-якої компенсації її власникам. Фактично була проведена націоналізація землі.

У 1939 р. - відповідно до прийнятого статуту колгоспу - землю було передано колективним господарствам у безплатне безстрокове користування.

13.12.68 р. земельне законодавство в СРСР було кодифіковано, і був прийнятий перший Земельний кодекс, у текст якого згодом, упродовж всього періоду існування Радянського Союзу, зміни практично не вносилися.

Питання про необхідність зміни структури сільгосп підприємств України (колгоспів, радгоспів) було порушено на початку 90-х років.

18.12.90 р. Верховна Рада Української РСР одночасно з Земельним кодексом Української РСР прийняла постанову № 563

"Про земельну реформу", за якою вся земля республіки проголошувалася об'єктом реформи. Тоді й ініціювався фермерський рух у країні. У цьому ж році - 20 грудня був прийнятий Закон України "Про селянські (фермерські) господарства", а протягом наступних двох років ще цілий ряд законів, що створили, по суті, законодавчу базу для реформування виробничих відносин в аграрній сфері:

- ✓ Закон України "Про підприємництво" - 07.02.91 р.;
- ✓ Закон України "Про власність" - 07.02.91 р.;
- ✓ Закон України "Про підприємства в Україні" - 27.03.91 р.;
- ✓ Закон України "Про колективне сільськогосподарське підприємство" - 14.02.92 р.;
- ✓ Закон України "Про господарчі товариства" 19.09.1992 р. і ін.

У березні 1992 р. Верховною Радою України приймається прогресивна на той час нова редакція Земельного кодексу і постанова № 2200 "Про прискорення земельної реформи і приватизації землі".

Ці акти ініціювали процес роздержавлення, паювання і приватизації землі в аграрних

підприємствах і створення на базі колгоспів і радгоспів - колективних сільськогосподарських підприємств (КСП), що по суті стало першим етапом реформування аграрних відносин. Сільськогосподарська земля передавалася в колективну власність КСП, і до державного акта на право колективної власності на землю додавався список осіб, які мали право на земельну частку та право виділити її в натурі при припиненні свого членства у підприємстві.

Важливим поштовхом у цьому процесі став Указ Президента від 10 листопада 1994 року "Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність". На підставі цього і ряду інших документів, співвласникам землі, що знаходиться в колективній власності, видавалися сертифікати на право на земельну частку (пай). Завершальним кроком цього етапу реформування став Указ Президента від 03.12.99 р. № 1529 "Про невідкладні заходи з прискорення реформування аграрного сектора економіки".

Варто відзначити, що даний указ не привніс якихось нових механізмів і не створив нових інститутів у сфері земельних правовідносин, але був визначальним у здійсненні організаційних заходів для просування реформи і мав більше адміністративний та політичний характер.

Практично увесь цей етап земельної реформи, а саме -

процес паювання землі та її приватизації - пройшов у правовому полі, створеному не законами, а указами і постановами Президента та уряду України. Може, тому і не все так гладко проходило в законодавчому забезпеченні цього процесу. Хоча варто відзначити прогресивний характер указів Президента, що у той період приймалися і діяли відповідно до перехідних положень Конституції України. А саме:

"Президент України протягом 3-х років після вступу в силу Конституції має право видавати схвалені КМ України і завірені підписом Прем'єр-міністра України укази з економічних питань, не врегульованих законами, з подачею відповідного законопроекту".

Конституція України була прийнята у 1996 році і з 1999 року Президент втратив такі повноваження, однак виданими указами встиг зробити досить багато для просування реформи.

Процес реформи, що здійснювався без належного системного підходу, без достатнього узгодження з чинним законодавством, а також через відсутність широкої інформаційної кампанії, привів до того, що паювання і передача землі в приватну власність проводилася не завжди правильно, і механізми здійснення такого реформування найчастіше не були продумані до кінця. Через низьку поінформованість населення земельні частки най-

частіше продавалися за безцінь. Власники паїв і землі не могли зробити належний вибір серед орендарів і віддали їх в оренду за чієюсь єдиною пропозицією і за низьку ціну, при цьому й орендна плата не завжди виплачувалася вчасно і в повному обсязі.

З метою вирішення виниклої проблеми і захисту прав власників земельних паїв, був прийнятий Закон України "Про угоди відчуження права на земельну частку (пай)", який забороняв продаж і будь-яке відчуження сертифікатів земельних паїв, окрім передачі їх у спадщину.

Однак і цей закон, вирішивши одну проблему, породив у свою чергу нову. За відсутності можливості консолідації земельних паїв і створення великого масиву землі, постала загроза надмірного дроблення землі на дрібні ділянки і створення черезсмулля. Цю проблему також намагаються вирішити шляхом прийняття нових законів, що допускають обмін земельними паями і земельними ділянками, і визначають певний щодо цього механізм.

Як бачимо, подальший розвиток приватного сектора економіки поставив велику кількість питань, вирішити які чинний тоді Земельний кодекс уже був не спроможний. До того ж різні норми законодавчих актів застаріли, а то й суперечили одна одній, і, мабуть, у земельному праві, як ні у

жодній іншій галузі права, була найбільша кількість норм, що суперечили одна одній. Єдиним можливим виходом з такої ситуації було прийняття нового Земельного кодексу. Тож, він був прийнятий 25 жовтня 2001 р., набрав чинності з 1 січня 2002 р.

II. Розглядаючи загальне законодавство України, варто звернути увагу на ті нормативні акти, що впливають на регулювання права власності, у тому числі на землю, ведення аграрного бізнесу і земельних відносин зокрема.

Усі діючі нормативні акти можна розділити на:

- Нормативні акти загальної дії.
- Нормативні акти, що регулюють підприємницьку діяльність (пов'язану з використанням землі).
- Спеціальні нормативні акти.

Нормативні акти загальної дії:

Конституція України визначає загальні правові норми регулювання відносин власності:

- ✓ Земля є основним національним багатством і знаходиться під охороною держави.
- ✓ Суб'єктами права власності на землю є громадяни, юридичні особи, держава.
- ✓ Усі суб'єкти права власності є рівними перед законом.
- ✓ Право власності на землю гарантується.
- ✓ Використання землі не повинно погіршувати її природних якостей.

✓ Кожен громадянин має право на підприємницьку діяльність, у тому числі з використанням землі.

Цивільний кодекс України містить загальні правила цивільно-правових відносин, що стосуються:

✓ Права власності й особливостей реалізації цих прав різними суб'єктами.

✓ Поняття й особливості реалізації прав загальної власності.

✓ Угод, представництва і до ручення.

✓ Типів договорів.

✓ Спадщини та ін.

Закон України "Про власність" регулює відносини власності і визначає:

✓ Право виключної власності народу України.

✓ Суб'єктів права власності.

✓ Механізм здійснення права власності.

✓ Захист права власності і т. і. До даної категорії можна віднести й інші законодавчі акти.

Нормативні акти, що регулюють підприємницьку діяльність:

● Закон України "Про колективне сільськогосподарське підприємство".

● Закон України "Про селянське (фермерське) господарство".

● Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію".

● Закон України "Про господарські товариства".

● Закон України "Про

підприємства в Україні".

● Закон України "Про підприємництво" і т. ін.

Ці нормативні акти визначають порядок створення, діяльності сільськогосподарських підприємств, членство в них, формування майна і землі підприємств, їхню реорганізацію і ліквідацію.

Спеціальні нормативні акти

У цьому випадку йдеться про ті нормативні акти, що регулюють земельні відносини, і, окрім Земельного кодексу, це:

● Закон України "Про форми власності на землю" - визначає форми власності на землю (нині потребує внесення змін).

● Закон України "Про плату за землю" - встановлює:

✓ платні засади землекористування;

✓ пільги при сплаті за землю;

✓ механізм розрахунку;

✓ нормативну вартість землі;

✓ відповідальність платників.

● Закон України "Про оренду землі" - регулює відносини, пов'язані з орендою землі, і визначає:

✓ поняття оренди;

✓ об'єкти оренди;

✓ суб'єктів орендних відносин, їхні права, обов'язки і відповідальність;

✓ умови суборенди землі;

✓ форму договору оренди та його істотних умов і т. і.

Існують й інші підзаконні нормативні акти, укази і постанови, котрі регулюють земельні відносини, окрім з яких тут вже згадувалися.

III. Що являє собою новий Земельний кодекс для сільгоспвиробників? По суті, нині він залишається вельми прогресивним і вніс цілу низку нововведень у земельні правовідносини, забезпечуючи їх більшу універсальність у правозастосувальній практиці ринкової економіки і сприятливість для формування ринку землі.

Такими основними нововведеннями стали:

✓ Введення загальної власності на землі сільськогосподарського призначення.

✓ Можливість приватної власності юридичної особи на земельну ділянку.

✓ Введення інституту права користування чужою земельною ділянкою (сервітут).

✓ Введення норм добросусідства (недопущення затінення, задимлення, впливу неприємних запахів, шумів та інші.).

Однак досі кодекс в повну силу не працює. Тому є дві основні причини:

1. *Наявність норм Перехідних положень кодексу.*

Норми перехідних положень кодексу вводять мораторій на можливість відчуження земельних ділянок до 2005 року; обмежують до 2010 року обсяг землі, що може знаходитися у приватній власності до 100 га; забороняють до 1 січня 2005 року вносити право на земельну частку (пай) у статутний фонд підприємства.

2. *Відсутність додаткової нормативної бази.*

Йдеться про відсутність законів і нормативних актів, що покликані регулювати відносини, встановлені кодексом і запустити механізми їхньої реалізації.

Змін і доповнень вимагає також ряд інших нормативних актів:

1. Закон України "Про оренду землі".

2. Закон України "Про плату за землю".

3. Закон України "Про селянське (фермерське) господарство".

4. Закон України "Про форми власності на землю".

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення.

6. Постанова Кабінету Міністрів України "Про порядок відшкодування збитків власникам землі і землекористувачам".

7. Постанова Кабінету Міністрів України "Про утвердження положення щодо моніторингу земель".

Мабуть немає потреби говорити, що наведений перелік не може бути вичерпним, і земельні відносини ще будуть вимагати доповнень та подальшого удосконалення.

З моменту прийняття нового Земельного кодексу група фахівців (й до того ж, не одна) навпереробі пропонували внесення до нього істотних змін. Прийняття такого основного нормативного акта є справою політичною, тому зрозуміло, що на внесення змін у кодекс потрібен час. Однак те, що такі

зміни потрібні вже зараз, зрозуміло всім, і особливо сільгоспідприємцям і фахівцям, які безпосередньо зіштовхуються з проблемами використання норм, невідкритих механізмами їх застосування, суперечливих, а іноді - й з повною відсутністю врегулювання того чи іншого процесу.

Як бачимо, коло нормативних актів, що так чи інакше, безпо-

середньо чи опосередковано, впливають на регулювання земельних і аграрних відносин, доволі широке і ще перебуває у стані розвитку. Тим часом новоприйняті норми проходять правозастосувальну практику, яка й виявляє, наскільки вони чітко регулюють той чи інший механізм і в якій мірі потребують змін та доповнень.

2.2. Земля і податки деякі проблеми оподаткування в розрізі земельної реформи

В.А.Кобилянський

Редакція газети "Все про бухгалтерський облік"

Земельна реформа не могла не торкнутися такої галузі суспільно-правових відносин, як оподаткування. Причому йдеться не тільки про земельний податок, але й про прибутковий податок з громадян, податок на прибуток підприємств, а інколи й інші обов'язкові платежі до бюджету. Розглянемо найбільш гострі проблеми, виникнення яких супроводжує земельну реформу.

Прибутковий податок з громадян

Стаття 2 Декрету Кабінету Міністрів України "Про прибутковий податок з громадян" (далі - Декрет про прибутковий податок) визначає, що об'єктом оподаткування прибутковим податком є сукупний оподатковуваний дохід одержаний з різних джерел. При визначенні сукупного оподаткованого доходу враховуються доходи, одержані як в натуральній формі, так і в грошовій. При

цьому доходи, одержані в натуральній формі, зараховуються до сукупного оподаткованого доходу за календарний рік за вільними (ринковими) цінами. Простіше кажучи, сільськогосподарська продукція, вироблена селянином на власній земельній ділянці оподатковується за ринковими цінами. Розмір податку можна зменшити цілком законно. Стаття 12 Декрету про прибутковий податок передбачає врахування документально підтверджених витрат, безпосередньо пов'язаних із одержанням доходів. Це можуть бути витрати на насіннєвий матеріал, обробку земельної ділянки, добрива та ін. Наївно було б вважати, що пересічний селянин зможе підтвердити ці витрати відповідними первинними документами. На цей випадок законодавство передбачає використання спеціальних норм.

Ці норми наведені у додатку № 6 до Інструкції про прибут-

ковий податок з громадян, затвердженої наказом ГДПІУ від 21.04.93 р. № 12. Серед наведених тут видів діяльності відсутнє сільське господарство, тому застосовується норма "здійснення інших видів діяльності" - 25% від суми валового доходу.

Втім, це тільки загальні правила. А стаття 5 Декрету про прибутковий податок передбачає низку пільг. В тому числі й та, що стосується селян - "односібників". Згідно з підпунктом "є" пункту 1 цієї статті "до сукупного оподаткованого доходу, одержаного громадянами в період, за який здійснюється оподаткування, не включаються ... доходи громадян від продажу вирощеної в особистому підсобному господарстві, на присадибній, дачній і садовій ділянці продукції рослинництва і бджільництва, худоби, кролів, нутрії, птиці як у живому вигляді, так і продукції їх забою в сирому вигляді та у вигляді первинної переробки". Іншими словами, доходи особистого підсобного господарства прибутковим податком не оподатковуються.

Але ж в новому ЗКУ термін "особисте підсобне господарство" відсутній, а поняття "підсобне сільське господарство" застосовується тільки до несільськогосподарських підприємств, установ та організацій, релігійних організацій і об'єднань громадян (див. пп. "г" п.3 ст.22 ЗКУ). З цього приводу Держкомзем

України у листі від 05.04.02 р. № 14-22-4/2080 роз'яснив, що поняття "особисте підсобне господарство" та "особисте селянське господарство" за змістом тотожні. Таким чином, всі, хто отримав земельну ділянку для ведення особистого селянського (раніше - підсобного) господарства мають право на згадану пільгу з прибуткового податку.

Стаття 56 ЗКУ в редакції 1992 року дозволяла отримати безоплатно у власність до 0,6 га для ведення особистого підсобного господарства. І доки йшлося тільки про 6 соток питання оподаткування не було так актуальним. Але та ж сама стаття передбачала можливість отримання у користування до 1 га землі, а за погодженням з обласною радою - до 2 га. Реальні доходи з такої площі значно більші, і в разі неможливості скористатися пільгою, податок для селянина стане серйозною проблемою.

Далі - більше. Без сумнівів епохальний Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" від 03.12.99 р. № 1529/99 серед іншого передбачав "надання громадянам, яким у встановленому порядку із земель колективного сільськогосподарського підприємства відведено земельні ділянки в натурі на основі земельної частки (паю), можливості розширювати

особисті підсобні господарства без створення юридичної особи за рахунок цих ділянок". Фактично це знімало обмеження у 2 гектари, закріплене в старому ЗКУ. Звичайно були господарства в яких земельні частки не перевищували гектари (наприклад, у Закарпатті), але в інших регіонах пай міг сягнути й 20 га.

"Президентську" норму закріпив і новий ЗКУ. У пункті 2 статті 121 кодексу написано: "розмір земельних ділянок, що передаються безоплатно громадянину для ведення особистого селянського господарства, може бути збільшено у разі отримання в натурі (на місцевості) земельної частки (паю)". Отже, земельну частку можна виділити для ведення особистого селянського господарства незалежно від її розміру, а надалі користуватися пільгою з прибуткового податку. Все гаразд? Так, але тільки в теорії.

На практиці ж виявилось чимало проблем. І перша з них - визначення цільового призначення землі. Частина селян, не бажаючи того, отримує державні акти про право власності на землю з записом "для ведення товарно-сільськогосподарського виробництва". При чому дехто навіть не звертає на цей запис уваги. Допоки не отримає податкового повідомлення. Адже на такі землі згадана пільга не поширюється.

Крім того, таких землевласників можна звинуватити в одному з

двох правопорушень. Якщо вони використовують свою ділянку для ведення особистого підсобного господарства - це заборонене ЗКУ використання землі не за цільовим призначенням. Мінімальний наслідок цього - штраф від трьох до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 51 до 340 грн. - ст.53 Кодексу України про адміністративні правопорушення, далі - КпАП). Максимальний - примусове вилучення земельної ділянки без відшкодування (п. "а" ст.21 ЗКУ).

Якщо ж селянин визнає, що займався на своїй ділянці товарним сільськогосподарським виробництвом, це призведе до іншого звинувачення. Бо таке виробництво має всі ознаки підприємницької діяльності (ст.1 Закону України "Про підприємництво"), яка в свою чергу потребує державної реєстрації суб'єкта такої діяльності. Порушника ж знову чекає штраф від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 51 до 136 грн.) та ще й з можливою конфіскацією виготовленої продукції, знярядь виробництва і сировини (ст.164 КпАП)! Та більше - якщо отриманий дохід перевищить 17000 гривень - це вже буде кримінальний злочин, передбачений статтею 202 Кримінального кодексу України. Покарання - штраф від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 1700 до 4250 грн.)

або виправні роботи на строк до двох років, або обмеження волі на той самий строк.

Звичайно про застосування таких заходів до селян ми не чули. Але вони є цілком можливими. Втім, зараз нас більше цікавить інше. Яким чином селяни попадають під такі податковий прес? Шляхів до цього кілька.

1. Переважна більшість сільського населення, на жаль, не дуже підкована юридично. Ось чому у заяву про виділення земельної частки довірливо переписує з вивішеного у сільраді зразка: “для ведення товарного сільськогосподарського виробництва”. Або ж не менш довірливо прислухається до аналогічної поради місцевого землевпорядника.

2. Деякі селяни, які написали в заявах “для ведення особистого селянського господарства”, були здивовані несподіваними візитами чиновників сільського та районного рівнів, які пропонували їм переписати “неправильну” заяву. Неважко уявити головний аргумент для незговірливих - не переписеш заяву, чекатимеш землю ще 2 роки.

3. Непоодинокі випадки, коли “товарне” цільове призначення в державних документах вказували незважаючи на те, що в заявах було зазначено “особисте”.

Зрозуміло, що в перших двох випадках, виправити ситуацію можна тільки змінивши цільо-

ве призначення землі (згідно з Порядком зміни цільового призначення земель, які перебувають у власності громадян або юридичних осіб, затвердженим постановою КМУ від 11.04.02 р. № 502). В третьому ж можна вимагати виправлення запису в державному акті або заміни акта. Проте практики вирішення таких непорозумінь, на сьогодні, ще не має. Та й це ще не всі проблеми. Буває так, що в державі все записано правильно, але податківці все одно вимагають сплати прибуткового податку. Ось як це пояснює Державна податкова адміністрація у Запорізькій області (лист від 01.07.02 р. № 204/14/17-117): “Доходи громадян, одержані від продажу сільськогосподарської продукції, вирощеної на земельних ділянках, які утворилися внаслідок отримання земельної частки (паю), переданої за рішенням відповідної ради у власність громадян, для ведення особистого селянського господарства оподатковуються на загальних підставах, оскільки дія пп. “є” п.1 ст.5 Декрету на громадян, які мають зазначені земельні ділянки не поширюється”¹. Чому не поширюється запорізькі податківці не пояснили.

Трохи згодом, розглядаючи ту ж справу, за них це зробили у Державній податковій адміністрації України (лист від 17.07.02 р. № 2396/к/17-0815). Цитуючи згаданий підпункт “є” вони підкреслили слова “особисто-

му підсобному господарстві". А потім заявили, що "Земельним кодексом України від 25.10.01 р. № 2768-III, що набрав чинності з 1 січня 2002 року, надання громадянам земельних ділянок для ведення особистого підсобного господарства не передбачено". Не думаю, що в ДПАУ не розуміють тотожності особистого підсобного та особистого селянського господарства. Але згаданий вище лист Держкомзему не є нормативним актом (втім, як і лист ДПАУ) і формально податківці нібито й праві. Тому селянам нічого не залишається як доводити згадану тотожність у судах.

А додатково доводиться відбиватися й від непрямих методів, які вже почали застосовувати до селян. Робиться це дуже просто - доходи вираховують за даними про площу земельної ділянки, середньо районними показниками врожайності та довідкою з найближчого ринку про ціни (ви не забули, що з метою оподаткування натуральні доходи обчислюються за ринковими цінами?). При цьому звичайно ж не враховують той факт, що селянин міг не отримати такого врожаю, бо набагато відстає навіть від колишніх КСП за рівнем технічного оснащення, можливості використовувати більш якісне насіння, добрива, хімікати тощо.

При застосуванні непрямих методів органи податкової служби посилаються на пункт 4.3

статті 4 Закону України "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами", який дійсно передбачає можливість застосування таких методів. Але в тому ж пункті говориться, що методика визначення суми податкових зобов'язань за непрямими методами затверджується Кабінетом Міністрів України. І якщо ми заглянемо до Методики визначення сум податкових зобов'язань за непрямими методами, затвердженої постановою КМУ від 27.05.02 р. № 697, то побачимо, що ці методи можна застосувати тільки до платників податків, до яких (згідно із цією ж методикою) фізичні особи, крім суб'єктів підприємницької діяльності, не відносяться.

Зрозуміти працівників державної податкової служби можна - вони прагнуть наповнити зібраними податками відповідні бюджети. Але ж пільга з прибуткового податку селянам - це не якесь тимчасове послаблення податкового пресу, а частина державної політики, направленої на підтримку мільйонів людей, значна частина яких через десятиріччя колгоспного кріпацтва стала вільною, але з єдиним джерелом доходів - кількома гектарами землі. Землі, яку немає чим обробляти, і на орендну плату з якої не можна вижити й одній людині. Податкові пільги селянам - це

економія бюджетних коштів на їх виживання, це певна соціальна стабільність, і це додаткова сільськогосподарська продукція для країни, яка поки не здатна виробляти її ефективно.

На жаль, нещодавно прийнятий Закон України "Про особисте селянське господарство" не поставив крапку над "і". З одного боку, він підтвердив можливість розширення особистого селянського господарства за рахунок земельного паю, але з іншого ні слова не сказав про податкові пільги для селян-одноосібників. Чи не означає це, що у Верховній Раді досі не визначалися чи потрібні ці пільги Україні та її селянам?

Плата за землю

Плата за землю в системі оподаткування займає особливе місце. По-перше, у цього платежу існує дві форми - земельний податок та орендна плата. По-друге, при її справлянні використовують досить різноманітні підходи до розрахунку. Тут і процент від грошової оцінки землі (розмір якої залежить навіть від виду діяльності її володаря), і домовленість сторін (для орендної плати), і прив'язка земельного податку для промислових підприємств до середньообласної вартості ріллі, і різноманітні коефіцієнти, які встановлюються іншими законами.

Проблем з платою за землю багато. Але ми розглянемо

тільки одну - чи повинні сплачувати земельний податок орендарі приміщень. На думку податкових органів - так. Звичайно якщо йдеться про підприємства або підприємців, які орендують приміщення у житлових або адміністративних будинках для здійснення своєї діяльності. На чому базуються ця впевненість, згадаємо трохи пізніше, а поки розглянемо деякі основні положення Закону України "Про плату за землю" (далі - Закон про плату за землю).

Найбільш важливе для нас положення міститься у статті 2 Закону про плату за землю: "власники землі та землекористувачі, крім орендарів, сплачують земельний податок". При цьому поняття "власник землі", "землекористувач" та "орендар" тут не розкриваються. Тому звернемося до інших законодавчих актів. Відповідно до пункту 1 статті 78 ЗКУ "право власності на землю - це право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками". Воно (як і право постійного користування) виникає після одержання її власником або користувачем документа, що посвідчує право власності чи право постійного користування земельною ділянкою, та його державної реєстрації (п.1 ст.125 ЗКУ). Користування ж землею може бути постійним або тимчасовим. Постійне - це "право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у дер-

жавній або комунальній власності, без встановлення строку” (п.1 ст.92 ЗКУ). Тимчасове ж користування за новим ЗКУ можливе тільки на умовах оренди - заснованої на договорі строкового платного володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для провадження підприємницької та іншої діяльності (п.1 ст.93 ЗКУ). Зрозуміло, що власниками землі є особи, які мають земельну ділянку у власності, а землекористувачами - ті, що мають її у постійному користування чи орендують.

За роки земельної реформи органи податкової служби значно активізували роботу зі справляння земельного податку. Така активність повністю відповідає вимогам законодавства, адже стаття 2 Закону про плату за землю визначає основний принцип у цій галузі: “використання землі в Україні є платним”. Не секрет, що наприкінці минулого десятиріччя, багато землекористувачів за землю не платили. Тай нині зустрічаються підприємства, які не мають правовстановлюючого документа на землю. А розвиток підприємництва в Україні привів до поширення випадків оренди приміщень суб'єктами підприємницької діяльності в будинках, що належать до державної та комунальної власності в тому числі й у багатоквартирних житлових будинках. Ось на такі випадки і почали звертати пильну увагу податківці.

З таких орендарів зазвичай ви-

магають сплати земельного податку. Його розмір розраховують пропорційно площі приміщення, яке займає орендар. При цьому органи податкової служби спираються на частину четверту статті 14 Закону про плату за землю: “за земельну ділянку, на якій розташована будівля, що перебуває у користуванні кількох юридичних осіб або громадян, земельний податок нараховується кожному з них пропорційно тій частині площі будівлі, що знаходиться в їх користуванні”. Але правомірність такого посилення викликає серйозні сумніви. Розглянемо їх.

1. В ситуації з орендою **відсутній об'єкт оподаткування** - земельна ділянка.

Орендар приміщення не отримує землю ні у власність, ні у користування. Більше того, таке отримання не можливе в принципі, оскільки неможливо поділити земельну ділянку під багатопверховим будинком на частини закріплені за окремими приміщеннями (яку частину виділити мешканцю 7-го поверху?).

2. Також можна стверджувати, що в цій ситуації відсутній суб'єкт оподаткування. Адже орендар приміщення не є власником або користувачем земельної ділянки.

3. Якщо припустити, що разом з орендованим приміщенням в користування орендаря попадає й відповідна (?) земельна

ділянка, то єдиним можливим правовим статусом такого користування є оренда. Але ж і в цьому разі у орендаря виникає обов'язок щодо сплати орендної плати, але не земельного податку.

Повністю відповідатиме закону ситуація, коли орендар сплачує тільки орендну плату за приміщення, а земельний податок вносить власник будинку. При цьому він, призначаючи орендну плату (формально вона встановлюється домовленістю сторін), враховує свої витрати на сплату земельного податку. Чому ж така система не працює?

Насправді вона працює і працює добре, але тільки при оренді приватного майна. Справа в тому, що вартість оренди державного та комунального майна визначається за певними нормативними методиками і про вільне ціноутворення тут і мови немає. Орендодавці ж (як правило установи та підприємства державної та комунальної форми власності) опиняються в ситуації, коли вони самостійно використовують тільки частини будинку (не рідко меншу), а земельний податок платять за всю ділянку, на якій стоїть цей будинок. От і прагнуть перекласти цей податок на орендарів.

Інша ситуація з такими ж наслідками - будинками житлового фонду. Тут взагалі важко зрозуміти, хто має сплачувати податок. Більшість квартир знаходиться у приватній влас-

ності, номінальним власником будинку є, як правило, територіальна громада в особі органу місцевого самоврядування, реальні повноваження по управлінню будинком має житлово-експлуатаційна організація, а земельна ділянка під будинком часто взагалі не оформлена ні на кого. Чому б в такій ситуації не спробувати стягнути земельний податок з орендарів? Що порадити орендарям? Можна змиритися, можна судитися. Хоча правильнішим буде вносити зміни у Закон про плату за землю. Зміни, які б виключили подвійне тлумачення таких питань, якщо є об'єкт оподаткування, хто є платником земельного податку, з якого моменту потрібно починати сплачувати податок. Не варто забувати, що в будь-якій реформі податковий аспект відіграє значну роль. Особливо це стосується земельної реформи, де база оподаткування вираховується мільярдами гривень. Підтверджує актуальність цього питання і ситуація з наступним податком.

Податок на прибуток підприємств

Мабуть, не всі читачі цього посібника добре розбираються в бухгалтерії та оподаткуванні. Тому, дуже спрощено пояснимо, як справляють податок на прибуток підприємств. Фактичним об'єктом оподаткування є різниця між валовими доходами та валовими витратами підприємства. До перших

відносять майже всі доходи, що підприємство отримало за відповідний період від продажу товарів, надання послуг, виконання робіт, як безповоротну допомогу. Виключень тут небагато - приміром, не є валовими доходами внески до статутного фонду.

До валових витрат відносять витрати, пов'язані "з підготовкою, організацією, веденням виробництва, продажем продукції (робіт, послуг) і охороною праці". Тут виключень набагато більше. Частина з них направлена на запобігання ухиленню від оподаткування, інша - на своєрідну стабілізацію надходжень від податку на прибуток до бюджету. Уявіть, підприємство заробило 1000000 гривень (валовий дохід) і одразу ж витратило його на купівлю нового обладнання. Якщо цю покупку вважати валовими витратами, то податку не буде сплачено ні копійки. Насправді ж купівля основних засобів не обліковується як валові витрати. Замість цього на її вартість протягом багатьох років нараховуватимуть амортизацію (певний відсоток в залежності від групи основних засобів), вартість якої зменшуватиме оподатковуваний прибуток підприємства. В цьому разі з отриманого мільйона підприємство заплатить податок, але надалі сплачуватиме його в трохи меншому розмірі протягом пев-

ного періоду амортизації.

Повернемося до землі. Купівля-продаж земельних ділянок вже перестала дивувати. Таких угод здійснюється дедалі більше і звичайно ж їх учасників хвилює питання оподаткування. Якщо поглянути на ситуацію з бухгалтерської точки зору, то земельна ділянка є об'єктом основних засобів (субрахунок 101 - найперший в чинному плані рахунків бухгалтерського обліку). Та в податковому обліку, як це часто буває, все виглядає інакше. В лютому 2002 року ДПАУ видала податкове роз'яснення щодо обліку витрат на придбання земельних ділянок. В ньому вона спробувала довести, що земельні ділянки не є об'єктами основних фондів або нематеріальними активами, а тому не підлягають амортизації. А включення їх вартості до валових витрат також не передбачено.

А наприкінці 2002 року парламент вніс зміни до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств". Суть їх зводиться до того, витрати, пов'язані з придбанням земельної ділянки, "не підлягають включенню до валових витрат звітного податкового періоду або до групи основних фондів з метою амортизації".

Фактично це означає, що для придбання земельної ділянки вартістю 1000000 гривень (досить реальна ціна для Києва) потрібно сплатити 300000 гривень

податку на прибуток.

Dura lex, sed lex - казали стародавні римляни. Не будемо сперечатись із законодавцем з приводу тлумачення бухгалтерсько-податкових термінів. Згадаємо краще дві важливі речі, які мають впливати і на законотворчий і на податковий процес.

1. Юристам добре відомі поняття “буква закону” та “дух закону”. Перше - це буквально розуміння нормативного акту, тобто так, як воно написано. Друге означає ідею конкретного закону, яка хоч і не виписана словами, але закладена в нього як фундамент, на якому буквами закону збудовано завершений нормативний акт. На дух закону важко посилатися в суді, але будь-які зміни, що вносяться в закон, за неписаним правилом мають йому відповідати. Інакше - внутрішній розлад у документі, протиріччя між різними правовими нормами, проблеми у правозастосувальній практиці. Саме до цього й призвело виключення землі зі “звичайного” податкового обліку. А головним результатом стало фактичне введення податку на купівлю землі.

2. Другий чинник - це державна політика. Часто цю фразу ми часто сприймаємо як дещо абстрактне, аморфне. Але якщо поглянути на питання земельної реформи, то державна політика тут досить чітко сформульована і закріплена у

відповідних нормативних актах. В першу чергу згадаємо ЗКУ, Основні напрями земельної реформи в Україні на 2001-2005 роки, схвалені Указом Президента України від 30.05.01 р. № 372/2001 та розпорядження КМУ від 10.01.02 р. № 6-р. Останній документ хоч і носить протокольний характер, але містить конкретний перелік нормативних актів у сфері земельних відносин, які мають бути розроблені. Так ось, ці та інші документи однозначно свідчать про державну політику в сфері земельних відносин, спрямовану на формування та розвиток ринку землі, введення земелі в господарський обіг. А ситуація з податком на прибуток підприємств свідчить, що податкове законодавство державній політиці тут не відповідає.

Тут розглянуто тільки три податкових проблеми, пов'язаних з землею. Насправді ж таких проблем більше. Автор не намагався дати конкретні рецепти їх вирішення. Враховуючи цільову аудиторію цього посібника набагато важливіше було повернути до цих проблем вашу увагу, шановний читачу. Як скористатися наведеною інформацією - вирішувати вам. Я переконаний, що описані проблеми врешті-решт будуть вирішені, а з вашою допомогою це станеться значно скоріше. Все ж таки ви - представник влади. Хоча й четвертої.

2.3. Проблеми охорони ґрунтів у сучасних умовах

В. В. Медведєв, С. А. Балюк

Національний науковий центр "Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О. Н. Соколовського"

"... чернозем - царь почв, дороже нефти, угля и золота..."
(В. В. Докучаев)

Проблема раціонального використання і охорони ґрунтового покриву є однією з найгостріших екологічних та природно-ресурсних проблем для людства в ХХІ столітті. У нинішній час вже стала очевидною висока цінність не тільки біопродуктивної здатності ґрунтів, але й тієї важливої екологічної ролі, яку вони відіграють у біосфері.

Україна володіє значними земельними ресурсами, площа яких складає понад 60,4 млн га, в тому числі понад 32 млн га ріллі. Серед них близько 60 % зайнято чорноземними ґрунтами. Це безцінне національне багатство, яке згідно зі статтею 14 Конституції України перебуває під особливою охороною держави, є міцною основою вирішення багатьох соціально-економічних проблем і забезпечення продовольчої та екологічної безпеки країни.

Сільськогосподарське використання ґрунтів обумовлює корінні зміни всіх процесів ґрунтоутворення. Швидкість змін та їх направленість тісно пов'язані з системами сільськогосподарського виробництва. За короткий проміжок часу (менше ніж півстоліття) в Україні сільськогосподарське

виробництво від екстенсивного типу (до 1965 р.) пройшло шлях до інтенсивного землеробства (1965-1990 рр.) і, на превеликий жаль, знову повернулося до екстенсивного типу (починаючи з 1990 року). За цей період кількість щорічного внесення мінеральних добрив зменшилася майже до 20-30 кг діючої речовини, і органічних - до 2-3 т на гектар посівної площі. Порівнюючи з 1990 роком ці показники зменшилися у 6 і 3 рази. При такому рівні застосування добрив у землеробстві з усіх елементів живлення (макро- і мікроелементів) складається від'ємний баланс. Дефіцит його у середньому в ці роки за сумою азоту, фосфору й калію становив 100-120 кг/га щорічно.

Значне скорочення обсягів застосування органічних добрив зумовило інтенсифікацію таких деградаційних процесів, як посилення мінералізації гумусу (дефіцитний баланс складає 400 кг/га щороку), погіршення фізичних (переуцільнення, знеструктурення) і фізико-хімічних властивостей ґрунтів, зменшення в них вмісту мінеральних сполук азоту.

За цей самий час досягнуто в

результаті 4-5 разового вапнування зниження кислотності ґрунтів у зв'язку з припиненням робіт із хімічної меліорації набуло зворотного напрямку. Це ж стосується і хімічної меліорації солонцевих ґрунтів (гіпсування). Тобто, слід очікувати подальшого поступового посилення кислої реакції й ступеню солонцюватості у ґрунтах, особливо на тлі істотного зниження середньорічних норм внесення гною.

Держава припинила фінансування таких заходів для збереження й підвищення родючості ґрунтів, як захист від ерозії, реконструкція та поліпшення меліоративного стану зрошувальних і осушувальних систем. Водночас, призупинено виконання державних і регіональних програм з охорони й підвищення родючості ґрунтів на всіх рівнях - національному, обласному, районному й сільськогосподарського підприємства. Безумовно, такі зміни у використанні земельних ресурсів у першу чергу, позначилися на показниках родючості ґрунту й урожайності сільськогосподарських культур, які знизилися майже вдвічі. Збереження таких умов упродовж 5-10 років може призвести до втрати продовольчої безпеки країни.

Позитивні сплески врожайності, які мали місце у 2001-2002 рр., можуть повторюватися, але закон імовірності діє неминуче. Тобто, разом з

падінням родючості - буде падати врожайність.

Багато надій покладалося на земельну реформу. Вважалося, що зміна форми власності на землю від державної до приватної автоматично сформує компетентного власника, який самостійно оберігатиме й збільшуватиме родючість ґрунтів. Проте в реальному виробництві цього не трапилося. Було забуте найважливіше положення: ніяка, навіть найпрогресивніша приватна власність на землю не в змозі замінити технології раціонального використання ґрунтів - сівозмін, обробітку, добрив, сортів та інших обов'язкових заходів. На жаль, в Україні було багато проблем, коли на землі господарювали колгоспи й радгоспи. Тепер, коли число власників землі істотно збільшилося, небезпека падіння родючості та посилення деградації ще більш загострилася. Мета земельної реформи повинна полягати у створенні нових земельних стосунків у суспільстві, що сприяли б раціональному й високоефективному використанню земельних угідь, всебічній охороні та розширеному відтворенню родючості ґрунтів.

В основу оновленої програми з підвищення родючості ґрунтів можна покласти державні пріоритети:

Так, пріоритетом номер один слід вважати втрати гумусу, що є головною причиною знижен-

ня родючості ґрунтів, погіршення їх агрофізичних і хімічних властивостей, збільшення небезпеки ерозії. Цей пріоритет треба закріпити законодавчо, обґрунтувати необхідні заходи у державних програмах і налагодити систематичний контроль виконання.

Призупинення падіння гумусу і створення його бездефіцитного балансу можливо за рахунок:

- реконструкції сівозмін у напрямку скорочення площ під просапними культурами і збільшення площ під багаторічними травами;
- заорювання післяжнивних решток і частки соломи зернових культур;
- впровадження технологій, що сприяють гуміфікації заорювання гною або решток у нижню частину орного шару, мінімалізація обробітку тощо;
- використання торфу, сапропелю, сидератів, ставкового мулу тощо.

Наступним пріоритетом є недостатня забезпеченість ґрунтів поживними елементами і особливо фосфором. Більше половини сільгоспугідь України мають середню і низьку забезпеченість цим елементом. Недостатня забезпеченість фосфором негативно впливає на рослини, ефективність інших елементів і вологи. Ця обставина повинна бути врахована в оновленій програмі як пріоритет державної ваги.

Програма мінімум - відновити рівень застосування добрив до

3,7-3,8 млн т або 150-160 кг/га у д. р. (NPK). Високоєфективними способами є внесення мінеральних добрив під весняну культивування в малих дозах, у рядки за сівби, а також у підживлення в період вегетації. При цьому окупність добрив зростає у 2-2,5 рази.

Традиційно треба віднести до пріоритетів державного значення проблему еродованості ґрунтів. Згідно підрахунків ННЦ "ІГА", до 40 % сільгоспугідь країни піддано ерозії. Треба розробити оновлену концепцію охорони ґрунтів від ерозії, яка включає скорочення частини ріллі, розширення мінімальних і особливо нульових способів обробітку, традиційні агротехнічні заходи.

До загальнодержавних пріоритетів слід віднести проблему виведення з ріллі деградованих і малопродуктивних земель.

Відповідно до цього повинна бути сформована державна (національна) програма з підвищення родючості ґрунтів, яка повинна бути доповнена регіональними (обласними) програмами, основу яких складають так звані регіональні пріоритети з родючості ґрунтів - зменшення кислотності, переволоження, солонцюватості і засолення.

Більш досконала методологія управління земельними ресурсами, охорона ґрунтів будується на:

- перегляді або прийнятті пакету нових законів, що регулюють використання і охо-

рону ґрунтового покриву, у тому числі: закон про ґрунти, закон про раціональне використання ґрунтів і ґрунтової родючості, закон про вивід деградованих земель з ріллі і їх консервацію, закон про моніторинг ґрунтів, закон про страхування родючості земель;

- гармонізації нормативної бази в галузі охорони ґрунтів з міжнародними стандартами;

- відновленні дії закону України "Про плату за землю" в частині використання коштів, що надходять до державного і місцевих бюджетів від сплати земельного податку і спрямування їх на охорону, збереження і відтворення родючості ґрунтів;

- розробці Національної програми охорони ґрунтів до 2010 р. Програма повинна стати базою стратегії збереження унікального ґрунтового покриву, який має Україна;

- створенні єдиної державної Служби охорони ґрунтів;

- розробці і впровадженні системи моніторингу ґрунтів (в рамках екологічного моніторингу) з відповідною мережею і центром для узагальнення, постійного оновлення і розповсюдження інформації про стан земель;

- проведенні нового крупномасштабного обстеження ґрунтового покриву України, яке в останнє було проведене ще в 1957-1961 рр., тобто 40

років тому. Зміна земельних відносин та соціально-економічна ситуація вимагають наявності високоточної та якісної інформації про земельні ресурси, перш за все, сільськогосподарського призначення;

- відновленні зрошення земель, підвищенні їх ролі у продовольчому та ресурсно-забезпеченні держави, особливо у роки з несприятливими погодними умовами. Першочергові заходи:

- ✓ реконструкція і модернізація зрошувальних систем і відновлення зрошення в зоні сухого і південного степу на площі до 1,5 млн га;

- ✓ впровадження якісно нових екологічно безпечних технологій збереження і відновлення родючості ґрунтів і способів поливу;

- відновленні заходів з хімічної меліорації кислик (на площі 4,5 млн га) і солонцевих (на площі 2,3 млн га) ґрунтів, що дозволить покращити структуру названих ґрунтів, підвищити тим самим їх буферність. Цей меліоративний захід слід розглядати як один із важливих в стабілізації водного режиму ґрунтів та їх гідрологічних функцій;

- широкому залученні спільноти до постановки, вирішення і контролю охорони ґрунтів, освітянські аспекти, організація рухів на захист ґрунтів, виставки, семінари тощо.

3. Інформаційний блок

3.1. Концепція інформаційної підтримки земельної реформи в Україні на 2002 рік

Ця концепція має за мету:

- довести необхідність активної інформаційної підтримки земельної реформи в Україні в 2002 році;
- надати бачення методів та шляхів забезпечення інформаційної підтримки земельної реформи в Україні;
- окреслити пріоритетні напрямки для всіх інституцій, що намагаються забезпечити інформаційне супроводження земельної реформи в Україні.

В чому полягає необхідність цієї Концепції?

Для розробки успішного плану громадської інформаційної кампанії необхідно стратегічне бачення та осмислення її цілей, цільових груп, бажаних результатів, реалістичності завдань та заходів. Концепція надає необхідну базу для розробки плану дій.

З урахуванням Концепції інформаційної підтримки земельної реформи та розвитку земельного ринку, що була розроблена Центром "Реформування земельних відносин в Україні" в 2000 році, ми хочемо проаналізувати її адекватність в 2002 році, беручи до уваги зміни в середовищі та нові пріоритети, які виникли протягом 2001 року.

Чому була необхідна інформаційна підтримка земельної реформи в 2002 році?

Новий Земельний кодекс, який підтвердив значення права приватної власності на землю, починав діяти з 1 січня 2002 року. Уряд планував прискорити процеси передачі землі від державних до приватних власників і завершити приватизацію земельних ділянок, які перебувають в використанні фізичних осіб, до 2005 року. Приватизація земель несільськогосподарського призначення також мала перейти на новий рівень. Станом на 1 вересня 2001 року, 83,5% земельних ділянок сільськогосподарського призначення були приватизовані у відповідності з рішеннями органів місцевого самоврядування. 27,5% з тих власників, хто мав на це право, одержали державні акти (станом на 1 жовтня 2001 року). Близько 1 355 державних актів (20,5%) перебували в процесі підготовки.

Станом на 1 вересня 2001 року, в українських містах 2 273 тисяч (61,9%) з 3 670,6 тисячі громадян, хто мав право на земельну ділянку, отримали дозвіл органів місцевого самоврядування на приватизацію землі, тоді як державні акти були видані тільки 739,7 тисячам громадян (20,2%).

Земельна реформа прискорю-

валася державними програмами та підтримувалася новим Земельним кодексом. Важливість визначення прав приватної власності на землю та передачі таких прав землевласникам широко визнавалася в суспільстві, хоча ще залишалося значне протистояння між деякими опозиційними політичними силами.

Ризиковане середовище проведення земельної реформи надавало особливого значення доступу до інформації. Збіднілим прошаркам населення не вистачало інформації щодо прав власності на землю. Доступ до землі, капіталу, інформації та інших ресурсів був нерівним. Наразі було дуже важливо замислитися над можливим розвитком земельних відносин в Україні. Перед тим, як починати активну практичну роботу, доцільно було проаналізувати можливі альтернативи та сценарії розвитку подій, ідентифікувати учасників процесу та їх інтереси, та визначити найбільш ефективні комунікаційні заходи та інструменти.

Середовище, що змінюється

Під час розробки Концепції інформаційної підтримки земельної реформи в Україні в 2002 році ми мали враховувати зміни в середовищі реформи, які вже відбулися чи мали відбутися в найближчому майбутньому та які впливати б на хід земельної реформи та

відповідної інформаційної кампанії.

Нова законодавча база

Новий Земельний кодекс, який гарантує приватну власність на землю, також запровадив нові ринкові правила землекористування. Треба нагадати, що повна реалізація інноваційного потенціалу нового Земельного кодексу потребує приведення існуючого законодавства у відповідність з положеннями Кодексу та розробки нових законодавчих актів, які підтримували б впровадження Кодексу на практиці. При таких обставинах, коли правові норми залишаються нечіткими або невизначеними, процеси земельного реформування перебувають під загрозою зупинки або сповільнення темпів.

Певний перехідний період потрібен для впровадження механізмів реалізації положень нового Земельного кодексу та загалом нової законодавчої бази. Протягом цього періоду важливим було збереження стабільної ситуації та недопущення різкого зростання громадських опозиційних настроїв.

Вибори до Верховної Ради

Дебати навколо приватної власності на землю та ринок землі будуть загострюватися під час весняних виборів до Верховної Ради. Питання земельної реформи є одними з

найбільш принципових та помітних в політичному житті. Очікується, що "земельна карта" буде активно розігруватися та експлуатуватися різними політичними силами та угрупованнями. В такому високо конкурентному середовищі, як політична боротьба, неправдива інформація, статистичні дані та інші методи, скоріше за все, будуть широко використовуватися для того, щоб вплинути на громадську думку та отримати голоси виборців. З огляду на це, потреба в наданні громадськості всебічної та об'єктивної інформації, незалежної від політичних уподобань, є цілком обгрунтованою.

Видача державних актів на право приватної власності на землю

З огляду на різке збільшення кількості землевласників в сільській місцевості та прискорення приватизації землі для комерційного використання в містах, широка громадська кампанія, спрямована на роз'яснення положень нового Земельного кодексу та підготовку існуючих та майбутніх землевласників для дій в новому правовому середовищі, здається вкрай необхідною.

Допомога міжнародних донорів

Міжнародні організації та проекти технічної допомоги завжди приділяли багато ува-

ги підвищенню громадської поінформованості. Визначаючи зусилля українського уряду з передачі землі в приватну власність, цими організаціями було вирішено надати допомогу в видачі державних актів. USAID вже виділяв 13,5 мільйонів гривень для Проекту підтримки приватизації землі в Україні. Світовим Банком та українським урядом розробляється спільний Проект видачі державних актів та реєстрації прав власності на землі сільськогосподарського призначення. Очікується виділення 130 мільйонів доларів для реалізації цього проекту. Обидва проекти передбачають проведення широкої інформаційної кампанії.

Що таке інформаційна підтримка земельної реформи в Україні?

Інформаційна підтримка земельної реформи в Україні передбачає систему заходів, які спрямовані на забезпечення усіх учасників реформи необхідною інформацією (роз'яснення законодавчих та нормативних актів, прав землевласників), яку вони потребують під час прийняття рішень (стратегічних, управлінських, комерційних, в громадських інтересах) щодо проблем, пов'язаних з ринком землі та реалізацією права приватної власності на землю.

Метою є підвищення загальної

поінформованості (правової, економічної, процедурної) щодо проблем, пов'язаних з земельною реформою, та стимулювання громадського інтересу до операцій на земельно-му ринку.

Кампанія громадської освіти

має за мету підвищення рівня громадського розуміння певної проблеми або питання. В даному випадку, таким питанням є приватна власність на землю, права та обов'язки, які з нею є тісно пов'язаними.

Така кампанія також передбачає встановлення балансу між інтересами різних соціальних груп, які мають різні вимоги щодо доступу до інформації.

Бенефіціарями кампанії будуть всі існуючі та потенційні суб'єкти земельного ринку, державні заклади та органи місцевого самоврядування, українська та міжнародна спільнота.

Цільові групи

Наступні групи можуть розглядатися головними цільовими групами заходів з інформаційної підтримки земельної реформи:

- ✓ сільські громади (люди, які мешкають в сільській місцевості та вже є або незабаром будуть власниками земельних часток (паїв), та отримали чи отримують в найближчому майбутньому державні акти);
- ✓ міське населення (громадяни, які приватизували земельні ділянки для своїх особистих

потреб, та підприємства юридичні особи, які мають право приватизувати землю).

Завдання інформаційної підтримки земельної реформи в Україні в 2002 році:

- ✓ роз'яснення основних положень нового Земельного кодексу для підтримки його успішного втілення в життя;
- ✓ підвищення впевненості в правах власності на землю 6 мільйонів сільських мешканців, які вже стали землевласниками або набуватимуть прав власності (головними елементами такої стратегії мають бути роз'яснення та захист права власності на землю, ефективність ринків землі, доступ до кредитних ресурсів та заохочення інвестицій у сільськогосподарське виробництво);
- ✓ зниження соціальної напруги та забезпечення соціальної справедливості під час перерозподілу земельних ресурсів, зниження пов'язаних з цими процесами конфліктів;
- ✓ полегшення доступу до інформації та підвищення інформаційного потоку про земельну реформу;
- ✓ організація зворотного зв'язку між відповідними групами;
- ✓ налаштування громадської думки на підтримку приватної власності на землю;
- ✓ розповсюдження найкращого досвіду реформування земельних відносин в Україні в інших країнах.

Заходи, необхідні для здійснення успішної інформаційної кампанії на підтримку земельної реформи в Україні

- ✓ аналітична робота, спрямована на ідентифікацію перешкод обміну інформацією та розподілу інформації, розробка підходів для інформування певних соціальних груп тощо;
- ✓ соціологічні дослідження (відповідальність державних органів та мас-медіа, ставлення населення до змін, які асоціюються з земельною реформою, доступ до інформації тощо);
- ✓ допомога у розробці нових законів, регулюючих реформування земельних відносин, та використання іноземного земельного законодавства для розробки новітніх українських законів;
- ✓ дослідження досвіду земельних відносин країн з перехідною економікою та розвинутих країн;
- ✓ професійний розвиток спеціалістів, які забезпечують інформаційну підтримку та слугують каналами розповсюдження інформації.

Принципи інформаційної підтримки:

- ✓ забезпечення участі органів державної влади;
- ✓ заохочення участі громадянського суспільства у трансформації інституту земельної власності;
- ✓ підтримка комунікацій та

співробітництва між спеціалістами у цій сфері;

- ✓ налагодження горизонтальної комунікації та обмін інформацією між учасниками реформ;
- ✓ встановлення та підтримка ефективної комунікації з мас медіа;
- ✓ здійснення інформаційної кампанії на основі серйозних наукових дослідженнях;
- ✓ створення нових матеріалів та практичних, цільових інструментів;
- ✓ застосування новітніх засобів ведення інформаційних кампаній.

Формат інформаційних продуктів

- ✓ відео- та радіо- проекти;
- ✓ громадські форуми;
- ✓ громадські слухання;
- ✓ дебати (громадські, експертні, телевізійні);
- ✓ друківані та аудіовізуальні матеріали (виготовлення бюлетенів, інформаційних видань, журналів, посібників);
- ✓ конференції, семінари, робочі зустрічі, лекції та тренінги
- ✓ бази даних (база земельного законодавства, база даних про учасників земельного ринку, база іноземних законодавчих актів, база "контактів" для консультантів тощо);
- ✓ інформаційні поїздки до регіонів (особиста комунікація).

Деякі зауваження:

- ✓ з метою формування умов, найбільш сприятливих для подальшого розвитку земельно-

го ринку, інформаційна підтримка повинна надаватися неупереджено та збалансовано, щоб відповідати очікуванням усіх учасників реформи. Особливу увагу потрібно надавати соціально вразливим групам, які знаходяться в несприятливих умовах, з точки зору захисту своїх прав та отримання вільного доступу до інформації

✓ інформаційну підтримку не потрібно замінювати дорадчими послугами, маркетинговою та іншою специфічно ринковою інформацією, яка надається, як правило, на комерційній основі. В цьому контексті, інформаційна підтримка передбачає набагато більший спектр заходів, спрямованих на підвищення загальної поінформованості щодо специфічних проблем та полегшення розвитку ринку землі в сільських та міських регіонах. Поряд з цим, інформаційна підтримка земельної реформи, що спрямована на сільських мешканців, може підсилюватися дорадчими послугами для фермерів та виробників сільськогосподарської продукції. В міській місцевості, біржі, бази даних та будь-які інші інформаційні послуги та продукти будуть полегшувати подальший розвиток інформаційної інфраструктури.

Складові компоненти інформаційної підтримки земельної реформи

Кампанія громадської освіти є

лише одним з декількох компонентів інформаційної підтримки земельної реформи.

Перший компонент, кампанія громадської освіти, має за мету підвищення розуміння сільськими громадами та міським населенням проблем, пов'язаних з земельними відносинами. Добре розроблена кампанія, спрямована на окремі соціальні групи, застосовує різні підходи та інформаційні канали.

У випадку з інформаційною кампанією щодо земельної реформи, такими цільовими групами з особливими потребами можуть бути:

✓ молодь (багатьом молодим людям сьогодні не вистачає ресурсів для ведення власних домогосподарств або бракує знань для здійснення операцій на ринку землі);

✓ жінки (доступ жінок до ресурсів та інформації є недостатньо розвинутим);

✓ пенсіонери (найбільш вразлива соціальна група, інтереси якої держава має захищати та особливо увага має приділятися задоволенню їхніх потреб).

Треба враховувати, що кампанії громадської освіти має передувати цілеспрямована робота з центральними органами законодавчої та виконавчої влади (Верховна Рада, Кабінет Міністрів України, міністерства та відомства, що беруть участь в розробці та здійсненні земельної реформи в Україні). Така робота є дру-

гим складовим компонентом інформаційної підтримки земельної реформи. Ми акцентуємо таку роботу, тому що ці органи безпосередньо впливають на розробку необхідної законодавчої бази та виконання урядових рішень. Ці органи несуть значну відповідальність за формування середовища, сприятливого для втілення політики в сфері земельних відносин. Така робота має проводитися як на центральному, так і на місцевому рівні, де відбуваються операції з землею, та втілюються в життя нові правові та економічні механізми. Існує тісний взаємозв'язок між інформаційною кампанією та механізмами, що забезпечують реалізацію права на приватну власність на землю.

Здається важливим, щоб інформаційні повідомлення та заклики до дії кампанії громадської освіти були реалістичними.

Ми вже згадували важливість збалансованого підходу та необхідність задовольняти потреби всіх учасників процесів реформування. Саме спрямованість на різноманітні професійні групи (нотаріуси, юристи, оцінювачі землі, землевпорядники) є третьою складовою інформаційної підтримки земельного реформування. Керуючись своїми професійними інтересами, представники цих груп відіграють активну роль в розвитку інфраструктури земельного ринку. Професійні групи є

своєрідними "агентами впливу", вони розповсюджують нові ідеї та підходи. Професіонали є активними споживачами як інформації, яка є необхідною для їхнього професійного розвитку, так і інформації, якої вони потребують для повсякденної професійної діяльності (нові законодавчі акти, професійна література, нормативні акти та правила). Спеціалісти в сфері земельних відносин також активно розповсюджують таку інформацію під час спілкування з представниками органів місцевого самоврядування, мас медіа, клієнтами та передають її, наприклад, шляхом надання тих чи інших послуг. З цієї точки зору, вони можуть також розглядатися як інформаційний канал.

Пріоритетним завданням інформаційної підтримки земельної реформи в Україні є підвищення громадської поінформованості, що спрямовується на потреби та забезпечує задоволення інтересів окремих соціальних груп, враховуючи те, що бажаний результат залежить від успішного здійснення заходів другого та третього компонентів.

Інформаційні канали

Для досягнення мети інформаційної кампанії інформація має поступати через інститути, які ідентифікуються незалежно від їх правового статусу та організаційної форми. Такими інститутами можуть бути громадські організації, відомі

медіа або державні органи. Загалом, ці інститути складають три головні інформаційні канали: держава, медіа, громадянське суспільство (політичні партії відносяться до громадянського суспільства).

Ці інформаційні канали характеризуються наступними спільними рисами:

- ✓ потенційно широка мережа покриття;
- ✓ безпосередня доставка інформації супроводжується опосередкованими інформаційними ефектами;
- ✓ значний потенціал впливу на громадську думку;
- ✓ упередженість, яка диктується інституціональними характеристиками;
- ✓ спроможність виробляти та збирати інформацію з власних джерел.

Ці інформаційні канали відрізняються один від одного наступними рисами:

- ✓ мотиви;
- ✓ джерела інформації;
- ✓ інструменти, які використовуються для надання інформації;
- ✓ формат інформації.

Ми виключаємо політичні партії з розгляду, щоб уникнути втягнення до політичних дебатів.

✓ Перший підхід є особистою або безпосередньою комунікацією, тобто, коли комунікація відбувається безпосередньо між цільовими групами та особами, що здійснюють інформування. Такий підхід є найбільш ефективним, доро-

гим та практично неможливим, з точки зору задоволення потреб усіх цільових груп. Але його можна використовувати для задоволення потреб певної цільової групи шляхом розгортання програм та проектів, спрямованих саме на таку групу.

✓ З огляду на вище вказане, особливого значення набуває другий підхід, тобто, інформування з використанням інформаційних каналів. Допомога має надаватися тим, хто має можливості та бажання передавати інформацію та здійснювати громадське інформування.

✓ Комбінований підхід полягає в підсиленні безпосереднього інформування цільових груп широкою інформаційною кампанією, яка проводиться через вище згадані інформаційні канали.

Дуже важливо досягти належного балансу між першим та другим підходами під час розробки третього. Ми пропонуємо наступне рішення: інформування мешканців в сільській місцевості має проводитися в рамках першого підходу, тоді як широка інформаційна кампанія має застосовуватися для комунікації з міськими мешканцями.

Таке рішення обґрунтовується недостатнім доступом до інформаційних каналів в сільській місцевості та недовірою до цих каналів в певних випадках (медіа та НДО на селі можуть бути неефективні-

ми, в порівнянні з містами). Доступ до державних органів, які користуються достатньо високою довірою в сільській місцевості, є обмеженим на селі хоча б через те, що більшість з них знаходиться в містах. Селяни мають можливість отримувати інформацію лише від найнижчої ланки органів державної влади та місцевого самоврядування.

“Фактори втручання”

Врахування так званих “факторів втручання” (або факторів, що перевертають зміст інформації) є дуже важливим під час розробки інформаційної кампанії та оцінки ефективності інформаційних каналів.

Ці фактори можуть значно вплинути на потік інформації, її споживання та результати інформування. Інформація, яка надається через інформаційні канали, може бути частково або повністю втрачена, перевертається або неадекватно інтерпретована внаслідок дії таких факторів. Неформальні суспільні інститути можуть використовуватися як альтернатива формальним та “офіційним” інститутам, коли останнім не довіряють кінцеві споживачі інформації. В деяких випадках формальні інститути на місцевому рівні (місцеві органи виконавчої влади, наприклад) перешкоджають вільному та рівному доступу до інформації. З іншого боку, в певних ситуаціях неформальні суспільні інститути також можуть перевертати зміст інформації або унемож-

лилювати доступ до неї. Наприклад, національні мас-медіа можуть розповсюджувати повідомлення, які заохочують сільських працівників приватизувати землю. Але місцева газета чи радіо програма, або місцевий лідер громадської думки можуть висловити протилежну думку, і в результаті люди скоріше повірять місцевому лідеру, ніж національним мас-медіа.

Інша ситуація може виникнути, коли місцеві та національні лідери громадської думки, місцеві та національні медіа відстоюють бажаність приватизації землі, але негативна практика приватизації землі на місцевому рівні відштовхує людей від підтримки такої точки зору.

Ми рекомендуємо завжди, коли це можливо, виявляти та досліджувати прояви, наслідки та обмеження, що можуть виникнути внаслідок дії “факторів втручання”. Розробка та проведення інформаційної кампанії має ретельно враховувати явні та приховані перешкоди, які формуються “факторами втручання”. Ігнорування цих факторів призводить до значного послаблення ефективності інформаційних заходів.

Напрямки сприяння підсиленню спроможності державних органів здійснювати земельну реформу в Україні
Держава є одним з ключових учасників земельних перетворень, оскільки вона несе кінцеву відповідальність за їх

результати протягом перехідного періоду. Ці перетворення майже цілком визначаються державними інститутами, а не лише ринком або місцевими громадами. Мета та обов'язок держави полягає в створенні сприятливого середовища функціонування ринку землі. Коли з'являться 6 мільйонів землевласників, механізми захисту їх прав власності та управління земельними ресурсами вже мають бути розроблені та реалізовані в практичному житті. Пріоритетом державної політики має бути впровадження ефективних механізмів контролю за дотриманням законодавства та вирішення земельних спорів.

Допомога або сприяння державі в виконанні цих завдань може охоплювати наступні сфери та напрями:

- ✓ надання консультацій з приводу тієї чи іншої політики або проблеми в сфері земельних відносин шляхом організації відповідних робочих груп чи підрозділів, покликаних розробляти такі пропозиції на основі аналітичних досліджень;
- ✓ надання інформації щодо міжнародного досвіду розвитку ринку землі;
- ✓ проведення соціологічних досліджень;
- ✓ виробництво необхідних радіо та ТВ програм та передач;
- ✓ впровадження програм перекладу іноземних та міжнародних законодавчих актів, літератури тощо;

- ✓ створення та підтримка бази іноземних законодавчих актів з регулювання земельних відносин та їх переклад українською мовою;

- ✓ створення відкритих громадських інформаційних ресурсів (бібліотеки, ресурси в мережі Інтернет, безкоштовні інформаційні матеріали).

Завдання заходів з мас медіа

- ✓ стимулювати увагу мас медіа до питань земельної реформи;
- ✓ допомогти формуванню професійного журналістського висвітлення процесів реформування земельних відносин;
- ✓ привернути увагу мас медіа до потреб найбільш вразливих соціальних груп.

Завдання заходів з НДО

- ✓ підсилити спроможність НДО розповсюджувати інформацію та захищати соціальні групи, чий інтереси НДО представляють;
- ✓ навчити НДО забезпечувати реалізацію своїх цілей;
- ✓ надати допомогу НДО в встановленні громадського контролю над операціями з земельними ділянками там та в тих випадках, коли це потрібно;
- ✓ забезпечити надання фінансової допомоги проектам НДО в інформаційній сфері, з розвитку громадських інформаційних ресурсів, організації взаємодії між громадськістю та владою.

Співробітництво між різними учасниками реформування земельних відносин

Успішне здійснення земельної реформи та змін в політиці щодо земельних відносин потребує досягнення громадського консенсусу. З цієї точки зору, дуже важливим є демонстрація співробітництва між різними учасниками процесу. Реалізація спільних проектів має всебічно заохочуватися. Такі проекти можуть набувати наступних форм: держава - НДО, мас-медіа - держава, держава - НДО - професійна група, держава - приватний сектор. Будь-які комбінації є можливими та бажаними. Спільні проекти будуть зміцнювати горизонтальні зв'язки, полегшувати обмін інформацією та розповсюджувати нові ідеї та успішний практичний досвід.

Наприклад, урядова установа може неохоче використовувати такі нові форми роботи як веб-технології, тоді як приватний сектор або НДО можуть бути дуже корисними в розробці нових ідей та підходів. НДО може мати добре розроблений проект, але не мати ресурсів для його реалізації. В цьому випадку, державний або приватний сектор можуть надати фінансову допомогу.

Доцільно нагадати, що багато міжнародних агентств, які працюють в Україні, висловлюють свою зацікавленість в

підтримці земельної реформи. Ми вважаємо, що існує потреба в розвитку та затвердженні спільної стратегії, плану дій, координації зусиль та обміну досвідом в сфері інформаційної підтримки земельної реформи в Україні.

Постійний інформаційний обмін між агентствами, які розробляють власні програми та проекти, є вкрай важливим.

План дій ІРЦ "Реформування земельних відносин в Україні"

Виходячи з положень Концепції інформаційної підтримки земельної реформи в Україні, ми пропонуємо комплекс конкретних заходів, спрямованих на досягнення цілей, окреслених в Концепції.

Згідно з нашою Концепцією, протягом 2002 року особлива увага має приділятися наступним пріоритетним питанням:

- ✓ заохочення мас-медіа до висвітлення питань розвитку земельного ринку;
- ✓ задоволення потреб найбільш вразливих соціальних груп;
- ✓ надання консультацій та рекомендацій органам державної влади та місцевого самоврядування;
- ✓ розвиток інформаційної інфраструктури ринку землі;
- ✓ підвищення громадської поінформованості (з використанням мережі НДО) щодо питань реформування земельних відносин в Україні.

3.2. Стихійно-послідовний інформаційний процес сьогодні. Яким він має бути завтра? (проблеми інформаційного забезпечення земельної реформи).

У вузькому розумінні інформаційне забезпечення - це інформування громадськості щодо політики держави та підтримки розвитку інформаційної інфраструктури, метою якої є формування інформаційних каналів та передача інформації. В більш широкому - це вплив на свідомість, формування певних світоглядів, забезпечення громадської підтримки чи не підтримки певних процесів. Інформаційне забезпечення земельної реформи - це системна робота, метою якою є створення сприятливого середовища для ефективного здійснення реформування земельних відносин в Україні та формування активної позиції суспільства щодо участі в реформі.

Інформаційне забезпечення включає:

- ✓ Здійснення ряду заходів, спрямованих на роз'яснення державної політики з питань реформування земельних відносин в Україні, підвищення рівня правової свідомості громадян щодо їхніх прав та обов'язків з питань приватної власності на землю.
  - ✓ Формування інформаційної інфраструктури.
  - ✓ Організація зворотного зв'язку з учасниками реформи.
- Кожний елемент є необхідною складовою інформаційного за-

безпечення. Неповне здійснення інформаційного забезпечення, зведення тільки до інформування щодо перебігу реформування земельних відносин та ігнорування інших елементів, таких як створення інформаційної інфраструктури та організації зворотного зв'язку, значно обмежує ефективність такої роботи, не призводить до системних змін та не забезпечує стабільності процесів реформування.

Досвід реформування свідчить, що використання адміністративних заходів, прийняття нових законодавчих актів або надання технічної допомоги за відсутності широкої роз'яснювальної роботи - це марне витрачання часу та ресурсів. **Якщо суспільство не розуміє змісту реформ, кінцевої мети та правил гри, то розраховувати на перемогу практично неможливо.**

Вимоги і потреби

Здійснювати інформаційне забезпечення земельної реформи - це обов'язок держави, як ініціатора реформ та основного виконавця. Інформування населення та роз'яснення змісту реформ не може бути функцією іноземних організацій та проєктів, які можуть надавати тільки підтримку українським організаціям, як державним так

і не державним, та компенсувати нестачу ресурсів та зусиль з боку держави за умови наявності чітко визначених державних пріоритетів та основних завдань інформаційної роботи.

Громадськість не повинна бути відділеною від цього процесу, навіть якщо влада в цьому не зацікавлена.

Інформаційне забезпечення є тим кістяком, на якому буде базуватися подальший розвиток ринку землі. І держава, і громадські організації, і приватний сектор, і навіть міжнародні організації та політичні партії можуть зробити позитивний внесок в її формування.

Таким чином, існує декілька основних груп, що беруть участь у формуванні інформаційного забезпечення. Кожна група має специфічні функції, зокрема:

- ✓ функції парламенту - формування державної політики та законодавчої бази, визначення загальних державних пріоритетів;
- ✓ функції виконавчої влади - визначення пріоритетності здійснення інформаційного забезпечення серед інших державних завдань, формулювання основних завдань інформаційної роботи та заходів для їхньої реалізації, організація та виконання інформаційної роботи, залучення представників недержавних організацій для експертного опрацювання програмних документів та організації зворотного зв'язку;
- ✓ функції органів місцевого самоврядування - забезпечення виконання інформаційної

політики на місцях з урахуванням місцевої специфіки;

- ✓ функції громадських організацій - контроль за виконанням державної інформаційної політики та організація зворотного зв'язку;
- ✓ функції приватного сектора - участь у формуванні інформаційної інфраструктури ринку землі;
- ✓ функції міжнародних організацій, що реалізують проекти в Україні - надання підтримки державі, приватному сектору та громадськості в реалізації їхніх функцій.

При обмежених фінансових та людських ресурсах здається доцільним делегування виконання певних завдань приватному сектору та громадським організаціям, особливо на місцевому рівні.

Залучення громадськості - принцип здійснення земельної реформи

Чи є можливість здійснення такого сценарію, за яким взагалі можна не проводити жодних заходів для підвищення рівня інформованості громадян щодо приватної власності на землю? Такий сценарій уже практично неможливий. Громадяни, що набувають прав власності на землю, активно потребують інформації щодо своїх прав та обов'язків, знань щодо ефективного розпорядження власністю. Ігнорувати бажанням та потребами мільйонів українців держава не має права. Інформаційні кампанії, спрямо-

вані на підвищення обізнаності громадян, є цивілізованою формою спілкування держави з суспільством (через мас-медіа, друковану продукцію, проведення спеціалізованих заходів). І як кожний публічний захід, інформаційна кампанія має бути широкомасштабною, чітко визначеною, конкретною та змістовною.

Відсутність такої широкомасштабної кампанії щодо реформування земельних відносин пояснюється, на наш погляд, наступними причинами. По-перше, політизованістю цього процесу та відсутністю політичного консенсусу щодо основних завдань земельної реформи та її принципів. Взагалі, процес реформування земельних відносин в Україні можна охарактеризувати як "стихийно-послідовний". Стихийний тому, що всі концепції реформування, застосовані протягом 1990-2001рр., визначались уже під час процесу реформування, а кожен етап реформування планувався як останній. Але після кожного етапу ставало очевидно, що такі заходи не є достатніми, і необхідно продовжувати та поглиблювати реформи. Цей процес все ж таки послідовний - врешті-решт ринок землі поступово формується, не зважаючи на те, що ідеологічна боротьба між противниками ринку землі та його прихильниками триває. Це по-перше. По-друге, раніше взагалі було відсутнє розуміння не-

обхідності здійснення інформаційних заходів невід'ємної складової земельної реформи. Таке нерозуміння притаманне усім пострадянським державам з адміністративно-командною системою, в яких права та обов'язки громадян не забезпечено належним чином.

Можливість формувати майбутнє

Фахівці уважно вивчають ставлення партій щодо приватної власності на землю та розвитку ринку землі. Якими пріоритетами будуть керуватися народні обранці та яких компромісів їм вдасться досягти, поки що важко передбачити. Проте прийняття нового Земельного кодексу наприкінці 2001р. свідчить про ідеологічну перемогу тих сил, які підтримують розвиток ринку землі в Україні та визнання її товаром.

І якщо пріоритетом роз'яснювальної роботи на 2002р. є положення нового Земельного кодексу, то треба зазначити, що на його підтримку заплановано прийняти близько 10 нових законів, внести зміни до 20 чинних законодавчих актів. Новий Земельний кодекс має ряд певних неузгодженостей, що потребують негайного доопрацювання. Чи можна починати інформаційну роботу, коли основний документ будуть доопрацьовувати, змінювати, доповнювати? Чи доцільно посилатися на права громадян щодо приватної власності на землю, які реально не захищені, та обов'язки, виконання яких жодним чином не контролюється?

Шанс для можливостей

З позиції громадського сектора основними завданнями інформаційного забезпечення земельної реформи в 2002 році можуть бути:

1-й блок: Підвищення рівня поінформованості громадян щодо приватної власності на землю.

- інформаційно-роз'яснювальна робота серед власників земельних сертифікатів щодо переваг отримання землі у приватну власність;

- інформаційно-роз'яснювальна робота серед приватних власників земельних ділянок щодо прав володіння, користування та розпорядження. Тобто, надання практичної інформації щодо оподаткування землі, процедур обміну, дарування, передачі в спадщину, продажу (для несільськогосподарських земель) ;

- інформаційно-роз'яснювальна робота серед користувачів та власників земельних ділянок щодо екологічних вимог до землекористування, формування екологічної свідомості землевласників.

2-й блок: Участь громадськості в прийнятті рішень. Організація зворотного зв'язку.

- організація громадських слухань щодо удосконалення земельного законодавства - новий Земельний кодекс, закони про розмежування земель державної та комунальної власності, про земельний кадастр, про оцінку, про ринок землі та інші;

- проведення громадських слухань щодо реалізації земельної політики в регіонах, формування зв'язків між владою та громадськістю, владою та приватним сектором, приватним сектором та громадськістю в питаннях реформування земельних відносин в Україні.

3-й блок. Формування інформаційної інфраструктури ринку землі.

- підтримка спеціалізованих Інтернет-проектів, спрямованих на реформування земельних відносин, формування ринкових інститутів та ринку землі, зокрема, ініційованих державними установами, приватними та громадськими організаціями;

- підтримка спеціалізованих періодичних видань (журналів, газет, інформаційних бюлетенів) з питань земельної реформи, функціонування ринку землі;

- видання юридично-правової літератури, посібників, коментарів, підручників;

- формування спеціалізованих бібліотек з матеріалами щодо земельних питань;

- підтримка теле- та радіопередач на різних каналах (зокрема, на місцевому рівні).

Якщо дотримуватися вищезазначених напрямків в організації інформаційного забезпечення земельної реформи, то можна сподіватися, що перетворення будуть відбуватися цивілізовано, ефективно, за підтримки та участі громадськості.

3.3. Дослідження потенціалу сільських районних газет

А.Ю. Марусов

Агентство інформаційного розвитку

За роки незалежності сільські районні газети опинилися в найскладнішому становищі серед усіх друкованих засобів масової інформації України. Вони потрапили в справжню пастку: різке звуження, а подекуди майже повне зникнення платоспроможної сільської аудиторії, жорстокі “американські горки” інфляції першої половини 90-х кинули їх в обійми місцевих органів влади та не дозволили відчутти радощі перемог та гіркоту поразок вільного ринкового плавання. Допомога владних структур дозволила вижити, але для багатьох “дружні обійми” перетворилися в “єжові рукавиці”. Наразі, попри численні заяви та обіцянки посадовців високого та найвищого рангу, сільські “районки” залишаються фактично кинутими напризволяще. Останні парламентські слухання щодо проблем свободи слова та регіональні новини майже щодня свідчать про підсилення свавілля “адміністративного ресурсу” щодо преси, в тому числі, сільської. І це відбувається на фоні того, що бурхливі та неоднозначні перетворення в українському селі надзвичайно загострили проблему доступу до всебічної та виваженої інформації для майже 6 мільйонів селян. Деякі експерти вже кілька років тому почали говорити про інфор-

маційну ізоляцію українського села. Мова йде як про охоплення сільської аудиторії мас-медіа, так і про надання ними інформації, необхідної для плідної участі селян в соціально-економічному та політичному житті країни. Згідно з даними загальнонаціонального опитування Інституту соціології НАНУ в лютому-березні 2002 року, серед усіх мас-медіа України найбільшу сільську аудиторію мають загальнонаціональні телеканали УТ-2 (1+1) (81%), УТ-3 (Інтер) (61%) та УТ-1 (48%), радіо УР-1 (до 20%), національна газета “Сільські вісті” (17%) та місцеві друковані ЗМІ (до 30% серед селян). Втім, матеріали інформаційно-просвітницького характеру, пов’язані з участю селян в соціально-економічних реформах на селі, з певною регулярністю надають лише УТ-1 (“Сільський час”), УР-1, “Сільські вісті” та обласні ЗМІ. Але якість, адекватність інформаційним потребам селян та періодичність виходу цих матеріалів залишає бажати кращого.

За даними згаданого моніторингу Інституту соціології, приблизно чверть селян - читачі сільських районних газет. За підрахунками агентства, кількість їх читачів може сягати 3 мільйонів. Значне охоплення сільської аудиторії, наближеність до повсякденних інфор-

маційних потреб пересічного селянина, можливість використання в інформаційно-просвітницьких цілях робить ці засоби масової інформації унікальною складовою сільського інформаційного простору та важливим важелем підвищення поінформованості сільського населення щодо соціально-економічних та політичних перетворень в країні та українському селі, в тому числі, щодо аграрної та земельної реформи.

З метою з'ясування ресурсного потенціалу сільських районних газет, проблем та перспектив їх розвитку, взаємовідносин з органами місцевої влади та самоврядування Агентство інформаційного розвитку провело навесні - влітку 2002 року загальнонаціональне поштове анкетування редакторів газет. Крім того, були проведені численні інтерв'ю з експертами національного та регіонального рівня. Дослідження було проведено спільно з Центром соціальних експертиз Інституту соціології НАН України за організаційної підтримки Секретаріату Координаційної Ради з питань аграрної політики при Кабінеті Міністрів України та фінансової підтримки з боку Інституту Відкритого Суспільства, Будапешт.

Характеристики отриманої вибірки (150 відповідей з генеральної сукупності в 492 газети) дозволяють робити обґрунтовані висновки щодо основних тенденцій розвитку сільської районної преси. Читач є найголовнішим ресурсом будь-якої газети. Слід

визнати, що збереження районними газетами унікальних позицій серед сільської читачької аудиторії в умовах суспільно-економічної кризи є лише їх "відносним успіхом". **За 10 років незалежності України місячний наклад газет у вибірці зменшився більш, ніж вдвічі:** в 1990 році він складав 8842 примірників, а в 2001 році лише 3488 примірників. Наклад газет залежить від кількості як сільського населення району, так і всього району та райцентру.

Частота виходу районних сільських газет також зменшилася майже вдвічі: якщо в 1990 році середня частота виходу складала 2,57 рази, то в 2001 році вже 1,66. В 2001 році дві третини газет виходили двічі, одна третина - один раз на тиждень. Майже стовідсотково наклад газет розповсюджується через передплату. В багатьох випадках різке зниження частоти виходу пояснюється фінансовою скрутою редакцій. Певна частина редакцій зменшує частоту виходу (зокрема, до щотижневого), тому що це дозволяє публікувати аналітичні та проблемні матеріали. Так, редактор "Бершадського краю" в Вінницькій області відмічав, що *"ми перейшли на тижневик (як це зробили в Вінниці, Кам'янець-Подільському, Хмельнику, Шаргороді, Оратові)... бо це збільшує корисну площу, дає можливість готува-*

ти проблемні матеріали” (див. “Бершадський край”, №№ 1-2, 2001). На думку журналістів “Життя і слово” Острозького району Рівненської області, перехід на щотижневий формат “дасть можливість друкувати, крім районних новин, цікаві аналітичні статті про події у світі, в Україні...”

В середньому, частка сільських читачів серед аудиторії районної газети складає 66%. **Але кожна п'ята газета є радше міською, тому що сільські читачі складають менше половини або половину читачької аудиторії.** Певна частина газет цієї групи є “міськими” мимоволі: сільська аудиторія мала та/або неплатоспроможна, тож єдиним способом виживання залишається орієнтація на залишки платоспроможної аудиторії в райцентрах. Приміром, за результатами опитування селян в 2000 році в Красноармійському та Старобешівському районах Донецької області, тільки 8% селян назвали районні газети значущим джерелом інформації. Однією з причин є те, що лише незначна частина їх тиражу йшла в села, що підтвердили і редактори газет.

Таким чином, хоча сільські районні газети зберігають потужну сільську читачьку аудиторію, загрозливим є скорочення їх тиражу та переорієнтація на аудиторію міських поселень, які мають більш платоспроможне населення.

Розмір читачької аудиторії та її

збереження сільськими районними газетами визначається як об'єктивними соціально-демографічними та економічними факторами, так і рівнем довіри читачів до газети. Використання “ресурсу довіри” багато в чому залежить від адекватного усвідомлення редакторами газет інформаційних потреб читачів. В нашому дослідженні така адекватність вимірювалася тим, наскільки редактори розуміють те, яким чином селяни сприймають аграрну та земельну реформи (тобто, на думку селян, в чітких інтересах ці реформи проводилися до моменту проведення анкетування).

Сільські районні газети користуються достатньо високим рівнем довіри у сільських читачів. За результатами національного дослідження читачької аудиторії друкованих видань України, яке було проведено компанією Taylor Nelson Sofres - Ukraine навесні 2002 року на замовлення Української Асоціації Видавців Періодичної Преси, 79% опитаних селян довіряють державним або комунальним газетам, серед яких, напевно можна припустити, лівову частку складають саме районні газети.

За даними нашого дослідження, селяни розглядають переважну більшість районних газет у вибірці як такий інститут, до якого варто звертатися за допомогою у випадку виникнення конфліктів та порушень пов'язаних з реалізацією ними

своїх прав власників. Згідно з відповідями опитаних редакторів, переважна більшість газет (82%) отримували протягом 2000-2001 років листи від селян району з скаргами (проблемами), пов'язаними з порушенням їх прав як власників земельних часток та майнових паїв. До речі, це є також опосередкованим показником високого рівня конфліктності та/або розповсюдженості порушень прав селян під час здійснення аграрних перетворень. 70% опитаних редакторів ствердили, що вони друкували статті з результатами журналістських розслідувань скарг та конфліктів, пов'язаних з земельною та аграрною реформою. Відкритим залишається питання, якою мірою такі статті були об'єктивними, які саме конфлікти в них розглядалися та яким був вплив позиції редакції на розв'язання конфліктів, задоволення законних інтересів селян.

В ході опитування редакторів просили оцінити, в чііх інтересах, на думку селян їх району, дотепер проводилися земельна та аграрна реформа. Як вважають редактори, селяни не виокремлюють якусь одну соціальну групу як таку, що найбільш скористається результатами земельної та аграрної реформи. Втім, переважаюча частка редакторів відповіли, що селяни вважають, що реформи проводяться в інтересах колишніх голів колгоспів (42%) та керівників

новоутворених підприємств (40%). Близько третини редакторів (26%) вважали, що селяни сприймають реформи як такі, що проводяться в інтересах усього сільського населення України. Майже кожний п'ятий редактор відповів, що селяни вважають такими групами приватних фермерів (19%), місцеві владні структури (19%) та великі підприємства, які орендують значні земельні площі (17%).

Порівняння наведених оцінок редакторів з розподілом відповідей селян на схоже запитання загальнонаціонального опитування сільського населення, яке було проведено центром ім. Разумкова навесні 2001 року, дозволяє говорити про те, що редактори у вибірці не зовсім адекватно відображають ставлення своєї сільської аудиторії до того, в інтересах яких груп проводиться аграрна реформа. Найбільше селян вважають, що реформа представляє інтереси місцевої влади (32% проти 19%) та майже вдвічі менше, що в інтересах селян (13% проти 26%), ніж вважають опитані редактори. **Таким чином, опитані редактори перебільшують оптимістичне ставлення селян до аграрної реформи,** що є достатньо небезпечним явищем для подальшого розвитку газет.

Склад засновників має безпосередній вплив на отримання газетою фінансово-економічних ресурсів та незалежність журналістського колективу. Близь-

ко половини районних газет (46%) засновано спільно райрадою, райадміністрацією та журналістським колективом. Потім серед засновників "райрада, райадміністрація" (21%) та "райрада, колектив" (10%). В складі засновників практично кожної газети є районна рада та райадміністрація (81%). Журналістський колектив виступає засновником в 71% газет. **Таким чином, в третині газет журналістський колектив не має формальних юридичних підстав для відстоювання власної позиції.**

Стан фінансово-економічних ресурсів районних газет визначається об'єктивними та суб'єктивними факторами. До об'єктивних належать соціально-демографічні та економічні характеристики районів, тобто обсяг та платоспроможність потенційної читачької аудиторії та могутність рекламного ринку (наявність місцевих та привабливість району для "зовнішніх" рекламодавців). До суб'єктивних факторів відносяться маркетингова та економічна поведінка редакторів та газет в цілому, обсяг та періодичність надання допомоги засновниками та державними органами, економічні, податкові умови розвитку газет, які існують в державі.

Фінансово-економічне становище районних газет є далеким від бажаного їх редакто-

рами. **Переважає більшість газет (87%) у вибірці за результатами 2001 року не були прибутковими**, решта вказали, що вони мали прибуток. Середній розмір річного бюджету склав 90266 грн. **Основними статтями доходу були передплата/продаж (41%) та фінансування з боку засновників (36%).**

Дослідження виявило залежність фінансово-економічних характеристик районних газет від соціально-демографічних показників районів. Річний бюджет газет, розвиток комп'ютеризації та "інтернетизації", середній розмір зарплати журналістів редакції тощо зростають із зростанням кількості населення району, райцентру та всього району. В найбільш вразливому становищі перебувають газети з невеликою чисельністю населення районів або з невеликих районів із домінуючим сільським населенням.

Крім того, низький рівень економічного розвитку районів та матеріального добробуту їх мешканців позбавляє газети рекламних надходжень та сільської платоспроможної аудиторії.

Найбільш вагомими статтями витрат були зарплата (34%), придбання паперу (16%) та друк (18%).

Половина газет мали кредиторську заборгованість за результатами 2001 року.

Отже, фінансова база сільських районних газет є дуже слабкою. Основними джерелами надход-

жень є передплата/продаж та фінансування з боку засновників. Помітною є опосередкована допомога з боку райдержадміністрацій. Недостатність фінансових ресурсів пояснюється як впливом соціально-демографічних та економічних характеристик районів (в найбільш вразливому становищі перебувають газети з малих або економічно депресивних районів), так і вкрай неефективною політикою держави щодо видавничого та газетного бізнесу загалом та сільської преси, зокрема.

Більшість редакторів склали чоловіки (73%). Половині опитаних редакторів від 30 до 50 років. Близько третини редакторів - предпенсійного або пенсійного віку. Багато редакторів (63%) отримали свої посади вже в незалежній Україні. Редакторська кар'єра більше третини редакторів почалася в радянські часи. Майже половина редакторів (46%) займають посаду головного редактора не більше 5 років.

Деякі редактори (10%) отримали свою посаду 4-5 років тому, тобто в 1998 році. Якщо вірне припущення, що редактор районної сільської газети часто є "*членом районного Політбюро*"¹, то зміна правлячої верхівки району або невдала поведінка редактора під час виборів була однією з головних причин звільнення попередників цієї частини редакторів. До речі, під час телефонних розмов з редакторами що-

до причин не участі в анкетуванні, декілька редакторів заявляли, що вони тільки заступили на посаду.

Для того, щоб зрозуміти тенденції розвитку сільського редакторського корпусу, було здійснено порівняльний аналіз характеристик групи редакторів, які займають свою посаду не більше 5 років, та групи редакторів, яка займає посаду більше 5 років. Переважна більшість редакторів, які займають посаду більше 5 років, мають передпенсійний або пенсійний вік (61%). Слід додати, що кожний п'ятий серед редакторів, які займають посаду менше 5 років, є також віком від 50 до 60 років. Таким чином, **сьогоднішній редактор районної газети є відносно літньою людиною, а оновлення значної частини редакторського корпусу протягом найближчих років є об'єктивно обумовленим процесом.**

Більше третини редакторів (36%), які очолюють редакцію менше 5 років, прийшли з посад, які не пов'язані з журналістикою. Головними резервами поповнення редакторських кадрів із нежурналістських сфер є заклади середньої та професійно-технічної освіти (17%), місцеві органи виконавчої влади та місцевого самоврядування (17%). Частка редакторів з нежурналістських сфер в цій групі є більшою, ніж така ж частка в групі редакторів, які очолюють свої газети

більше 5 років. **Це свідчить про тенденцію вимивання журналістських кадрів з редакторського корпусу районної сільської преси.**

Отже, тенденції розвитку людських ресурсів сільських районних газет є достатньо небезпечними: редакторський корпус характеризують процеси старіння, тісно пов'язаного з цим оновлення, та вимивання журналістських кадрів.

Хоча переважна більшість редакцій газет (80%) користувалася послугами тих чи інших інформаційних агентств, **кожна п'ята не користувалася послугами жодного агентства.** Найбільш популярними агентствами є Укрінформ (65%) та інформаційні агентства при обласних управліннях у справах преси та інформації (44%). Аудиторія УНІАН та "Українських новин" складала 8% та 2% газет, відповідно.

Третина редакцій (31%) користувалися послугами тільки Укрінформу, кожна десята редакція (12%) - послугами тільки інфоагентства при облуправлінні у справах преси та інформації. Близько третини респондентів (27%) користувалися послугами обох агентств. Серед інших джерел інформації називалися обласні та національні періодичні видання ("передруковували матеріали деяких газет - "Урядового кур'єра", обласної газети"), ТБ та радіо ("формували оперативні інформаційні добірки з ос-

таних повідомлень ТБ і радіо самостійно, офіційні документи публікували з "Урядового кур'єра", без посилань на інфоагентства"), прес-служби ОДА та РДА, матеріали ТАСІСу та УОПРР ("Новий кур'єр") та Інтернет-видання (Forum, Korrespondent). Переважна більшість тих, хто вказав інші джерела, також користувався послугами інфоагентств.

Переважна більшість (86%) редакцій газет мали комп'ютери та принтери. Усі редакції мали телефони, більше половини (52%) - факси.

Третина редакцій мали електронну пошту, чверть - підключення до Інтернет в редакції та третина редакторів користувалися Інтернетом за межами редакції, якщо їх редакція не мала підключення. Взагалі, майже половина редакторів (48%) мають практичний досвід роботи з Інтернет та електронною поштою. Найменша частка користувачів Інтернету серед редакторів районних газет притаманна Південному регіону (37%), а найвища - Східному (66%). В Чернівецькій області підключення районних редакцій до Інтернет є свідомою політикою облдержадміністрації. Наприклад, за повідомленням газети Путильського району "Карпати" розпорядженням голови облдержадміністрації № 652-р від 11.12.00 р. *"встановлено електронний зв'язок в редакціях районних газет"*.

Якщо редакція не підключена до Інтернету, її співробітники та журналісти користувалися

доступом до Інтернету та електронною поштою в райдержадміністрації, філіях банків (респонденти називали філії Приватбанку та АПКБ "Аваль") або в районних вузлах зв'язку. Два редактори з Житомирської та Львівської областей вказали, що їх газети мають власний веб-сайт.

Комп'ютеризація та "інтернетизація" редакцій районних сільських газет найповільніше розвивається в районах з малою кількістю населення, переважну частину якого складають сільські мешканці.

З огляду на унікальні можливості Інтернету для журналістів, підключення редакцій сільських "районки" до Інтернету та розвиток Інтернет-ресурсів центральних та місцевих органів влади має стати одним з пріоритетних напрямів розвитку сільської інформаційної інфраструктури.

Розвиток сільських районних газет, як і всіх друкованих ЗМІ країни, великою мірою залежить від економічного та податкового середовища, яке формується державою, та дотримання законів про ЗМІ державними органами. Сільські "районки" знаходяться в подвійній залежності від органів державної влади, бо їх засновниками є місцеві органи виконавчої влади та самоврядування.

Оцінка ефективності політики державних органів щодо сільських районних газет здійснюється на основі роз-

поділу відповідей редакторів на відкрите питання щодо заходів, які могли б суттєво покращити фінансово-економічне становище газет (75% респондентів відповіли на це питання).

Серед усіх заходів, що пропонувалися опитаними редакторами, найбільшу підтримку отримали наступні: зменшення вартості паперу, друку, тарифів "Укрпошти", зменшення або врегулювання оподаткування як газет, так і поліграфічних підприємств.

Ці заходи залишаються актуальними, принаймні, з 1995 року, коли вони пропонувалися практично кожним виступаючим на Всеукраїнській нараді редакторів районних, міських та обласних газет, за участю Президента України." Нагальність цих заходів в нашому дослідженні сформулював один з редакторів наступним чином:

"...торік 30,2% свого доходу ми витратили на покриття різниці між фактичною і передплатною версією газети. Необхідно зменшувати цю різницю чи то підвищуючи передплатну ціну, що неможливо через низьку платоспроможність передплатників, чи знижуючи вартість паперу, інших поліграфічних матеріалів та послуг, послуг пошти..."

Найчастіше опитані редактори вимагали дотримання принципів Закону України "Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місце-

вого самоврядування в Україні засобами масової інформації" (від 23.09.97 р. № 539/97-вр): "...Перш за все, не діє Закон "Про порядок висвітлення ... засобами масової інформації", де в статті п.5 в останньому абзаці записано: "Органи держави та органи місцевого самоврядування у своїх кошторисах зобов'язані передбачати витрати на висвітлення своєї діяльності ЗМІ..."; "...Обов'язкове виділення в місцевих бюджетах коштів на висвітлення діяльності органів влади окремим рядком..."; "...На ділі виконувати вимоги ЗУ "Про порядок висвітлення діяльності органів держави та органів місцевого самоврядування"; "...Якби діяли угоди про публікацію матеріалів на платній основі..." Деякі опитані вказували, що **владні структури, які не є засновниками газети, також не оплачують розміщення своїх матеріалів на сторінках районної газети:** "...слід домогтися, щоб державні органи, які не є засновниками, сплачували вартість рекламних послуг..." **Загальною причиною вимог редакторів – додержуватися законів, які регулюють діяльність ЗМІ, є втручання владних структур, засновників газети, в діяльність редакції:**

- "...Забезпечити свободу інформації, дотримуватись умов співзасновної угоди, не втручатись у внутрішні справи редакції..."

- "...Не змушувати нас друкувати матеріали про висвітлення їхньої діяльності..."

- "...Дати більше можливостей редакції самостійно визначати політику видання..."

Значна частина опитаних пропонувала здійснювати дотування чи фінансування редакцій газет з державного, а не місцевого бюджету через те, що це могло б зменшити тиск на журналістів з боку місцевої влади:

"...засновники часто вважають себе власниками і цим роблять газету кишеньковою...", "...це дало б можливість уникнути неправомірного, некомпетентного адміністрування...", "...аби районна газета не була б залежною від місцевої влади чи іншого дотувальника, тобто, аби могла служити інтересам людей, бути громадської трибуною, як умовно її величають - четвертою владою..." За такої системи підтримки сільської преси, розрахунки, визначення та виділення дотації можуть робити обласні управління у справах преси та інформації. Деякі редактори пропонували законодавчо врегулювати відносини між засновниками або змінити їх склад.

Отже, результати дослідження свідчать про те, що вкрай недосконала економічна та податкова політика держави, зневажливе ставлення засновників, недотримання державними органами існуючих законів про ЗМІ є найважливішими перешкодами на шляху як фінансово-економічного роз-

витку сільської районної преси, так і виконання нею своїх функцій виваженого інформування селян, в тому числі, про діяльність органів влади, аграрну та інші реформи в країні. Важке фінансово-економічне становище примушує сільські газети бути легко доступним об'єктом маніпулювання в політичних цілях. Невипадково один з редакторів жартома відповів, що найкращим засобом покращити фінансово-економічне становище районних газети було б щорічне проведення виборів до Верховної Ради.

З огляду на наведені результати дослідження, викликає великий сумнів дієвості президентських указів щодо відкритості державних органів.

Сільські районні газети є потенційно дуже ефективним інструментом інформування селян державними органами про аграрну та земельну реформи, про ті можливості, які вони надають пересічному селянину для покращання матеріального добробуту.

Оцінка ефективності інформаційної роботи державних органів різних рівнів з сільською районною пресою здійснювалася на основі розподілу відповідей редакторів на відкрите запитання щодо заходів, які державним установам різного рівня слід запровадити, щоб поліпшити рівень поінформованості селян щодо аграрної та земельної реформи (78% респондентів дали

відповіді).

Загалом, **рекомендації опитаних стосувалися (1) розробки державної системи інформування селян про аграрну та земельну реформи, (2) запровадження конкретних заходів, спрямованих на покращання поінформованості селян, (3) змісту інформації, яка має надаватися селянам.**

На думку редакторів, розробка та впровадження державної системи інформування селян має здійснюватися за наступними напрямками: створення або розширення інституційних одиниць на національному та місцевому рівні, на які необхідно покласти функції організації інформаційної роботи на селі. Ці функції не повинні обмежуватися лише налагодженням роботи з ЗМІ, а й охоплювати завдання організації інформаційної роботи з селянами.

"...При управлінні сільського господарства потрібно зробити діючий, робочий прес-центр, який би проводив виїзди в села для роз'яснювальної роботи з висвітленням цієї зустрічі в ЗМІ, та випуском листівок, обміном думок і т. ін..."

"...Створення інформаційної служби по зв'язках із ЗМІ при облуправлінні та міністерстві, щодо розвитку інфраструктури аграрного ринку, а також кредитування аграрного сектору України (можливо, через електронні засоби, але безплатно)..."

"...Прес-службам відповідних міністерств і відомств надсилати необхідну (актуальну, термінову, поточну) інформацію щодо нововведень, змін у законодавстві, порушень у ході аграрної реформи безпосередньо на рахунок редакцій (бажано - безкоштовно)..."

"...Створити державну службу навчання населення, підготовку і перепідготовку кадрів, своєрідний всеобуч селян..."

Проведення інформаційної роботи у відповідності з чітко визначеними принципами. Редактори називали наступні принципи: відкритість діяльності державних установ (*"...Відкритість інформації про діяльність КМУ, місцевих держадміністрацій щодо конкретних законів, дій (оцінка їх наслідків) аграрної реформи..."*), гласність (*"...Гласно аналізувати конфліктні ситуації..."*), *"...Піддавати гласності найбільш поширені порушення..."*), спрямованість на кінцевого споживача інформації - селянина, прозорість (*"...Публікувати ставки орендної плати по усіх орендарях даного регіону. Ринок повинен бути прозорим..."*)

Забезпечення механізмів оцінки ефективності інформування та організації зворотного зв'язку. Такими механізмами можуть бути періодичні соціологічні опитування.

Серед конкретних заходів домінували активна інформаційна робота з пресою, зокрема, з сільською, та активна

інформаційна робота безпосередньо з селянами (41%). Те, що 41% редакторів відзначили необхідність активної роботи влади з районною пресою, свідчить, що існуючі заходи влади є недостатньо ефективними.

Активна робота органів влади з районною пресою та іншими ЗМІ, на думку редакторів, передбачає: виступи кваліфікованих спеціалістів в ЗМІ, налагодження та підтримка прямого, постійного та активного контакту з редакцією (*"...Щоб ми не прохали постійно інформацію від них..."*), розповсюдження необхідної інформації через газети, регіональні інформгентства, асоціації журналістів, проведення навчання та тренінгу з проблем реформування для представників ЗМІ. Активна інформаційна робота органів влади безпосередньо з селянами (*"державним установам - іти в народ, наблизитися до людей!"*) передбачає наступні заходи: виїзні консультації спеціалістів, землевпорядників, юристів безпосередньо в селах, проведення консультаційних прийомів за місцем проживання селян, лекцій і бесід в трудових колективах, створення мобільних інформаційних груп спеціалістів і консультування безпосередньо в селах, господарствах, інших агроструктурах.

Рекомендації редакторів щодо змісту інформування базувалися на оцінці редакторами інформаційних потреб селян.

На їх думку, селяни найбільш потребують інформації про: права і обов'язки орендарів і орендодавців; новий Земельний кодекс ("мета і принципи дії", "потрібен кваліфікований популярний коментар Земельного кодексу", "стосовно механізмів реалізації у повному обсязі прав і обов'язків, передбачених Земельним кодексом"), оцінку землі, питання отримання права на земельну частку ("виділення земельних паїв працівникам соціальної сфери", "відновлення прав на земельні паї пропущених в списках"), оподаткування земельної власності.

Наведена вище структура інформаційних потреб селян свідчить про те, що виконання інформаційних завдань початкового етапу фактичного впровадження земельної реформи (якщо відрاهувати від Указу Президенту 1999 року) ще не завершено, оскільки питання отримання права на земельну частку залишаються серед найбільш актуальних інформаційних тем для селян.

Повна відсутність згадок редакторів про іпотечне кредитування є ознакою того, що актуальність цієї теми та відповідного законодавства, яке активно дискутується та розробляється на національному рівні, ще не усвідомлюється селянським загалом.

Питання оформлення Державних актів на право приватної власності на землю були виділені лише 6% редакторів.

Це можна пояснити тим, що в деяких випадках видача таких Державних актів не супроводжується належною роз'яснювальною роботою серед селян. Або/та тим, що значна частина селян не надає видачі Державних актів особливої уваги, бо отримання та користування приватною власністю ще не сприймається як процедурне питання.

В результаті дослідження була виявлена також **оцінка редакторами та експертами достатності та адекватності інформування селян щодо аграрної та земельної реформи, яке здійснюється передачею "Сільський час" на УТ-1 та обласними ЗМІ**, засновниками яких є державні органи.

Оцінка "Сільського часу" опитаними редакторами та експертами не є одностайною. Частина експертів національного та обласного рівня вважають "Сільський час" "асфальтною програмою", тобто, такою, що не відображає реального ходу земельної реформи та не відповідає загальним інформаційним потребам селян. З іншого боку, близько половини районних редакторів (47%) впевнені, що телепередача "Сільський час" відповідає завданням інформування селян про аграрну та земельну реформу. А третині редакторів (26%) було важко визначити свою думку. Майже кожний п'ятий редактор взагалі не дивиться цю пе-

редачу (17%), а 10% редакторів вважає, що вона не відповідає завданням інформування селян, тому що не критично ставиться до ролі керівників підприємств та владних установ в здійсненні реформ та незадовільно виконує інформаційно-просвітницькі

функції.

Проведене анкетування дає підстави вважати, що інформування селян обласними державними ТБ, газетами та радіо про їх права як учасників аграрних перетворень не є достатнім, про це свідчить розподіл відповідей редакторів в Таблиці.

Таблиця. Оцінка достатності інформування обласними державними ЗМІ селян про їх права як власників землі та майна та шляхи розпорядження ними (у % до тих, хто відповів)

	Обласне ТБ, n=145	Обласне державне радіо, n=146	Обласне державні газети, n=143
Так, достатньо	32	42	61
Ні, недостатньо	28	29	24
Недостатньо знайомий із повідомленнями у ЗМІ	14	10	0
Важко відповісти	26	19	15

Показово, що частка редакторів вважає, що інформування є недостатнім і воно приблизно однакове у всіх ЗМІ (ТБ - 28%, радіо - 29%, газети - 24%). Ця група складається практично з одних і тих же респондентів, які та не залежить від регіональної приналежності газет та соціально-демографічних характеристик опитаних. Редактори цієї групи вважають висвітлення реформ в обласних ЗМІ недостатньо критичними щодо позицій керівників підприємств та владних установ. Ці ЗМІ не приділяють уваги негативним наслідкам реформування та недостатньо виконують інформаційно-просвітницькі функції. Переважна більшість редакторів цієї групи відповіли, що

селяни оцінюють аграрні реформи як такі, що проводяться в інтересах колишнього та нинішнього керівництва підприємств, місцевої влади тощо. Більшість вважає рівень поінформованості селян низьким або дуже низьким. Немає підстав вважати, що більшість респондентів цієї групи складають редактори лівої політичної орієнтації.

Треба відзначити, що рівень ознайомленості редакторів з передачею "Сільський час" на УТ-1 та обласними ЗМІ, засновниками яких є державні органи, визначається як їх професійними інтересами, так і доступністю цих ЗМІ в районах. Більший рівень ознайомленості з обласним радіо, в порівнянні з ТБ, очевидно пояс-

нуються тим, що, як правило, районні радіостудії є відділами в районних газетах, тож редактор відповідає також за редагування районного радіомовлення.

Отже, реалізація потенціалу сільських районних газет в задоволенні інформаційних потреб українських громадян вимагає здійснення наступних нагальних заходів:

- Формування державою сприятливих податкових та економічних умов діяльності районних газет, районних підприємств друку; подолання монополії "Укрпошти" (або адекватне регулювання її тарифів).
- Запровадження цільової державної підтримки економічно вразливих районних газет. Загалом, переведення районних газет на пряме субсидіювання з центрального бюджету, за умови виконання ними певних вимог, може стати перехідним етапом на шляху до роздержавлення комунальної преси.
- Встановлення жорсткого контролю за дотриманням поло-

жень Закону України "Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування ЗМІ", "Про державну підтримку ЗМІ", інших законів в сфері діяльності ЗМІ, з метою запобігання втручанню органів державної влади в діяльність районних газет.

- Законодавчого врегулювання відносин між засновниками, місцевими державними органами, та журналістським колективом газети. Надання журналістським колективам статусу співзасновників в тих випадках, коли вони його не мають.
- Забезпечення журналістів якнайширшим доступом до інформації, яка є в розпорядженні державних органів.
- Проведення цілеспрямованої державної інформаційної політики щодо земельної реформи органами державної влади всіх рівнів.
- Розвитку журналістських кадрів для сільської районної преси (освітні програми, підвищення кваліфікації).

I Так окреслив в інтерв'ю з керівником Агентства статус редактора районної газети один з експертів - журналіст національного видання, - який протягом певного часу займав посаду редактора районної газети

II Див. Наш вибір - радикальні реформи: Матеріали Всеукраїнської наради редакторів районних, міських, обласних газет, 12-13 січня 1995 р., м. Житомир. - К.: 1995. - 103 с.

3.4. Матеріали загальнонаціонального конкурсу публікацій у ЗМІ на на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля"

3.4.1. Про проект "Загальнонаціональний конкурс публікацій у ЗМІ на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля"

Земельна реформа досягла кульмінаційного етапу - запроваджуються ринкові земельні відносини відповідно до Конституції України. Ефективне вирішення "земельного питання" може стати могутнім стимулом економічного підйому та розвитку демократичних процесів у державі, подолання відчуження між державою та суспільством.

На жаль, поінформованість громадян України щодо засад реформи, можливостей, які вона відкриває залишається вкрай низькою. З одного боку, це пояснюється відсутністю громадського контролю за процесами реформування, низькою ефективністю інформаційної підтримки цих процесів державними органами. З іншого боку, очевидно є недостатня компетентність багатьох журналістів стосовно складних пи-

тань земельної реформи.

Цей проект покликаний повернути увагу українського суспільства та ЗМІ до земельної реформи в українському селі, сприяти формуванню відкритого конструктивного діалогу між органами державної влади та вітчизняними масмедіа, громадянським суспільством, сприяти поширенню високих стандартів висвітлення земельної реформи.

З цією метою впродовж терміну реалізації проекту передбачається:

1. Провести загальнонаціональний конкурс публікацій "Моя Земля".
2. Провести серію семінарів для журналістів.
3. Підготувати, опублікувати і розповсюдити посібник для журналістів.
4. Видати дайджест найкращих публікацій.

3.4.2. Положення про конкурс

1. Загальнонаціональний конкурс публікацій у ЗМІ на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля" (далі - конкурс) засновується громадською організацією "Інформаційно-ресурсний центр "Реформування земель-

них відносин в Україні" та проводиться за підтримки Кабінету Міністрів України, Міністерства аграрної політики України, Державного комітету України по земельних ресурсах, Української академії аграрних наук, Міжнародного

Фонду "Відродження", Фонду "Євразія", представництва Світового Банку в Україні та інших організацій, які письмово підтвердили свою участь в організації конкурсу.

2. Мета конкурсу:

✓ виявити та оцінити кращі творчі доробки вітчизняних мас-медіа, що присвячені темі реформування земельних відносин;

✓ активізувати процеси всебічного та об'єктивного висвітлення ходу земельної реформи в Україні;

✓ сприяти росту правової культури самих учасників цих процесів та авторів публікацій.

3. Засновник і головний розпорядник конкурсу Громадська організація "Інформаційно-ресурсний центр "Реформування земельних відносин в Україні", яка формує склад організаційного комітету та склад журі.

4. Номінації конкурсу

Гран-прі, що встановлюється посольством Федеративної Республіки Німеччини в Україні.

Для матеріалів, опублікованих у **друкованих засобах масової інформації** та в **Інтернет-виданнях**, встановлюються такі тематичні номінації:

I - "Реформування земельних відносин: від норми закону до життєвих реалій" (висвітлення правових, соціальних, економічних проблем, що виникли, в ході реформування земельних відносин, становлення та розви-

ток агробізнесу, формування і функціонування ринку землі в Україні).

II - "Багата земля - знана земля" (земельний кадастр та моніторинг землі, розвиток землевпорядної науки та освіти, екологічні аспекти землекористування).

III - "Земля як суспільна цінність" (роль громадянського суспільства у процесах реформування земельних відносин, забезпечення їх прозорості та відкритості, встановлення громадського контролю за їх здійсненням, ефективність управління земельними ресурсами на всіх рівнях, застосування сучасних інформаційних технологій у процесах управління земельними ресурсами).

Тематика матеріалів, що оприлюднені в **аудіовізуальних засобах масової інформації**, може торкатися будь-якої з рубрик номінацій, а переможці визначатимуться:

IV - За кращий телевізійний матеріал;

V - За кращий радіо матеріал.

В рамках кожної з названих номінацій встановлюються I та II премії.

5. Учасниками конкурсу можуть бути:

журналісти періодичних видань, телебачення, радіо, Інтернет-видань, авторські колективи та інші особи в Україні і за її межами, котрі спеціалізуються на висвітленні теми земельних відносин в Україні.

6. Жанри і обсяги конкурсних матеріалів:

✓ Матеріали тільки інформаційних та розважальних жанрів на конкурс не приймаються.

✓ Конкурсним матеріалом вважається один твір автора (колективу авторів). Цикли друкованих матеріалів чи передач допускаються до конкурсу в разі, якщо вони об'єднані однією темою і кількість конкурсних подач циклу не перевищує 5 матеріалів.

✓ Обсяг друкованих матеріалів - не більше 10-12 тис. знаків у кожному, ефірних - тривалістю не більше 30 хвилин.

7. Форма і строки подання матеріалів.

Конкурсні матеріали подаються:

✓ Опубліковані в друкованих ЗМІ - ксерокопія сторінки видання з публікацією матеріалу та його електронна версія на дискеті;

✓ Аудіо-матеріали - аудіо-касети, дослівний текст мікрофонного матеріалу у друкованому вигляді та його електронна версія на дискеті;

✓ Відео-матеріали - відеокасети у форматі VHS, дослівний текст мікрофонного матеріалу у друкованому вигляді та його електронна версія на дискеті;

✓ Матеріал Інтернет-видання - у роздрукованому вигляді та копія Інтернет-сторінки, що містить цю публікацію, на дискеті.

Матеріали на конкурс належить надіслати поштою на ад-

ресу оргкомітету або подавати особисто з супровідним листом за підписом автора, в якому належить зазначити:

✓ Назву номінації.

✓ Жанр матеріалу.

✓ Назву друкованого, аудіовізуального або електронного засобу масової інформації і прізвище, ім'я та по батькові його керівника, номер випуску видання, дату публікації матеріалу чи оприлюднення передачі.

✓ Обсяг матеріалу у друкованих знаках або за хронометражем.

✓ Прізвище, ім'я та по батькові автора (при колективному авторстві подаються дані кожного із співавторів).

✓ Біографічні відомості щодо автора (авторів), у тому числі: рік народження, стаж творчої роботи, місце роботи на момент подання матеріалу на конкурс.

✓ Контактну інформацію автора або авторського колективу (поштова та електронна адреса, код населеного пункту та номер телефону).

В разі присудження премії, номінанти повинні будуть надати додаткові відомості для оформлення бухгалтерської документації (копію паспорта, копію довідки про ідентифікаційний код, поштову адресу податкової інспекції за місцем реєстрації).

Матеріали подаються українською або російською мовами, або іншими мовами за умови подання легалізованого перекладу українською мовою

та заповненого українською або російською мовами супровідного листа.

Неоформлені належним чином матеріали до розгляду не приймаються.

8. Рішення про відповідність до вимог конкурсу поданих робіт і можливість допущення їх до розгляду журі приймає уповноважена особа оргкомітету.

9. Один і той же матеріал не може бути поданий в кілька номінацій. Один автор (авторський колектив) може подати по одній роботі в кожному номінацію.

10. Конкурсні матеріали з необхідними відомостями про їх авторів подаються до оргкомітету конкурсу із зазначенням на конверті: "На конкурс "Моя Земля" до 1 червня 2003 року. Оргкомітет реєструє матеріали, прийняті до участі в конкурсі, та надає порядковий номер, що повідомляється конкурсантами на їх запит електронною поштою або по телефону.

11. На конкурс можуть бути представлені матеріали, що були оприлюднені у друкованих, аудіовізуальних та електронних засобах масової інформації не раніше 1 січня 2002 року.

12. Премії конкурсу.

Переможці конкурсу в кожній номінації нагороджуються преміями:

✓ гран-прі, спонсором якого є Посольство Федератив-

ної Республіки Німеччини в Україні.

✓ перша премія - у розмірі 2700 грн., або у вигляді цінних подарунків;

✓ друга премія - у розмірі 1620 грн., або у вигляді цінних подарунків.

У разі присудження премії авторському колективу сума премії не збільшується, а розподіляється між членами авторського колективу.

За результатами конкурсу переможці нагороджуються Почесними дипломами.

13. Критерії оцінки, порядок розгляду матеріалів, робота журі конкурсу, відзначення переможців

Критеріями оцінки матеріалів конкурсу визначено:

✓ актуальність теми матеріалу;

✓ проблемність змісту матеріалу;

✓ глибина висвітлення теми;

✓ оригінальність розкриття теми;

✓ аргументованість заявлених у матеріалі позицій;

✓ стилістична вправність викладу;

✓ довершеність використання художніх засобів.

Журі конкурсу діє згідно з Положенням про журі загальнонаціонального конкурсу публікації у ЗМІ на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля".

Розглядаючи конкурсні ма-

теріали, члени журі виставляють оцінки за кожним з критеріїв, послуговуючись 5-бальною шкалою. Загальну оцінку матеріалу складає сума балів, виставлених за всіма критеріями.

Термін оцінки конкурсного матеріалу одним членом журі - 5 днів.

14. Члени журі та організаційного комітету не можуть подавати свої публікації на конкурс.

15. Співробітники організацій, які виступають спонсорами певних номінацій, не можуть подавати публікації для розгляду в цій номінації.

16. Остаточні результати конкурсу визначаються до 15 серпня 2003 року та публікуються в засобах масової інформації.

17. Рішення конкурсного журі щодо переможців конкурсу приймається більшістю голосів і оформляється протоколом засідання журі за підписом відповідального секретаря.

18. Оргкомітет має право встановлювати додаткові премії у номінаціях з найбільшою кількістю учасників.

19. Премії переможцям конкурсу вручаються під час урочистої церемонії нагородження, що проводиться після оголошення журі результатів конкурсу, **але не пізніше 1 жовтня 2003 року.**

20. Матеріали, подані на конкурс, авторам та редакціям, що їх оприлюднили, не повертаються.

21. ІРЦ "Реформування земельних відносин в Україні" надається право публікувати зазначені матеріали без попередньої згоди автора та без виплати останньому винагороди за використання матеріалів, але з обов'язковим зазначенням імені автора та посиланням на ЗМІ першого оприлюднення матеріалу. Зусиллями Інформаційно-ресурсного центру **до 1 грудня 2003 р. видається збірник матеріалів переможців конкурсу** і здійснюється розміщення їх на веб-сторінці конкурсу.

22. Конкурс має відкритий характер. Вся інформація щодо заходів, рішень оргкомітету та журі, результатів конкурсу публікується та розміщується на сайті ІРЦ "Реформування земельних відносин в Україні" (<http://myland.org.ua>), а також на сайтах партнерських організацій і публікується в усіх тих друкованих і електронних ЗМІ, котрі дали згоду на опублікування інформації щодо нього. Оргкомітет щомісяця готує відомості щодо надходження матеріалів для розміщення їх на веб-сторінці конкурсу та сайтах партнерських організацій.

23. З метою забезпечення постійного висвітлення перебігу конкурсу та інших заходів на його підтримку створюється окрема веб-сторінка, функціонування якої протягом проведення конкурсу забезпечує ІРЦ "Реформування земельних відносин в Україні".

3.4.3 Положення про журі конкурсу

1. З метою об'єктивного визначення переможців загальнонаціонального конкурсу публікацій на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля" створюється журі з 13 осіб, до складу якого входять:

✓ представники владних структур - 3 особи, представники професійних журналістських об'єднань та засобів масової інформації - 3 особи,

✓ представники міжнародних організацій та проектів - 3 особи, представники громадськості - 3 особи,

✓ представник організації - спонсора номінації - 1 особа.

2. Склад журі та положення про журі затверджується організаційним комітетом конкурсу.

3. За рішенням засновника конкурсу, головою журі визначено голову Державного комітету України по земельних ресурсах.

4. Заступник голови та секретар обираються зі складу членів журі на першому засіданні.

5. На одному з перших засідань члени журі визначають процедуру оцінювання конкурсних робіт, затверджують форми оцінювальних листів, графік засідань журі.

6. Засідання журі є правочинним за умов присутності на ньому не менше 8 членів. Журі ухвалює всі рішення простою більшістю голосів від загальної кількості членів журі.

7. Представники організації - спонсорів номінацій голосують за рішення, які приймаються щодо розгляду конкурсних робіт,

опублікованих в друкованих ЗМІ та в Інтернет-виданнях, лише з номінацій, визначених даними спонсорами. У випадках прийняття рішення щодо теле- та радіоматеріалів участь у голосуванні теж беруть лише ті представники спонсорських організацій, які спонсорують номінацію на кращий теле- або радіоматеріал.

8. Критерії оцінки конкурсних робіт визначені Положенням про загальнонаціональний конкурс публікацій у ЗМІ на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля". До них віднесені:

✓ актуальність теми матеріалу;
 ✓ проблемність змісту матеріалу;
 ✓ глибина висвітлення теми;
 ✓ оригінальність розробки теми;

✓ аргументованість заявлених в матеріалі позицій;

✓ стилістична вправність викладу;

✓ довершеність використання художніх засобів.

Розглядаючи конкурсні матеріали, члени журі виставляють оцінки за кожним з критеріїв, послуговуючись 5-бальною шкалою. Загальна оцінка матеріалу складає суму балів, виставлених за всіма критеріями.

Всі оцінки члени журі фіксують в оцінювальних листах, які надаються кожному членові журі в супроводі до тексту кожного конкурсного матеріалу.

Термін оцінки конкурсного матеріалу одним членом журі - 5 днів.

Після розгляду матеріалу та вис- тавлення оцінок за всіма кри- теріями оцінювальний лист пе- редається голові журі або особі, уповноваженій для цієї функції головою журі.

9. Впродовж періоду подання матеріалів на конкурс журі засідає раз у 2 місяці, а після 15 червня - на етапі визначення пе- реможців конкурсу - на позачер- гові засідання за окремо визна- ченим графіком.

10. На відкриті засідання журі з

правом дорадчого голосу мо- жуть бути запрошені члени орг- комітету конкурсу.

11. Останнє засідання журі за- крите. На ньому визначаються переможці конкурсу, врахову- ються висновки спонсорів до- даткових номінацій.

12. Журі має право не оголошу- вати переможців конкурсу в ок- ремих номінаціях, а також вво- дити заохочувальні премії у ме- жах коштів, що надійдуть від спонсорів.

3.4.4. Склад організаційного комітету

1. Кириленко Іван Григорович - віце-прем'єр-міністр України, голова оргкомітету конкурсу;

2. Даниленко Анатолій Степанович - Голова Державного комітету України по земельних ресурсах, перший заступник голови оргкоміте- ту конкурсу;

3. Чиж Іван Сергійович - Голова Державного Комітету, телеба- чення та радіомовлення України, заступник голови оргкомітету конкурсу;

4. Фатько Віталій Лаврентійович - виконавчий секретар Національ- ної спілки журналістів України, заступник голови оргкомітету кон- курсу;

5. Петров Валерій Петрович - віце-президент Асоціації фермерів і приватних землевласників України;

6. Вороненко Катерина Олексіївна - головний редактор суспільно- політичних і культурологічних програм;

7. Ковалів Олександр Іванович - заступник начальника Депар- таменту реформування сільського господарства Міністерства аг- рарної політики України;

8. Бирицький Євген Костянтинович - виконавчий директор Міжнародного Фонду "Відродження";

9. Шепард Ричард - регіональний директор Фонду "Євразія";

10. Стадніченко Таїса Олександрівна - спеціаліст зі зв'язків з гро- мадською Програми підвищення рівня життя сільського населення в Ук- раїні (МСМР);

11. Карлберг Оса - керівник регіонального офісу Проекту "Розви- ток агробізнесу в Україні" (МФК);

12. Коломійцева Ганна Євгенівна - виконавчий директор ІРЦ "Реформування земельних відносин в Україні".

3.4.5. Склад журі конкурсу

1. Даниленко Анатолій Степанович - голова Державного комітету України по земельних ресурсах, голова журі.

2. Кальченко Тетяна Панасівна - головний спеціаліст Комітету Верховної Ради України з питань інформації та свободи слова, член журі.

3. Лубченко Ігор Федорович - голова Національної спілки журналістів України, член журі.

4. Нестеряк Юрій Васильович - керівник Проекту "Аграрний інформаційний центр "Українська земля", член журі.

5. Черешинська Наталія Миколаївна - заступник начальника управління патронатної служби, керівник прес-служби Міністра аграрної політики України, член журі.

6. Іванов Валерій Феліксович - президент Академії української преси, член журі.

7. Лазарєва Алла Юхимівна - президент Інституту масової інформації, член журі.

8. Деркач Дмитро Борисович - керівник служби зовнішніх зв'язків представництва Світового Банку в Україні, член журі.

9. Мазуркевич Олександр Олександрович - генеральний директор Міжнародної асоціації "Український Центр Менеджменту Землі і Ресурсів", член журі.

10. Пікалов Едуард Юрійович - радник з юридичних питань Проекту "Розвиток агробізнесу в Україні" (МФК), член журі.

11. Корінець Роман Ярославович - експерт з розвитку сільських територій Програми підвищення рівня життя сільського населення в Україні (МСМР), член журі.

12. Шапоренко Ольга Іванівна - представник Інформаційно-ресурсного Центру "Реформування земельних відносин в Україні", доцент Донецької державної Академії управління, член журі.

3.4.6. Перелік партнерських організацій***Фінансова підтримка***

1. Міжнародний Фонд "Відродження".
2. Фонд "Євразія".

Інформаційна та організаційна підтримка

1. Представництво Світового банку в Україні.
2. Всеукраїнська ліга сприяння розвитку ринку землі.

3. Державний комітет України по земельних ресурсах.
4. ЗАТ "ЕСОММ Со".
5. Кабінет Міністрів України.
6. Київський Центр Інституту Схід-Захід.
7. Комітет Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин.
8. Комітет Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації.
9. Міжнародна асоціація "Український Центр Менеджменту Землі та Ресурсів".
10. Міжнародна благодійна організація "Український освітній центр реформ".
11. Міжнародна юридична компанія "Eurolawyer".
12. Міністерство аграрної політики України.
13. Посольство Федеративної республіки Німеччини в Україні.
14. Німецький Фонд міжнародного співробітництва.
15. Програма підвищення рівня життя сільського населення (DFID).
16. Проект "Аграрна політика для людського розвитку" (UNDP).
17. Проект розвитку агробізнесу в Україні (IFC).
18. Страхова компанія "Лемма".
19. ТОВ "ІЛС - Україна".
20. Українська Академія аграрних наук.
21. Харківське обласне управління земельних ресурсів.

Медіа-партнери

1. Академія Української Преси.
2. Громадсько-політична газета "Земля і власність".
3. Журнал "Eastern Economist".
4. Київське бюро Української служби "Радіо Свобода".
5. Національна телекомпанія України.
6. ТРК "Ера"
7. Український журнал з питань агробізнесу "Пропозиція".

3.4.7. Заявка на участь у конкурсі "Моя Земля"

Реєстраційний номер

(заповнюється оргкомітетом) _____

Назва роботи _____

_____

Жанр _____

Вид матеріалу відповідно до ЗМІ

(необхідне відмітити)

 телепередача радіопередача друкований матеріал публікація в Інтернет-виданні**для друкованих матеріалів та Інтернет-публікацій:**

Назва номінації _____

_____

Автор (и) _____

_____

Кількість знаків _____

для ефірних матеріалів:*Творча група*

Автор (и) сценарію _____

_____

Режисер (и) _____

_____

Телеоператор (и) _____

_____

Звукооператор _____

_____

Хронометраж _____

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЛОК

ЗМІ, в якому оприлюднений матеріал до подання на конкурс

Дата публікації або передачі матеріалу в ефір

Керівник названого ЗМІ

(прізвище, ім'я та по-батькові)

Контактна інформація про автора (авторів)

(код, телефони)

(вулиця, номер будинку за домашньою адресою)

(місто, область, поштовий індекс)

(назва організації, в якій працює автор (и) на момент подання роботи на конкурс)

(вулиця, номер будинку за службовою адресою)

(місто, область, поштовий індекс)

Короткі біографічні відомості про автора (авторів):

3.5. Інформаційно – ресурсний центр “Реформування земельних відносин в Україні”

Місія Центру полягає у формуванні громадського сприйняття процесів реформування земельних відносин та становлення ринку землі в Україні. Центр сприяє утвердженню позитивних соціальних та економічних змін, викликаних встановленням приватної власності на землю.

Основними напрямками діяльності Центру є:

- ✓ сприяння розвитку інформаційної інфраструктури земельної реформи та функціонуванню ринку землі;
- ✓ сприяння роз'ясненню державної політики та встановленню зворотного зв'язку з громадськістю;
- ✓ залучення до економічних перетворень, що відбуваються у сфері земельних відносин, широкого кола людей, доля яких пов'язана із землею;
- ✓ підтримка соціально незахищених верств населення шляхом популяризації знань і методів, поширення інформації та вжиття відповідних заходів;
- ✓ актуалізація соціально-економічного потенціалу земельної складової ринкових перетворень для сприяння інтеграції України до міжнародної спільноти.

Участь Центру в законотворчій та дослідницькій діяльності

Участь в законотворчій діяльності у сфері реформування

земельних відносин в Україні є пріоритетним напрямом роботи Центру. Механізм участі Центру в законотворчій діяльності визначено таким:

✓ забезпечення суб'єктів законотворчої діяльності інформаційними матеріалами щодо досвіду законодавчого регулювання ринку землі держав з ринковою економікою, аналітичними матеріалами для підготовки законодавчих актів;

✓ забезпечення відкритості підготовки та прийняття правових актів (розповсюдження проектів нормативних актів для ознайомлення, організація громадського обговорення, обмін інформацією між робочими групами, аналітичними центрами, іншими зацікавленими суб'єктами).

Навколо цих питань у щоденній роботі Центру формується весь комплекс організаційних, технічних і консультативних заходів, визначаються етапи здійснення стратегічних завдань, кадрова політика. Спроможність Центру в участі у законотворчій діяльності підсилена ще й можливістю залучення до цієї роботи членських та партнерських організацій.

Відповідно до статутних завдань Центром проводяться дослідницька робота в напрямках збору, аналізу, обміну та розподілу інформації, розробки методів і заходів для

інформування певних цільових груп у сфері реформування земельних відносин в Україні.

Розробка Центром концептуальних документів допомагає чітко визначити головні проблеми, формувати цілі та завдання, визначити механізми для подолання цих проблем, ймовірних партнерів і стратегічні напрями діяльності. Розповсюдження та презентації відповідних концептуальних документів дають змогу інформувати про позицію Центру з тих чи інших питань та знайти партнерів і учасників майбутніх заходів.

Проектна діяльність Центру
Центр здійснює свою діяльність шляхом виконання проектів у сфері реформування земельних відносин, зокрема:

Проект "Інституційний розвиток ІРЦ "Реформування земельних відносин в Україні"

Термін проекту: 14 червня 2001 року - 14 червня 2002 року.

Мета проекту - забезпечення інституційного розвитку громадської організації "Інформаційно-ресурсний центр "Реформування земельних відносин в Україні", що діє як незалежна аналітична організація на засадах співробітництва з державними установами, громадськими організаціями і приватними установами, з метою забезпе-

чення сприятливих умов для здійснення Центром статутної мети: забезпечення інформаційно-аналітичної та ресурсної підтримки земельної реформи заради розвитку ефективної ринкової економіки України й становлення відкритого громадянського суспільства.

Проект "Видання збірника "Земельні відносини. Організаційно-правовий механізм"

Термін проекту: грудень 2001 року - січень 2002 року.

Проект здійснювався спільно з Державним комітетом України по земельних ресурсах, адвокатською конторою "Бізнес Лойер" та видавництвом "К.І.С.". До збірника ввійшли основоположні нормативні акти у галузі земельного законодавства, які формують організаційно-правовий механізм розбудови сучасного земельного ладу, зокрема новий Земельний кодекс України.

Спільний німецько-український проект "Вивчення досвіду функціонування ринку землі у Німеччині з метою розробки земельного законодавства в Україні з урахуванням європейських правових норм і досвіду країн із розвитою ринковою економікою"

Термін проекту: 1 лютого - 11 липня 2002 року.

Проект здійснювався спільно

з Німецьким Фондом міжнародного правового співробітництва, Європейською Академією в Берліні та Державним комітетом України по земельних ресурсах.

Мета проекту - вивчення умов розвитку ринку землі у Німеччині та можливостей використання цього досвіду для розвитку ринку землі в Україні.

Проект "Підвищення екологічної та правової свідомості громадян України з метою реалізації прав на землю, екологічну безпеку і збалансоване землекористування в контексті положень нового Земельного кодексу України"

Термін проекту: 1 червня - 31 серпня 2002 року.

Мета проекту - підвищення екологічної та правової свідомості громадян України у реалізації прав приватної власності на землю, екологічну безпеку і збалансоване землекористування в контексті положень нового Земельного кодексу.

Проект "Надання інформаційно-консультаційної допомоги громадянам щодо роз'яснення положень нового Земельного кодексу України"

Термін проекту: 1 серпня - 10 грудня 2003

Проект здійснюється спільно з Держкомземом, Харківським обласним управлінням земельних ресурсів та Міжна-

родною юридичною компанією "Євролойер".

Мета проекту - допомогти громадськості:

✓ в одержанні інформації про можливість, що відкриваються завдяки змінам у земельному законодавстві;

✓ правильно орієнтуватися в ринковому середовищі, визначати оптимальні підходи до розв'язання гострих проблем, що стосуються земельних відносин.

Проект "Видання звіту ІРЦ "Реформування земельних відносин в Україні"

Термін проекту: 1 серпня 2002 року - 28 лютого 2003 року.

Мета проекту - надання інформації всім зацікавленим особам про:

✓ стан земельної реформи в Україні (аналітична, статистична інформація);

✓ результати діяльності Інформаційно-ресурсного центру "Реформування земельних відносин в Україні" протягом 2001-2002 років (фінансові, статистичні показники);

✓ діяльність партнерів та членів громадської організації.

Проект "Загальнонаціональний конкурс публікацій у ЗМІ на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля"

Термін проекту: 30 вересня 2002 року - 31 грудня 2003 року.

Мета проекту:

- ✓ повернути увагу суспільства до реформування земельних відносин в Україні;
- ✓ сприяти формуванню відкритого та конструктивного діалогу між органами державної влади, що втілюють земельну реформу, і громадянським суспільством через посередництво вітчизняних мас-медіа;
- ✓ сприяти поширенню кращого журналістського досвіду у висвітленні земельної реформи;
- ✓ сформувати мережу авторів та ЗМІ для подальшого їх залучення до реалізації інформаційної підтримки земельної реформи в Україні. У рамках проекту передбачається:
- ✓ організувати та провести загальнонаціональний конкурс публікацій у ЗМІ на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля";
- ✓ провести серію семінарів для журналістів;
- ✓ підготувати, опублікувати та розповсюдити посібник для журналістів;
- ✓ розробити і підтримувати веб-сторінку проекту з метою інформаційної підтримки проекту, організації публічного обговорення публікацій та проблем, що висвітлюються авторами;
- ✓ надрукувати і розповсюдити збірку кращих конкурсних робіт.

Інформаційно-ресурсна база Центру

Інформаційно-ресурсна база Центру включає Інтернет - ресурс - веб-сайт "Моя Земля" та бібліотеку. Між сайтом та бібліотекою Центру існує тісний зв'язок. Список щомісячних надходжень до бібліотеки Центру розміщується на сайті та розповсюджується через лист розсилки. Для полегшення користування бібліотечним фондами Центром створюються електронні бази даних, куди вноситься бібліографічна інформація. Доступ до електронних каталогів буде надаватися користувачам бібліотеки. З часом планується розміщення електронних каталогів в мережі Інтернет, що дасть можливість користувачам із різних міст та регіонів знайомитися з базою даних бібліотеки "Моя Земля". Надходження до бібліотеки формуються за рахунок внесків членських та партнерських організацій, закупівлі книг, матеріалів конференцій і семінарів, які відвідувалися представниками Центру, передплати періодичних видань. Центр щиро вдячний усім за підтримку в формуванні ресурсної бази з питань земельної реформи в Україні та в інших країнах і сподівається на подальшу допомогу.

Членська мережа Центру

Створення дійової членської мережі вважається одним із найголовніших досягнень

Центру та критерієм високої оцінки його діяльності. За два роки існування організації значно змінився кількісний і якісний склад членів. Якщо на 31 грудня 2001 року членами Центру були п'ять організацій, то вже протягом 2002 року членами Центру стали ще 13 організацій і чотири фізичні особи. На 01.07.03 р. кількість членів Центру становила 24. Члени Центру представляють Україну, Сполучені Штати Америки, Нідерланди та Австралію, але всіх їх об'єднують зацікавленість у процесах реформування земельних відносин в Україні та бажання співпрацювати з Центром та іншими членськими організаціями. Центр:

- ✓ надає підтримку членам у здійсненні професійної, дослідницької та наукової діяльності;
- ✓ інформує про процеси реформування земельних відносин в Україні та задовольняє індивідуальні запити членів;
- ✓ запрошує для участі у власних заходах та заходах партнерських організацій;
- ✓ надає у користування інформаційні ресурси Центру;
- ✓ надає допомогу у пошуках партнерів для реалізації спільних проектів та сприяє встановленню міжнародних контактів.

З метою встановлення більш тісних зв'язків між членами, партнерами та іншими зацікавленими організаціями Центр виступив з ініціативою проведення "Дня відчинених дверей" членських організацій. У рамках таких заходів члени Центру і представники членських організацій мають можливість провести презентації власних проектів, ознайомити присутніх із напрямками діяльності організацій, в яких вони працюють, та встановити корисні контакти з учасниками зустрічі під час неформального спілкування. Вже проведено "Дні відчинених дверей" Міжнародної асоціації "Українській центр менеджменту землі та ресурсів" (УЦМЗР), Страхової компанії "Надра", компанії Land Equity International Pty Ltd (Австралія).

Партнерська мережа Центру

Діяльність Центру зорієнтована на партнерство з різними державними, приватними, громадськими організаціями як з України, так і з-за кордону, що задіяні або зацікавлені в процесі реформування земельних відносин в Україні. Центр надає інформаційну підтримку партнерським організаціям через анонсування їхніх заходів та нових проектів. Між Центром і партнерськими організаціями існує не тільки інформаційний

обмін, але й досить плідна співпраця над реалізацією спільних проєктів. Станом на 01.07.03 р. партнерами Центру є 78 організацій, з них органів державної влади, місцевого самоврядування та державних установ - 11, підприємств України - 23, громадських організацій - 22, міжнародних організацій проєктів - 8, засобів масової інформації - 6, закладів освіти - 2, закордонних організацій - 6.

Серед інших партнерських стосунків Центр особливу увагу приділяє співробітництву з Державним комітетом України по земельних ресурсах. Велика кількість спільних проєктів, які здійснювалися та плануються до реалізації, свідчить про вдалий приклад співпраці громадської організації з вищим органом державної виконавчої влади. Розміщення Центру в одному приміщенні з Державним комітетом по земельних ресурсах сприяло налагодженню зв'язків з працівниками Комітету на всіх рівнях. Центр плідно співпрацює з Держкомземом щодо інформаційного обміну та наповнення сайту "Моя Земля". Протягом 2001-2002 років на сайті розміщені інформація про структуру центрального апарату та регіональних управлінь Держкомзему, графік прийому громадян, статистична інформація. Фахівці

Центру надають консультативну допомогу в створенні офіційного сайту Держкомзему. Майже усі підрозділи Держкомзему користуються інформаційними послугами Центру через лист розсилки "Моя Земля". Центр регулярно інформує про надходження до його бібліотеки та нові документи на сайті "Моя Земля". Фахівці Держкомзему були залучені до багатьох проєктів Центру як консультанти та доповідачі

Міжнародна діяльність Центру

Діяльність багатьох міжнародних організацій, що працюють в Україні, спрямована на поширення досвіду іноземних держав з розвинутою економікою. У свою чергу представників міжнародних та закордонних організацій цікавлять процеси реформування земельних відносин в Україні, про які вони дізнаються, в тому числі за допомогою Центру. Співпраця з міжнародними та закордонними організаціями сприяє інформаційному обміну і свідчить про великий інтерес до діяльності Центру. Завдяки цьому до мережі членських організацій Центру в 2002 році приєдналися три нових члени з-за кордону. Представники 25 країн світу користуються листом розсилки, а сайт "Моя Земля" відвідують користувачі з майже усіх країн світу.

Плани Центру на майбутнє

1. Перереєструвати Інформаційно-ресурсний центр "Реформування земельних відносин в Україні" з місцевої організації на міжнародну.

2. Організувати представництва Центру в регіонах України.

3. Продовжувати роботу в напрямі законотворчої діяльності.

4. Продовжити розвиток членської мережі та збільшити кількість членів Центру до 40.

5. Провести заходи для підтримки розвитку партнерської мережі Центру. Переформувати договірні відносини з партнерськими організаціями.

6. Продовжити реалізацію проектів, започаткованих у 2002 році:

6.1. "Загальнонаціональний конкурс публікацій у ЗМІ на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля".

6.2. "Надання інформаційно-консультаційної допомоги громадянам щодо роз'яснення положень нового Земельного кодексу України".

6.3. "Видання звіту Центру за 2001-2002 роки".

6.4. "Інтерактивна карта земельних ресурсів України"

7. Започаткувати нові проекти:

7.1. "Надання допомоги Комітету Верховної ради з питань Європейської інтеграції у моніторингу законопроектів з питань земельних та аграрних відносин стосовно відповідності їх нормам ЄС та СОТ"

7.2. "Надання рекомендацій ефективного управління міськими землями для місцевих органів влади".

8. Удосконалити інформаційно-ресурсну базу Центру:

8.1. Здійснити редизайн сайту "Моя Земля".

8.2. Поповнити розділ "Огляд преси" за рахунок розміщення матеріалів, що будуть надходити на загальнонаціональний конкурс публікацій у ЗМІ на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля". Створити базу журналістських публікацій, журналістів та ЗМІ.

8.3. Збільшити кількість користувачів листом розсилки сайту "Моя Земля" до 1000.

8.4. Збільшити бібліотечний фонд Центру за рахунок внесків партнерських та членських організацій, передплати періодичних видань.

3.6. Веб-сайт "Моя Земля" – інформаційний ресурс для журналістів

Г. Є. Коломійцева

Інформаційно-ресурсний центр "Реформування земельних відносин в Україні"

Преса постійно в пошуках інформації, кожен журналіст витрачає на це чи не найбільше свого часу. У роботі журналісти завжди використовують чимало різних джерел інформації. Нині одним із таких джерел є Інтернет, його важливість для ЗМІ важко переоцінити.

По-перше, це джерело різнопланової інформації, яку можна використати як для моніторингу новин, так і для підготовки аналітичних статей та проведення журналістських розслідувань.

По-друге, в Інтернеті дуже легко відшукати необхідну довідкову інформацію, статистичні дані, адреси, дані про компанії та персоналії.

По-третє, Інтернет - великий медійний простір, в якому існують електронні ЗМІ нового типу, які активно виходять на ринок та часто випереджають за оперативністю та можливістю традиційні засоби масової інформації.

Водночас незалежно від медійної сфери діяльності журналіста (преса, радіо, телебачення тощо) Інтернет є важливим знаряддям праці, як і для кожного, хто працює з інформацією.

Водночас велика кількість різноманітних інформаційних джерел потребує навичок з

орієнтування в їхньому потоці, інакше для отримання оптимального результату доведеться витратити надмірні зусилля та чимало часу. Тому у цьому посібнику, який присвячено питанням земельних відносин, дуже важливо ознайомити журналістів із спеціалізованим інформаційним джерелом з цих питань - веб-сайтом "Моя Земля".

"Моя Земля" - незалежний веб-сайт, присвячений питанням реформування земельних відносин та формуванню ринку землі в Україні

Сайт "Моя Земля" було створено 1999 року в рамках Проекту інформаційної підтримки земельної реформи, що діяв в Україні за підтримки Інституту відкритого суспільства (Будапешт). Його головним завданням була ліквідація інформаційного дефіциту в питаннях реформування земельних відносин. Нині сайтом опікується громадська організація "Інформаційно-ресурсний центр "Реформування земельних відносин в Україні". Це незалежний інформаційний сайт, основними принципами якого є:

✓ точність - поширення лише правдивої інформації та перевірка фактів;

✓ об'єктивність та достовірність - розподіл фактів та коментарів, дотримання принципу нейтралітету за наявності власного погляду на проблеми.

Станом на 30.06.03 р. обсяг інформаційної частини сайту становив 120 Мб, причому вона щоденно поповнюється. Середня кількість унікальних щомісячних відвідувань у 2003 році досягла 16 000.

Як саме сайт може бути корисним для журналістів?

На сайті накопичено багато інформаційних матеріалів, насамперед нормативно-правових актів, аналітичних статей та довідкового матеріалу з питань реформування земельних відносин. Сайт дозволяє отримувати консультації фахівців Центру та інших організацій із різних питань земельних відносин в інтерактивному режимі.

Лист розсилки сайту забезпечує користувачів інформацією у найкоротший термін та з "перших рук". На сайті також розміщено інформацію про проекти, що їх реалізує Центр, одним із яких є "Загальнонаціональний конкурс публікацій у ЗМІ на тему реформування земельних відносин в Україні "Моя Земля" та веб-сторінка конкурсу [http://myland.org.ua/uk/\(main\)/1700](http://myland.org.ua/uk/(main)/1700). Веб-сторінка конкурсу містить інформацію про проект, умови конкурсу, про партнерів, новини та опис подій конкурсу, прес-релізи оргкомітету, конкурсні роботи учасників, контактну інформацію тощо. Пе-

редбачається, що оцінювати конкурсні роботи будуть також і користувачі Інтернету.

Як відшукати потрібну інформацію на сайті "Моя земля"?

На головній сторінці сайту розміщено контекстне меню, яке прискорює доступ до основних розділів сайту: "Про нас", "Законодавство", "Суб'єкти земельної реформи", "Тематичні розділи", "Заходи", "Ресурси", "Зворотний зв'язок" та "Робота". Для швидкого отримання інформації користувач може також скористатися "Пошуком" за ключовими словами, ознайомитись з останніми надходженнями в усіх розділах сайту та групах оперативних повідомлень: "Новини законодавства", "Анонси заходів", "Новини Центру" та "Огляд преси".

На головній сторінці розміщено модуль реєстрації на безкоштовний лист розсилки, що надходить до користувачів електронною поштою.

Перейдемо до більш докладного ознайомлення зі змістом основних розділів сайту.

Один із найбільших розділів має назву "Законодавство", він містить повну нормативно-правову базу, яка регулює земельні відносини в Україні, розподілену за видавцями документів. Тут містяться документи Верховної Ради України (закони України, постанови, законопроекти), Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства аграрної політики

України, Державного комітету України по земельних ресурсах, інших органів влади, а також міжнародні угоди.

У розділі "Суб'єкти земельної реформи" надано інформацію про органи державної влади, місцевого самоврядування, приватні, громадські, професійні, міжнародні організації та установи, причетні до реформування земельних відносин в Україні. Особливо слід відзначити підрозділ "Державний комітет України по земельних ресурсах". Оскільки цей орган виконавчої влади поки що не має власного веб-сайту, то на сайті "Моя Земля" міститься інформація про роботу Держкомзему, а саме: про склад та контактні дані центрального апарату Комітету; регламент роботи; графік прийому громадян і надання консультацій управліннями Комітету; контактна інформація про місцеві державні органи земельних ресурсів та документи Державного комітету України по земельних ресурсах (статті з науково-виробничого журналу "Землепорядний вісник", оперативна інформація Комітету, інформація про розроблення нормативно-правових актів, звіти Комітету, матеріали засідань розширеної колегії Держкомзему, науково-дослідні роботи та інші документи). ІРЦ "Реформування земельних відносин в Україні" підтримує постійний зв'язок з управліннями Комітету та оперативно розміщує інформацію,

яку надає Держкомзем.

У "Тематичних розділах" уміщено документи з таких напрямів земельних відносин: іпотека, оцінка землі, практика розгляду земельних спорів, оподаткування землі, реєстрація прав, ГІС - кадастр, містобудування, екологічні аспекти земельної політики.

Простір для комунікації забезпечує інший елемент сайту - "Форум", за допомогою якого можна встановити потрібні контакти та отримати відповіді на запитання. "Форум" почав діяти з жовтня 2001 року і дозволяє в інтерактивному режимі обмінюватися ідеями й досвідом з питань, пов'язаних із реформуванням земельних відносин. Кількістю тем, що обговорювалися на форумі, станом на 30.06.03 р. становить 57. Форум дозволяє отримати відповіді на поставлені запитання не тільки від спеціалістів Центру, але й від провідних юристів, землепорядників та інших фахівців із України і з-за кордону. Пропонуємо журналістам активно використовувати "Форум" у своїй роботі, порушувати питання та брати активну участь в обговоренні.

Розділ "Ресурси" на сайті "Моя Земля" містить інформацію про нові видання, публікації, що висвітлюють земельні відносини в Україні й в інших країнах, прес-релізи, словники термінів, посилання на сайти державних органів, професійних асоціацій і неурядових організацій України, аналітичних

організацій, міжнародних донорських організацій та їхніх проєктів в Україні, закордонних організацій. Також в розділі "Ресурси" є підрозділ "Огляд преси". У ньому зібрано статті про земельні відносини, що їх було оприлюднено в періодичній пресі. Оскільки підрозділ має свій архів, то його можна використовувати для вистежування перебігу земельної реформи.

Новини сайту "Моя Земля" це короткі повідомлення, в яких завжди є посилання на дату події або заходу та, як правило, на додаткові інформаційні джерела для одержання більш докладних відомостей. Новини, які прив'язані до дати, що вже минула, не знімаються з сайту, а переміщуються до архіву, тому їх також можна використовувати для моніторингу земельної реформи. Архів, який накопичувався з 1999 року, пропонує значний інформаційний масив для аналізу розвитку земельної політики в Україні. Новини умовно поділено на "Новини законодавства", "Анонси заходів" та "Новини Центру".

"Анонси заходів" повідомляють про майбутні конференції, семінари в Україні та за її межами з обов'язковим зазначенням мети заходу, його організаторів і контактних даних. "Новини Центру" інформують про його роботу, про нові надходження до бібліотеки та про діяльність членів і партнерських організацій Центру.

Розділ "Про нас" містить основні

документи про діяльність Центру: концепцію Центру, Статут, інформацію про співробітників, контактну інформацію, Website "My Land" Policy (основні правила сайту), інформацію про членів і партнерські організації Центру та про умови членства у Центрі, статті в пресі про ІРЦ та список щомісячних надходжень до бібліотеки Центру.

Інформаційно-ресурсна база Центру це не лише, але й традиційне джерело інформації - бібліотека. Тут є література та матеріали стосовно земельного законодавства, використання й оцінки землі та нерухомого майна, кадастру, ГИС -технологій, екології землекористування, економічних і політичних питань розвитку суспільства тощо. Бібліотека формується за рахунок надходжень членських і партнерських організацій, закупівлі книг, передплати періодичних видань, матеріалів конференцій і семінарів, які відвідували працівники Центру. Користування бібліотекою безкоштовне та відкрите для всіх бажаючих, які можуть зателефонувати та попередньо записатися.

Додатковий засіб комунікації сайту "Моя Земля" - безкоштовний лист розсилки

Лист розсилки адресної інформації існує з початку 2000 року. Це своєрідний додаток до сайту. Користувачі листа розсилки регулярно отримують повну інформацію про законодавство з питань земельної реформи, анонси подій та оновлення сай-

ту. Це корисно і для тих, хто не має доступу до Інтернету, і для тих, хто не хоче витратити час на самостійний пошук інформації. Протягом 2002 року кількість передплатників листа розсилки, а так само число країн, що їх представляють передплатники, збільшилися вдвічі. Станом на 30.06.03 р. лист розсилки надходив до 758 користувачів із 25 країн світу: Австралії, Австрії, Албанії, Білорусі, Бельгії, Угорщини, Великобританії, Грузії, Данії, Ізраїлю, Ісландії, Іспанії, Італії, Канади, Латвії, Молдови, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Росії, США, України, Франції, Швеції, Шотландії. Щоб отримувати розсилку сайту "Моя Земля", потрібно заповнити відповідну форму на веб-сайті або ж повідомити про своє бажання бути залученим до списку телефоном, електронною поштою або факсом.

"Моя Земля" у розвитку

Для того щоб веб-сайт користувався довірою споживачів інформації, потрібно постійно оновлювати інформацію, докласти зусиль для поліпшення його функцій та вдосконалювати технічні можливості. Розвиток сайту "Моя Земля" постійно триває. У 2003 році проведено роботи з редизайну та реконструкції сайту, які, на наш погляд, дозволили значно удосконалити його і спростити доступ до матеріалів. Нове програмне забезпечення, що його розробила для сайту членська компанія

"ІЛС-Україна", сприятиме оперативніше розміщувати інформацію на сайті, підтримувати стрічку новин та реагувати на запити користувачів. Порівняно зі старою версією сайту нині користувачам буде простіше відслідковувати нову інформацію та орієнтуватися у тематичних розділах.

На закінчення

Журналістів сьогодні вже не треба агітувати за використання Інтернету в своїй роботі. Однак незважаючи на те що Інтернет набагато спростив пошук потрібної інформації, є реальна небезпека загубитися в нетрях всесвітньої мережі. Щоб віднайти рятівну Аріаднину нитку, потрібно лишень знати, що та де шукати у віртуальних лабіринтах. А для цього розробникам сайтів слід знайомити свою аудиторію із корисними інформаційними джерелами, одним із яких є веб-сайт "Моя Земля". В описі сайту ми навмисно не торкалися технічних подробиць, а зосередилися лише на його змісті. Сподіваємось, наведені дані допоможуть журналістам швидко отримати необхідну інформацію та розібратися в дуже складних питаннях реформування земельних відносин в Україні. Якщо під час роботи з сайтом "Моя Земля" у колег-журналістів виникнуть цікаві ідеї щодо покращення його роботи, зауваження та пропозиції, будемо щиро вдячні за надану допомогу. Адже ми робимо спільну справу - інформуємо громадськість про

перебіг земельної реформи в Україні. Для нашої країни, яка переживає суттєві економічні перетворення, вкрай важливо всебічно висвітлювати всі транс-

формаційні рухи, оперативно надаючи корисну, об'єктивну та грамотну інформацію, яка допомагатиме приймати потрібні рішення вчасно і правильно.

3.7. Застосування геоінформаційних технологій у висвітленні ходу земельної реформи в Україні

О. Д. Рябоконеко, О. В. Олійник

Український центру менеджменту землі та ресурсів

Ідея створення інтерактивної карти земельних ресурсів України з'явилася в Інституті навколишнього середовища та ресурсів Ради національної безпеки і оборони України. До виконання проекту залучені співробітники Українського центру менеджменту землі та ресурсів у співпраці з Інформаційно-ресурсним центром "Реформування земельних відносин в Україні". Фінансування проекту здійснюється Агенцією міжнародного розвитку Сполучених Штатів Америки (USAID). Реалізація проекту базується на залученні передових інформаційних технологій (географічні інформаційні системи та Інтернет) до інформування громадськості про хід земельної реформи в Україні.

ГІС або картографування для "не картографів"

ГІС (географічні інформаційні системи) - це системи обробки просторово координованої інформації. В наш час бурхливого поширення інформаційних систем, виникає питання, а що ж відрізняє ці системи поміж інших? Слово "географічні" нагадує нам про карти. А ось вираз

"просторово-координована інформація" для багатьох не зовсім зрозумілий. А відповідь досить проста. Все наше життя проходить на Землі, і невідривно пов'язане з нею. Таким чином, будь-яка інформація має універсальний засіб зв'язку з іншими даними через взаємне положення на земній поверхні. Місцеположення може визначитися через опис місцевості, поштову адресу, географічні координати та ін. Приміром, на земельній ділянці розташований будинок. Між двома видами нерухомості виникає чіткий зв'язок, який дозволить визначити їх як об'єкти права, інформацію щодо наявності обмежень, обтяжень та ін. Ланцюжок може продовжуватися без кінця. Ось ця властивість і лежить в основі ГІС. Але для багатьох людей термін ГІС пов'язаний з картами, планами. Та все ж ГІС - це значно більше ніж карта.

Картографування по-новому - новий погляд на довкілля., на проблеми

ГІС були створені не стільки для людей, ціо вміють будувати карти, скільки для тих, хто не знає як складати карти, але хо-

че відображати свою інформацію у вигляді карти. Фахівці різних професій, з появою ГІС отримали можливість створювати свої карти, в своїх умовних знаках, зрозумілих та виразних, на основі даних із своїх інформаційних систем.

Що являє собою ГІС ? Що таке складання чи створення карти? Найпростіше ГІС - це набір технологій обробки даних, серед яких чільне місце займають моделювання та аналіз просторових даних, тобто даних, що мають тим чи іншим чином визначене місцезположення. Для ГІС характерне використання просторових та картографічних методів нарівні з іншими. Створення карти засобами ГІС складається з таких частин: збір даних, їх обробка, моделювання та аналіз, відображення у вигляді карти. Коли користувач будує власну карту, він виконує обробку у власній інформаційній системі, використовуючи засоби просторового моделювання та аналізу. ГІС надає можливість створювати не тільки звичайні карти, друковані на папері, але й такі, що змінюються від того, які умови ми висуваємо при їх створенні, тобто інтерактивні карти.

Інтерактивна карта

Інтерактивна карта - це карта, яка будується в процесі діалогу між користувачем карти та програмою, що автоматизує процес побудови карти. Змінюючи вимоги до змісту карти користувач отримує відповідь у вигляді нової карти. Не треба че-

кати, поки спеціаліст-картограф розробить її зміст, збере дані, виконає певні необхідні розрахунки, створить макет, потім видавничий оригінал і роздрукує. Відтепер користувач перетворюється на картографа. Власне в проекті "Інтерактивна карта земельних ресурсів України" й була створена така інтерактивна карта, що базується на використанні найсучасніших досягнень ГІС (використані програмні продукти компанії ESRI ArcGIS8) та Інтернет технології. У результаті проекту була створена перша версія інтерактивної карти, яка відображає інформацію про хід земельної реформи.

Геоінформаційні технології

Тож чому при розробці інтерактивної карти були використані геоінформаційні технології? На це вплинуло три їх основні властивості:

✓ Інтеграція різноманітних даних

✓ Картографічне та табличне подання інформації

✓ Географічне моделювання.

Звичайно, можна було створити власне програмне забезпечення, цього було б досить для виконання робіт зі створення першої версії інтерактивної карти (відображення інформації про хід земельної реформи), але земельна реформа закладає підґрунтя для багатьох складових майбутніх земельних відносин, і тому необхідно передбачити можливість розширення

змісту та складу даних про земельні ресурси та методів їх обробки.. Тому використання готових ГІС-рішень - найефективніший шлях для подальшого розвитку та використання інтерактивної карти. Основна риса ГІС - це незалежність застосувань від просторових даних, що зберігаються і засобів, якими вони збираються і поповнюються. Тому в проекті "Інтерактивна карта земельних ресурсів України" використані не лише окремі інструменти, а повний ланцюжок обробки: від проєктів до застосувань.

Інтерактивна карта – інформація про землю у запитаннях та відповідях

Інтерактивна карта відображає хід земельної реформи за рахунок надання:

✓ Інформації про реструктури-

зацію сільськогосподарських підприємств

✓ Інформації про хід приватизації земель

✓ Інформації про оренду земель

✓ Інформації про рух права на земельну частку (пай)

✓ Інформації про видачу державних актів на право власності на землю.

✓ Аналітичної інформації про хід земельної реформи в Україні.

Оновлення інформації відбувається щоквартально.

Робота з інтерактивною картою

Працювати з інтерактивною картою досить просто. Одразу після завантаження головної сторінки користувач може вибрати потрібний напрямок одержання інформації. Якщо користувача цікавить аналітична інформація підготовлена фахівцями, то такі дані він може

Мал. 1. Головна сторінка "Інтерактивної карти земельних ресурсів України" <http://www.ulrmc.org.ua/landreform/PageIM.html>

знайти у розділі “Аналітичні матеріали”.

Якщо користувач має намір сформувати запит за власними критеріями, то він звертається до бази даних. Робота з базою даних дуже проста. Користувач формує запит шляхом визначення параметрів пошуку. Спочатку обирається розділ бази даних, задаються усі потрібні показники та вигляд відображення результату (у формі таблиці або карти). Є можливість роздрукувати одержану інформацію. Таким чином, користувач навіть не маючи спеціального програмного забезпечення, використовує можливості ГС.

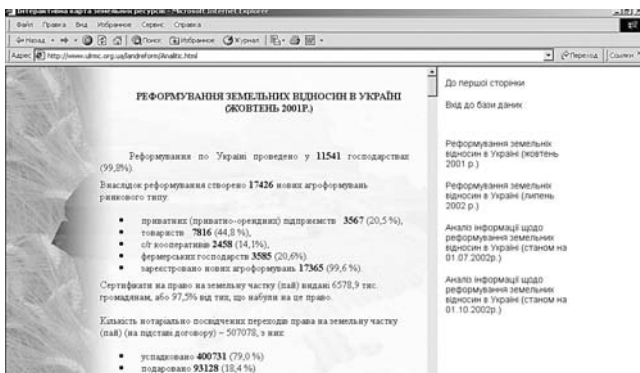
Подальший розвиток інтерактивної карти земельних ресурсів України

А що ж далі? Як буде розвиватись інтерактивна карта? Технічні можливості, які були закладені при розробці карти, дозволяють використовувати її для відображення різних

даних. В залежності від видів наповнення, карту можливо використовувати: в управлінні земельними ресурсами, для оцінки їх стану, в агробізнесі, в екологічному менеджменті, в збереженні природних ресурсів, в інвестуванні, для розвитку інфраструктури та ін.

Український центр менеджменту землі та ресурсів – центр застосування геоінформаційних технологій та дистанційного зондування Землі

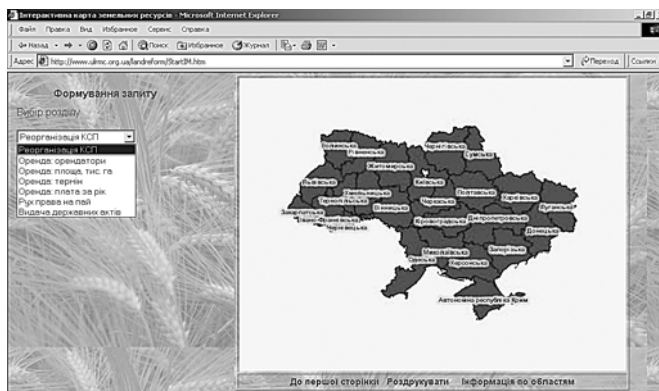
Український центр менеджменту землі та ресурсів (УЦМЗР) є неприбутковою недержавною організацією, створеною Українським інститутом досліджень навколишнього середовища і ресурсів (УІНСІР) та Altarum. Завданням УЦМЗР є застосування даних дистанційного зондування Землі, цифрової картографії, географічних інформаційних сис-

Мал. 2. Зразок сторінки розділу “Аналітичні матеріали”

тем та інших інформаційних технологій з метою підтримки процесу прийняття рішень на державному рівні та у приватному секторі. Діяльність УЦМЗР сприяє розв'язанню завдань у таких галузях, як агробізнес, екологічний менеджмент, збереження природних ресурсів, системи реагування на надзвичайні ситуації, капіталовкла-

ми у вітчизняному та міжнародному масштабі для стимулювання економічної діяльності;
 ✓ сприяє розвитку приватного сектора ринку послуг дистанційного зондування і ГІС через утворення нових компаній, що працюють у цій галузі;
 ✓ застосовує технології отримання супутникових даних та дистанційного зондування з

Мал. 3. Зразок сторінки інтерактивної карти “Формування запиту”

дення, розвиток інфраструктури, приватизація, землекористування та землеустрій. Незважаючи на ще недовгий період існування, УЦМЗР уже нині:

✓ володіє значними технологічними ресурсами і забезпечує суттєву підтримку в процесі прийняття рішень, надаючи організаціям та відомствам можливість зосередити зусилля на прискоренні темпів економічного розвитку України;

✓ є лідером у галузі розробки та застосування технологій із метою кращого використання та обміну географічними дани-

метою створення життєздатних комерційних проектів.

Контактні особи:

Олександр Олександрович Мазуркевич - Генеральний директор

Ерік П. Луман - Віце-президент та головний фінансовий керівник

Адреса: 03186, м. Київ,

Чоколівський бул., 13

Тел.: (044) 230 22 66

Факс: (044) 230 22 67

Електронна пошта:

info@ulrnc.org.ua

Адреса в Інтернеті:

http://www.ulrnc.org.ua

4. Довідкові матеріали

4.1. Державні органи земельних ресурсів

**Державний комітет
України по земельних
ресурсах**

Даниленко Анатолій Степано-
вич - Голова Комітету
Адреса: 01601, м. Київ,
пров. Музейний, 12
Тел.: (044) 226 21 70,
253 85 04
Адреса: 03151, м. Київ,
вул. Народного ополчення, 3

**Дніпропетровське обласне
управління земельних
ресурсів**

Фененко Володимир Іванович -
Голова управління
Адреса: 49004,
м. Дніпропетровськ,
просп. Кірова, 2
Тел.: (0562)42 89 19,
42 85 77, 42 89 94
Факс: (0562)42 85 84

**Республіканський комітет
по земельних ресурсах
АР Крим**

Жагорніков Євген Костянти-
нович - Голова комітету
Адреса: 95093,
м. Сімферополь,
вул. Кечкеметська, 114
Тел.: (0652)22 40 95, 22 83 10
Факс: (0652)22 23 70

**Донецьке обласне
управління земельних
ресурсів**

Калюжний Микола Никифо-
рович - Голова управління
Адреса: 83086, м. Донецьк,
вул. Ф. Зайцева, 46а
Тел.: (0622)37 99 95
Факс: (0622)37 21 44

**Вінницьке обласне
управління земельних
ресурсів**

Адреса: 21000, м. Вінниця,
вул. Соборна, 15а
Коник Олексій Миколайович -
Голова управління
Тел.: (0432)32 79 85,
32 69 25, 32 46 72
Факс: (0432)32 28 07

**Житомирське обласне
управління земельних
ресурсів**

Матвійчук Олександр Володи-
мирович - Голова управління
Адреса: 10002, м. Житомир,
вул. Довженка, 45
Тел.: (0412)34 68 31, 34 68 13
Факс: (0412)34 45 76,
34 64 08

**Волинське обласне
управління земельних
ресурсів**

Шабала Сергій Олександро-
вич - Голова управління
Адреса: 43000, м. Луцьк,
вул. Винниченка, 67
Тел.: (03322)4 81 48, 4 10 78
Факс: (03322)4 40 47

**Закарпатське обласне
управління земельних
ресурсів**

Шимон Василь Іванович -
Голова управління
Адреса: 88017, м. Ужгород,
вул. Загорська, 53
Тел.: (03122)3 54 37
Факс: (03122)3 70 36

Запорізьке обласне управління земельних ресурсів

Бабміндра Дмитро Іванович -
Голова управління
Адреса: 69107, м. Запоріжжя,
пр. Леніна, 164
Тел.: (0612)62 22 91, 63 06 96

Івано-Франківське обласне управління земельних ресурсів

Бойко Михайло Михайлович -
Голова управління
Адреса: 76014,
м. Івано-Франківськ,
вул. Академіка Сахарова, 34
Тел.: (0342)52 21 54, 52 21 14
Факс: (0342)23 25 41

Київське обласне управління земельних ресурсів

Дорош Йосип Мирославович -
в.о. Голови управління
Адреса: 01001, м. Київ,
пров. Шевченка 18/19
Тел.: (044)229 46 23,
229 54 20

Кіровоградське обласне управління земельних ресурсів

Владов Іван Васильович -
Голова управління
Адреса: 25050, м. Кіровоград,
вул. Тімірязєва, 84
Тел.: (0522)24 72 30, 24 95 68
Факс: (0522)24 29 47

Луганське обласне управління земельних ресурсів

Міліхін Петро Опанасович -
Голова управління
Адреса: 91022, м. Луганськ,

вул. Свердлова, 58
Тел.: (0642)53 80 84, 53 80 91
Факс: (0642)53 80 92

Львівське обласне управління земельних ресурсів

Настасенко Олександр Григорович -
Голова управління
Адреса: 79058, м. Львів,
прос. Чорновола, 63
Тел.: (0322)52 21 09, 52 05 85,
93 08 56
Факс: (0322)52 51 81

Миколаївське обласне управління земельних ресурсів

Янчук Володимир Петрович -
Голова управління
Адреса: 54030, м. Миколаїв,
вул. Спаська, 1
Тел.: (0512)35 65 85,
35 00 66, 35 35 68
Факс: (0512)35 44 43

Одеське обласне управління земельних ресурсів

Пастушенко Павло Петрович -
Голова управління
Адреса: 65078, м. Одеса,
вул. Космонавтів, 32
Тел.: (0482)22 63 35
Факс: (0482)24 20 36

Полтавське обласне управління земельних ресурсів

Шарий Григорій Іванович -
Голова управління
Адреса: 36038, м. Полтава,
вул. Уютна, 23
Тел.: (0532)56 46 87,
56 00 36, 56 39 72
Факс: (0532)56 39 72

Рівненське обласне управління земельних ресурсів

Поліщук Микола Іванович -
Голова управління
Адреса: 33000, м. Рівне,
майдан Просвіти, 1
Тел.: (0362)22 07 11
Факс: (0362)22 07 11

Сумське обласне управління земельних ресурсів

Адреса: 40000, м. Суми,
вул. Петропавлівська, 108
Тел.: (0542)27 20 68, 27 13 59
Факс: (0542)27 10 91

Тернопільське обласне управління земельних ресурсів

Голик Володимир Романович -
Голова управління
Адреса: 46000, м. Тернопіль,
вул. Грушевського, 8
Тел.: (0352)22 10 10,
22 06 14
Факс: (0352)22 23 49

Харківське обласне управління земельних ресурсів

Вовк Анатолій Іванович -
Голова управління
Адреса: 61022, м. Харків,
Держпром, 7-й під'їзд,
7-й поверх
Тел.: (0572)43 31 0245 01 21
Факс: (0572)45 01 21

Херсонське обласне управління земельних ресурсів

Яремко Юрій Іванович -
Голова управління

Адреса: 73000, м. Херсон,
вул. Комсомольська, 7
Тел.: (0552)24 25 38
Факс: (0552)26 19 37

Хмельницьке обласне управління земельних ресурсів

Лахмотов Олександр Петро-
вич - Голова управління
Адреса: 29016,
м. Хмельницький,
вул. Інститутська 4/1
Тел.: (0382)72 64 54, 72 63 93

Черкаське обласне управління земельних ресурсів

Білик Володимир Григорович -
Голова управління
Адреса: 18001, м. Черкаси,
вул. Смілянська, 131
Тел.: (0472)47 28 20,
47 11 08
Факс: (0472)47 28 20

Чернівецьке обласне управління земельних ресурсів

Ямнюк Григорій Дмитрович -
Голова управління
Адреса: 58013, м. Чернівці,
вул. Червоноармійська, 194-а
Тел.: (03722)7 87 33, 7 87 35
Факс: (03722)7 87 33

Чернігівське обласне управління земельних ресурсів

Пальора Юрій Михайлович -
Голова управління
Адреса: 14005, м. Чернігів,
вул. Леніна, 61
Тел.: (04622)5 61 115 35 82
Факс: (04622)5 35 45

4.2. Міжнародні донорські організації та їх проекти в Україні

Агентство США з міжнародного розвитку (USAID)

Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) - це незалежна федеральна агенція, яка працює в Україні, Білорусі та Молдові з 1992 року. Головною метою Агентства США з міжнародного розвитку є допомога цим країнам під час переходу до демократії та ринкової економіки. Програми агентства зосереджені на таких напрямках, як демократизація сфер управління, економічне зростання та соціальна допомога.

Адреса: 04071, Київ, вул. Нижній Вал, 19
Тел./факс: (044) 462 56 78, 462 56 79

Відділ преси, освіти та культури Посольства США

Відділ преси, освіти та культури Посольства США - відділ, який займається питаннями преси і культури, зокрема, координує проведення заходів для преси, підтримує зв'язки з громадськістю, керує програмами культурного та освітнього обміну, надає інформацію про американське суспільство та культуру через розповсюдження матеріалів українською та англійською мовами, а також забезпечує роботу Інформаційного Центру, Ресурсного центру для викладачів англійської мови, американської бібліотеки в Києво-Могилянській Академії та Освітньо-

го консультативного центру.

Контактні особи:

Джанет Демерей - головний радник Посла США з питань преси, освіти та культури в Україні.

Патриція Гай - аташе з питань преси

Адреса: 04050, Київ,

вул. Глибочицька, 4

Тел.: (044) 490 40 26

Факс: (044) 490 40 50

Електронна пошта:

info@usinfo.usemb.kiev.ua

Адреса в Інтернеті:

http://www.usinfo.usemb.kiev.ua

Ініціативний центр сприяння активності та розвитку громадського почину "Єднання"

Ініціативний центр сприяння активності та розвитку громадського почину "Єднання" - американська неурядова організація ISAR, яка здійснює програму "Паростки демократії. Фінансування проектів у галузі охорони довкілля на території Нових Незалежних Держав (ННД)" з надання інформаційної, фінансової та технічної допомоги громадським екологічним організаціям. Фінансування програми забезпечується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID).

Контактна особа:

Олена Костянтинівна Губар - виконавчий директор

Адреса: 03150, Київ, п/с 447

Тел./Факс: (044) 269 85 42

Електронна пошта:

ednannia@isar.kiev.ua

Адреса в Інтернеті:
<http://www.ednannia.isar.kiev.ua>

**Канадський Фонд
 Співробітництва**

Канадський Фонд Співробітництва - одна із програм технічної співпраці між Урядом Канади та Урядом України, яка спрямована на підтримку малих проектів. Безпосереднім розпорядником Фонду є Посольство Канади в Україні. Ця програма призначена для неурядових установ, діяльність яких спрямована на підтримку соціальних, демократичних та економічних реформ.

Контактна особа:
 Юнчонг Пан - радник Посольства Канади в Україні
 Адреса Посольства Канади:
 01901, Київ,
 вул. Ярославів Вал, 31
 Тел.: (044) 464 11 44
 Факс: (044) 464 02 47

**Київська обласна аграрна
 дорадча служба**

Київська обласна аграрна дорадча служба - підприємство, яке бере участь у реалізації "Програми підвищення рівня життя сільського населення в Україні", який здійснюється Міністерством Великої Британії у справах міжнародного розвитку. Основні послуги, які надаються Київською обласною аграрною дорадчою службою: консультації з питань рослинництва, тваринництва, економіки й бухгалтерського обліку, консультації з юридичних питань, оцінка нерухомості, майна та ав-

тотранспортних засобів, аудит фінансового стану підприємств, завершення реструктуризації сільгоспідприємств, надання консультаційної та методологічної допомоги у створенні сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів і кредитних спілок, навчання й тренінги з технологічних, фінансових і правових питань, надання консультацій з питань передачі, утримання та розвитку об'єктів соціальної інфраструктури села, консультації з питань альтернативної зайнятості сільського населення та пошуку альтернативних джерел доходів, організація та проведення навчання для безробітних з питань організації та ведення власного несільськогосподарського бізнесу на селі, інформаційні послуги та ін.

Контактна особа:
 Микола Петрович Гриценко - директор
 Адреса: м. Київ, вул. Велика Васильківська, 13, 5-й поверх, кім. 520
 Тел.: (044) 246 69 51
 Факс: (044) 246 78 17
 Електронна пошта:
koras@koras.com.ua
 Адреса в Інтернеті:
<http://www.koras.com.ua>

**Київське Регіональне
 Представництво Фонду
 "Євразія"**

Київське Регіональне Представництво Фонду Євразія - неприбуткова організація, яка підтримує програми технічної допомоги, тренінги, освітні та політичні програми в держа-

вах колишнього Радянського Союзу. Діяльність Київського Регіонального Представництва Фонду "Євразія" фінансується Агентством США з міжнародного розвитку .

Контактні особи:

Ричард Шепард - регіональний директор

Адреса: 01054, Київ, вул. Б. Хмельницького, 55, Тел./факс: (044) 238 26 96

Електронна пошта: eurasia@eurasia.kiev.ua

Адреса в Інтернеті: <http://www.eurasia.kiev.ua>

Міжнародна благодійна організація "Український освітній центр реформ" (УОЦР)

Міжнародна благодійна організація "Український освітній центр реформ" (УОЦР) - організація, місія якої полягає в інформаційній підтримці участі українських громадян у реформах, яка сприятиме переходу до ринкової демократії та розвитку громадянського суспільства.

Головним напрямом діяльності Українського освітнього центру реформ є інформаційна підтримка економічних, політичних і соціальних перетворень в Україні, залучення українських громадян до процесів реформування, які сприятимуть побудові демократичної держави з ринковою економікою та розвитку громадянського суспільства.

Контактна особа:

Ірина Володимирівна Мовчан

- президент Правління
Адреса в Україні: 01601, Київ, вул. Шовковична, 42-44

Тел.: (044) 490 69 88

Факс: (044) 490 69 89

Електронна пошта:

inbox@cure.org.ua

Адреса в Інтернеті:

<http://www.cure.org.ua>

Міжнародний Фонд "Відродження"

Міжнародний Фонд "Відродження" - міжнародний громадський благочинний фонд, який фінансує проекти та програми, що сприяють національному відродженню і демократизації освіти, розбудові громадянського суспільства та культури. Фонд є частиною мережі Сороса.

Контактна особа:

Євген Костянтинович Бистрицький - виконавчий директор

Адреса: 04053, Київ, вул. Артема, 46

Тел.: (044) 216 25 96

Факс: (044) 216 76 29

Електронна пошта:

irf@irf.kiev.ua

Адреса в Інтернеті:

<http://www.irf.kiev.ua>

Міністерство у справах міжнародного розвитку (DFID)

Міністерство у справах міжнародного розвитку (DFID) - британська урядова установа, що відповідає за підтримку і сприяння міжнародному розвитку та подолання бідності в світі. Міністерство у справах міжна-

родного розвитку надає технічну допомогу за програмою, до якої залучені різні сектори, зокрема сільське господарство, громадянське суспільство, навколишнє середовище, управління, розвиток малого та середнього бізнесу і соціальний захист, виконує проекти технічної допомоги в таких галузях, як реформа державного управління, макроекономічний менеджмент, розвиток підприємств, управління навколишнього середовища, покращення соціальної ситуації та розвиток громадянського суспільства.

Контактна особа:

Даг Хьюстон - Перший Секретар, голова Відділу
Ольга Сандалова - координатор програми DFID (засоби масової інформації)

Адреса відділу розвитку

Посольства Великої

Британії: 01025, Київ, вул. Десятинна, 9

Тел: (044) 462 00 11

Факс: (044) 462 00 13

Електронна пошта:

d-houston@dfid.gov.uk;

o-sandakova@dfid.gov.uk

Адреса в Інтернеті:

<http://www.britemb-ukraine.net:8101/ukrdfid>

Польсько-Американсько-Українська Ініціатива про Співпрацю

Польсько-Американсько-Українська Ініціатива про Співпрацю - грантодавча програма, яка започаткована урядами Польщі, США та України з метою надання фінансової допомоги для здійснення польсько-українських про-

єктів, спрямованих на зміцнення українсько-польського співробітництва і поширення успішного польського досвіду реформ у процесі становлення України як держави з ринковою економікою. Також діяльність Польсько-Американсько-Української Ініціативи про Співпрацю, спрямована не лише прискорення перебігу економічних і демократичних перетворень в Україні, але й передбачає створення механізму, який дозволить поширювати та використовувати спільний досвід проведення реформ.

Контактна особа:

Джон Сомерс - директор

Адреса: 01030, Київ, вул. Б. Хмельницького, 68, кв.68

Тел.: (044) 235 84 10

Факс: (044) 235 84 11

Електронна пошта:

pauci@pauci.kiev.ua

Адреса в Інтернеті:

<http://www.pauci.org>

Представництво Європейської Комісії в Україні

Представництво Європейської Комісії в Україні - представництво інституції Європейського Союзу, поряд із Європейським Парламентом, Радою Європейського Союзу, Верховним Судом та Аудиторським Судом, яке має статус дипломатичної місії та офіційно представляє Європейську Комісію в Україні. Головними завданнями діяль-

ності Представництва Європейської Комісії в Україні є сприяння політичним та економічним зв'язкам між країною перебування та Європейським Союзом шляхом підтримання ефективного діалогу з урядовими установами та підвищення поінформованості про Європейський Союз, його установи та програми, відстеження впровадження Угод про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським Союзом, інформування громадськості щодо розвитку Європейського Союзу, роз'яснювання та відстоювання окремих аспектів політики Європейського Союзу, участь у впровадженні Програми ТАСІС Європейського Союзу, в рамках якої надаються гранти для втілення ноу-хау в сфері розвитку ринкової економіки та демократичного суспільства у країнах СНД та Монголії.

Контактна особа:

Норбер Жустен - голова Представництва

Адреса: 01024, Київ, вул.

Круглоуніверситетська, 10

Тел.: (044) 462 00 10

Факс: (044) 462 09 20

Електронна пошта:

delegation-ukraine@cec.eu.int;

press@delukr.cec.eu.int

Адреса в Інтернеті:

<http://www.delukr.cec.eu.int/ua>

**Представництво
Європейського Банку
Реконструкції та Розвитку**
Представництво Європейського

Банку Реконструкції та Розвитку - представництво діяльність якого спрямована на проектне фінансування банків, підприємств і компаній в Україні, через вкладання засобів як у нове виробництво, так і в діючі фірми. Представництво Європейського Банку Реконструкції та Розвитку також працює з державними компаніями з метою підтримки процесів приватизації і структурної реорганізації на них, а також удосконалювання комунального господарства. Інвестиції Європейського Банку Реконструкції та Розвитку в Україну сприяють проведенню структурних і галузевих реформ, розвитку конкуренції, приватизації і підприємництва, зміцненню фінансових організацій і правових систем, розвитку необхідної інфраструктури для підтримки приватного сектора, впровадженню надійно працюючої системи корпоративного керування, у тому числі і з метою рішення природоохоронних проблем.

Контактна особа:

Камен Захар'єв - директор ЄБРР в Україні

Адреса: 01001, Київ,

вул. Софіївська, 27/23

Tel: (044) 464 01 32

Fax: (044) 464 08 13

Електронна пошта:

kiev@kev.ebrd.ua

Адреса в Інтернеті:

<http://www.ebrd.com>

**Представництво Світового
банку в Україні**
Представництво Світового
банку в Україні - представ-

ництво діяльність якого спрямована на реалізацію в Україні спільних проєктів, що сприяють удосконаленню державного і приватного секторів, підвищенню ефективності сільськогосподарства і енергетики, захисту довкілля та зміцненню соціального сектора. Представництво Світового банку в Україні має на меті допомагати Урядові України у плануванні та впровадженні економічних реформ через консультації, участь у спільних економічних дослідженнях та надання позик для підтримки реформ.

Контактна особа:

Дмитро Деркач - керівник служби зовнішніх зв'язків

Адреса: 01034, Київ,

вул. Лисенка, 2

Тел.: (044) 490 66 71

Факс: (044) 490 66 70

Електронна пошта:

dderkatch@worldbank.org

Адреса в Інтернеті:

<http://www.worldbank.org.ua>

Програма гуманітарної допомоги та підтримки громадськості (СНАР) в Україні, Білорусі та Молдові

Програма гуманітарної допомоги та підтримки громадськості (СНАР) в Україні, Білорусі та Молдові - програма головними напрямками якої є зміцнення потенціалу місцевих громадських організацій, в тому числі шляхом проведення навчальних семінарів та надання матеріальної допомоги, підвищення рівня життя

населення через надання гуманітарної допомоги, надання консультацій американським приватним волонтерським організаціям з питань здійснення гуманітарних проєктів в регіоні, надання допомоги при ліквідації надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру.

Програма гуманітарної допомоги та підтримки громадськості (СНАР) в Україні, Білорусі та Молдові фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та Державним Департаментом США. Контактна особа:

Сергій Вікторович Хомченко - регіональний директор

Адреса: 04133, Київ,

бул. Лесі Українки, 26

Тел.: (044) 230 23 46

Факс: (044) 230 25 86

Електронна пошта:

chар@counterpart.kiev.ua

Адреса в Інтернеті:

<http://www.counterpart.kiev.ua>

Програма підвищення рівня життя сільського населення в Україні (URLP)

Програма підвищення рівня життя сільського населення в Україні (URLP) - програма, метою якої є розробка і втілення системи заходів та механізмів підвищення добробуту сільського населення України, забезпечення життєздатності цих механізмів, реалізація через національну політику та відповідне законодавство.

З цієї метою у пілотних проєктах Програми (Донецька,

Київська, Одеська та Луганська області) створюються та розвиваються мережі аграрних дорадчих служб, кредитні спілки, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, маркетингові та інформаційні системи, громадські організації та третейські суди.

Програма підвищення рівня життя сільського населення в Україні фінансується Міністерством у справах міжнародного розвитку Великої Британії (DFID).

Контактні особи:

Богдан Дроздовський - керівник Програми

Юрій Кухарук - український керівник Програми

Адреса: 01034, Київ, Рейтарська, 17, офіс 4

Тел.: (044) 464 12 84

Факс: (044) 464 12 88

Електронна пошта:

PMU@urlp.org.ua

Адреса в Інтернеті:

<http://www.urlp.org.ua>

Проект "Аграрна політика для розвитку людства"

Проект "Аграрна політика для розвитку людства" - проект метою якого є сприяння розробленню аграрної політики України для системного та послідовного розвитку аграрного сектора України, подолання бідності сільського населення та стимулювання загального економічного росту в Україні.

Контактна особа:

Олександр Шевцов - керівник

Адреса: 01021, Київ,

вул. Садова, 1/14

Тел.: (044) 253 58 66

Факс: (044) 253 56 11

Електронна пошта:

secretary@agpol.kiev.ua

Адреса в Інтернеті:

<http://www.un.kiev.ua>

Проект "Індикатори біорізномаття для національних потреб"

Проект "Індикатори біорізномаття для національних потреб" - проект метою якого є розробка дійових, національно орієнтованих індикаторів біорізномаття для підтримки планування та прийняття рішень у чотирьох країнах-учасницях: Екваторі (Міністерство екології Екватору та EcoCiencia зосередиться на лісових екосистемах), Кенії (Kenya Wildlife Service зосередиться на водно-болотних угіддях), Філіппінах (Protected Areas and Wildlife Bureau та Bureau of Fisheries and Aquatic Resources зосередяться на прибережних та морських екосистемах) та Україні (Український центр менеджменту землі та ресурсів зосередиться на агробіорізноматті).

Український центр менеджменту землі та ресурсів впроваджує проект у співпраці зі Світовим центром моніторингу збереження природи за фінансування Глобального екологічного фонду Екологічної програми ООН.

Адреса: 219 Huntingdon Road,

Cambridge, CB3 0DL, UK

Тел.: +44 (0)1223 277314

Факс: +44 (0)1223 277136

Електронна пошта:

info@unep-wcmc.org
 Адреса в Інтернеті:
<http://www.unep-wcmc.org>

Проект підтримки приватизації землі в Україні

Проект підтримки приватизації землі в Україні - проект, метою якого є спрощення юридичних та процедурних вимог для видання державних актів новим власникам земельних ділянок та розповсюдження інформації у селах про процес видачі державних актів на володіння сільськогосподарською землею. Проект підтримки приватизації землі в Україні здійснюється компанією "Кемонікс" за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Контактна особа:

Стеван Добрилович - керівник
 Адреса: 01030, Київ,
 вул. І. Франко, 36
 Тел./факс: (044) 238 60 86
 Електронна пошта:
office@ulti.kiev.ua
 Адреса в Інтернеті:
<http://www.ulti.kiev.ua>

Проект розвитку агробізнесу в Україні

Проект розвитку агробізнесу в Україні - проект метою якого є надання допомоги у становленні вільного аграрного ринку та приватного сільгоспвиробництва, налагодження ефективної взаємодії усіх ланок сільського господарства - від виробництва та переробки до продажу споживачу, сприяння

розвитку системи фінансування аграрного сектора та страхування сільськогосподарських ризиків. Проект розвитку агробізнесу в Україні реалізується Міжнародною Фінансовою Корпорацією (МФК) за підтримки Уряду Швеції через Шведське Агентство з міжнародного розвитку (SIDA) та Уряду Канади через Канадське Агентство з міжнародного розвитку (CIDA). Контактні особи:

Лія Сорока - керівник Проекту
 Оса Карлберг - регіональний менеджер Проекту (Київ)
 Адреса в Києві: 01024,
 вул. Богомольця, 4
 Тел.: (044) 253 05 39
 Факс: (044) 490 58 307

Електронна пошта:

Lsoroka@ifc.org;
AKarlberg@ifc.org

Адреса в Інтернеті:

<http://www.ifc.org/ukraine/agribusiness/>
 Контактна особа:

Єббе Йонсон - регіональний менеджер Проекту (Херсон)
 Адреса в Херсоні: 73000,
 вул. Маяковського, 6/9
 Тел.: (0552) 26 36 96

Електронна пошта:

ejohnson@ifc.kherson.ua

Проект "Центр комерційного права"

Проект "Центр комерційного права" - проект метою якого є вдосконалення законодавства через розвиток правових норм у сфері комерційного права, заради здійснення підтримки і заохочення бізнесу та інвестицій. Проект також проводить освітню діяльність

серед правників і підприємців шляхом професійного навчання юристів державних і недержавних структур та поширення інформації через змістовні та цікаві програми і публікації практичного спрямування, націлені на сприяння реформи комерційного права в Україні. Основними завданнями проекту "Центр комерційного права" є сприяння активізації процесів реформування комерційного права, посилення ефективності роботи відповідних українських організацій шляхом поширення інформації про комерційне право, проведення освітніх заходів як для професіоналів, так і для широкої громадськості, поглиблення знань і посилення здатності комерційного сектору використовувати відповідне законодавство, досягнення прозорості у процесі підготовки та впровадження комерційного законодавства. Проект "Центр комерційного права" здійснюється всесвітньо відомою компанією "Делойт Туш Томатсу" за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) на підставі двосторонніх угод про співробітництво між урядами України та США.

Контактні особи:
 Валентина Іванівна Данішевська - директор Центру комерційного права
 Джастін Т. Холл - директор проекту "Центр комерційного права"
 Адреса: 01004, Київ, вул. Шовковична, 42-44
 Тел.: (044) 490 65 75

Факс: (044) 490 65 74
 Електронна пошта: clc@clc.com.ua
 Адреса в Інтернеті: <http://www.commerciallaw.com.ua>

Спільний українсько - шведський проект "Створення умов для впровадження національної інфраструктури геопросторових даних в Україні"

Спільний українсько-шведський проект "Створення умов для впровадження національної інфраструктури геопросторових даних в Україні" - це проект метою якого є вивчення існуючого становища та сприяння формуванню та створенню національної інфраструктури геопросторових даних (NSDI), яка є необхідним елементом для системи ефективного функціонування ринку нерухомого майна, роботи державних та місцевих органів влади та інших організацій та установ.

Спільний українсько-шведський проект реалізується компаніями Свідсервей та "Геоінформатика" за підтримки Шведського Агентства з міжнародного розвитку (SIDA).

Контактна особа:
 Аке Утас - керівник групи проекту
 Адреса: 02094, Київ, вул. Попудренка, 54, оф. 1001
 Тел: (044) 573 22 54
 Факс: (044) 558 75 07
 Електронна пошта: office@geomatrica.kiev.ua
 Адреса в Інтернеті: <http://www.geomatrica.kiev.ua/project>

4.3. Інформація про неурядові об'єднання, діяльність яких спрямована на підтримку земельної реформи в Україні

Асоціація фермерів та приватних землевласників України

Асоціація фермерів та приватних землевласників України є незалежною самоврядною всеукраїнською громадською організацією, яка на добровільних засадах об'єднує власників селянських (фермерських) і особистих підсобних господарств, а також працівників приватних кооперативів, інших недержавних підприємств та організацій, з метою сприяння розвитку масового фермерського руху на Україні, та консолідації зусиль своїх членів, а також прогресивних верств населення України для сприяння створенню і розвитку альтернативного державному, конкурентноспроможного, високотоварного господарського укладу в агропромисловому секторі економіки України, заснованого на приватній власності на землю, засоби виробництва, вироблену продукцію та доходи, захист законних соціальних, економічних та інших інтересів своїх членів.

Основними завданнями Асоціації фермерів та приватних землевласників України є внесення пропозицій до органів влади з питань земельної реформи, по можливості участь у розробці проектів нових законів, підзаконних актів, проектів доповнень та змін до чинних нормативних документів, сприяння прове-

денню аграрної реформи в Україні та сприяння організації селянських (фермерських) господарств.

Контактна особа:

Іван Федорович Томич - президент

Адреса: 01001, Київ, вул. Б. Гринченка, 3
Тел./факс: (044) 228 41 17

Електронна пошта: admin@farmer.org.ua

Адреса в Інтернеті:

www.farmer.org.ua

Всеукраїнський благодійний фонд сприяння розвитку геоінформаційних технологій і послуг "ГІС-Асоціація України"

Всеукраїнський благодійний фонд сприяння розвитку геоінформаційних технологій і послуг "ГІС-Асоціація України" - благодійна організація головною метою якої є підтримка розвитку і застосування сучасних інформаційних технологій, зокрема геоінформаційних систем (ГІС) в Україні.

Основними напрямками діяльності Всеукраїнського благодійного фонду "ГІС-Асоціації України" є сприяння втіленню в життя новітніх інформаційних технологій в галузі розробки і застосування геоінформаційних систем, надання допомоги у популяризації геоінформаційних технологій для розширення сфер

використання ГІС та сприяння процесу інтеграції з іншими сучасними інформаційними технологіями, сприяння проведенню тематичних наукових досліджень, семінарів з геоінформаційної тематики, інформаційне забезпечення щодо нових розробок українських та закордонних підприємств в галузі ГІС, участь у здійсненні міжрегіональних програм координації розвитку геоінформаційних технологій, благодійна діяльність із наданням консультативних послуг в усіх сферах і на всіх етапах впровадження ГІС-технологій, розвиток контактів з українськими та іноземними організаціями в галузі ГІС-технологій, електронної картографії, обробки даних дистанційного зондування.

Контактна особа:

Олександр Миколайович Селезньов - в.о. президента

Адреса: 03113, Київ,
вул. Дружківська, 8

Тел.: (044) 443 07 19

Факс: (044) 443 90 54

Електронна пошта:

ukrgis@naverex.kiev.ua

***Всеукраїнська ліга
сприяння розвитку
ринку землі***

Всеукраїнська ліга сприяння розвитку ринку землі - недержавна організація, метою якої є забезпечення розвитку ідеології приватної власності на землю, ринку землі як невід'ємного чинника реалізації прав та свобод людини

у громадянському суспільстві. Основними завданнями ліги є пропаганда та розвиток ідеології приватної власності на землю та ринку землі, формування приватної інфраструктури ринку землі, створення передумов для перетворення землі в актив українських та іноземних підприємств, розвиток конкуренції на ринку землі, поліпшення інвестиційного клімату в Україні, розробка програм ефективного менеджменту землею, що знаходиться у власності підприємств, розробка програм ефективного регулювання земельних відносин органами місцевого самоврядування. Серед основних напрямів діяльності Всеукраїнської ліги сприяння розвитку ринку землі виділяються наступні: розширення інфраструктури ринку землі через залучення до роботи на ньому приватних консалтингових фірм з питань права, оцінки, фінансових структур тощо, підготовка фахівців для приватних фірм, що представляють інфраструктуру ринку землі, створення спеціалізованих інвестиційних установ для фінансування операцій на ринку землі та ін.

Контактна особа:

Віктор Мефодійович Заєць - керівник

Адреса: 03035, Київ,
вул. Урицького, 35, к. 457

Тел.: (044) 239 28 88

Факс: (044) 248 23 43

Електронна пошта:

zayats@refland.kiev.ua

Всеукраїнська екологічна громадська організація (ВЕГО) "МАМА-86"

Всеукраїнська екологічна громадська організація (ВЕГО) "МАМА-86" є широкою мережею екологічних неурядових організацій, діяльність якої спрямована на формування умов для переходу України до сталого розвитку з особливою увагою до вирішення комплексних проблем захисту довкілля в умовах економіки перехідного періоду і ролі громадськості в цих процесах. ВЕГО "МАМА-86" веде активну просвітницьку діяльність серед широких верств населення, особливо жіноцтва, шляхом збору та поширення інформації, проведення постійного навчання та громадських і міжсекторальних обговорень, лобювання урядових рішень в інтересах громадян.

Контактна особа:

Лариса Олегівна Басанська - виконавчий директор

Адреса: 01001, Київ, вул. Михайлівська, 22

Тел.: (044) 228 77 49

Факс: (044) 229 55 14

Електронна пошта:

info@mama-86.org.ua

Адреса в Інтернеті:

<http://www.mama-86.org.ua>

Громадська організація "Донецький аграрний розвиток"

Громадська організація "Донецький аграрний розвиток" - громадська організація метою якої є сприяння комплексному

розвитку та відродженню сільської місцевості Донецької області через просвітницьку роботу, навчання та інформаційне забезпечення села. Основними задачами громадської організації "Донецький аграрний розвиток" є підвищення рівня поінформованості сільського населення, сприяння сільському населенню в реалізації громадянських прав, розповсюдження передових знань та успішного досвіду, залучення населення до відродження батьківщини та розвитку сільської територіальної громади.

Основні напрями роботи, націлені на зниження соціальної напруги на селі, досягнення гармонії та сприяння реалізації аграрної реформи на місцях.

Контактна особа:

Інна Василівна Герасименко - голова правління

Адреса: 83086, Донецьк,

вул. Ф. Зайцева, 46а

Тел.: (062) 304 03 53

Факс: (062) 304 04 16

Електронна пошта:

office@dac.donbass.com

Громадська організація "Лабораторія законодавчих ініціатив"

Громадська організація "Лабораторія законодавчих ініціатив" - добровільна, незалежна інституція основними цілями діяльності якої є сприяння у розбудові в Україні демократичної правової держави, побудові громадянського суспільства,

популяризація серед населення демократичних ідей, необхідності впровадження засад ринкової економіки та інтеграції України до світової спільноти. Основними завданнями лабораторії законодавчих ініціатив є підготовка аналітичних матеріалів та проведення експертних досліджень з питань державної політики та законодавства із залученням провідних вітчизняних та іноземних фахівців, аналіз та оприлюднення результатів прийняття законопроектів, формування громадської думки щодо рішень органів державної влади та місцевого самоврядування, розробка пропозицій щодо проектів законодавчих і нормативних актів, спрямованих на вдосконалення законодавчої бази України, організація семінарів, конференцій, робочих зустрічей, круглих столів з питань удосконалення існуючої нормативної бази, обговорення актуальних питань законодавства. Лабораторія законодавчих ініціатив проводить дослідження в таких сферах як засади парламентаризму в Україні, виборче законодавство, роль та діяльність політичних партій, інтеграція України до Європейського Союзу, місцеве самоврядування та адміністративна реформа, аграрна реформа та ін.

Контактна особа:

Ігор Олегович Когут - голова Ради

Адреса: 04070, Київ,
вул. Волоська, 8/5

Тел./факс: (044) 238 24 69

Електронна пошта:
info@laboratory.kiev.ua

**Громадська
еколого-правова
організація
"ЕкоПраво-Київ"**

Громадська еколого-правова організація "ЕкоПраво-Київ" - незалежна неурядова організація головною метою, якої є розвиток демократії та побудова громадянського суспільства в Україні, шляхом реалізації прав людини, в першу чергу, в сфері охорони навколишнього природного середовища, збереження життя та здоров'я населення. Предмет основної уваги організації є юридична допомога громадянам і екологічним НУО, пропаганда правових знань та консолідація екологічних НУО через участь у загальних проєктах, в опрацюванні екологічного законодавства, підготовка та проведення семінарів і конференцій.

Контактна особа:

Борис Васильківський - голова

Адреса: 04119, Київ, п/с 51
Тел./факс: (044) 228 75 10

Електронна пошта:
ecolaw@ecop.rel.com

Адреса в Інтернеті:
<http://www.ecopravo.kiev.ua>

**Еколого-культурний центр
"Бахмат"**

Еколого-культурний центр
"Бахмат" - це недержавна ор-

ганізація місією якої є посилення ролі громадськості в процесі прийняття рішень по екологічних і культурних питаннях, залучення молоді до екологічного руху, пропаганда досягнень місцевої культури, розвиток громадських організацій регіону. Основними цілями Еколого-культурного центру "Бахмат" є участь у формуванні екологічної політики на місцевому, національному і міжнародному рівнях, інформування громадськості з питань, що стосуються екології і здоров'я, підвищення рівня участі громадськості в процесі прийняття рішень з питань екології і культури, охорона природних ресурсів, моніторинг екологічних проблем міста і регіону, охорона пам'яток культури, пропаганда історії рідного краю і його традицій, розширення можливостей НГО Донецької області (надання інформації, ресурсів, проведення тренінгів). Для досягнення своїх цілей Еколого-культурний центр "Бахмат" працює по чотирьох напрямках: екологія, розвиток НГО, культура і молодіжна програма.

Контактна особа:

Володимир Борисович Безин - директор

Адреса: 84500, Артемівськ, Донецька обл., вул. Горбатова, 45, к. 20

Тел./факс: (06274) 3 00 68

Електронна пошта:

people@bakhmat.org

Інститут земельної політики

Інститут земельної політики - громадська організація основною метою якої є недержавна розробка земельної та аграрної політики, сприяння становлення і розвитку приватного сільгоспвиробництва, альтернативних державних навчальних закладів, орієнтованих на приватного власника в агропромисловому комплексі, відродження і розвитку сільського господарства України. Одним із основних напрямів діяльності Інституту земельної політики нині є забезпечення захисту прав та інтересів сільських мешканців, фермерів, приватних власників землі при опрацюванні нових законодавчих актів стосовно земельної та аграрної політики через вивчення проблемних питань пов'язаних з проведенням реформування аграрного сектору, земельної реформи, довгострокового кредитування сільгоспвиробника та надання пропозицій до різних рівнів виконавчої і законодавчої влади щодо їх вирішення, необхідності прийняття нових законодавчих актів та внесення змін і доповнень до існуючих.

Контактна особа:

Алла Іванівна Мазур - директор

Адреса: 01001, Київ,

вул. Б. Грінченка, 3

Тел./факс: (044) 234 89 47

Електронна пошта:

postmaster@dnazmol.dn.ua

Спілка власників землі

Спілка власників землі - громадська організація, яка була створена за ініціативи громадян - власників землі і власників сертифікатів на право власності на землю в областях України. Основною метою діяльності Спілки власників землі є створення сприятливих умов становлення та розвитку українського приватного власника землі, сільськогосподарського підприємця, соціальний і правовий захист законних інтересів членів Спілки у відносинах з органами влади, підприємствами і громадянами в судах, правова освіта і безплатні юридичні консультації, видання просвітницької літератури з економічних, аграрних, юридичних питань, надання фахової допомоги (консультації і практична допомога агрономів, зоотехніків і ветеринарних працівників, спеціалістів інших галузей сільськогосподарського виробництва), допомога колективним господарствам у реформуванні. Організаційну роботу здійснює Всеукраїнська координаційна рада спілок власників землі.

Контактна особа:
 Володимир Васильович Ананьєв - голова Всеукраїнської координаційної ради спілок власників землі
 Адреса: 01004, Київ, вул. Пушкінська, 28
 Тел.: (044) 440 69 63
 Факс: (044) 235 50 37
 Електронна пошта: gazda@ambnet.kiev.ua

Харківська міська громадська організація "ЕкоПраво-Харків"

Харківська міська громадська організація "ЕкоПраво-Харків" - громадська організація метою якої є надання допомоги громадянам та неурядовим громадським організаціям у захисті екологічних прав, надання консультацій та впровадження юридичного забезпечення громадських природоохоронних заходів, організація семінарів з питань застосування екологічного законодавства та діяльності громадських організацій, реалізація освітньої програми для студентів-юристів та інших проектів.

Харківська міська громадська організація "ЕкоПраво-Харків" є регіональним інформаційним партнером Міжнародного Фонду "Відродження", поширює інформацію та надає консультаційні послуги щодо діяльності Міжнародного Фонду "Відродження" в місті Харкові та Харківській області.

Контактна особа:
 Олексій Михайлович Шумило - голова
 Адреса: 61002, Харків, а/с 10479
 Тел./Факс: (0572) 19 10 21
 Електронна пошта: eco@ecopravo.kharkov.ua
 Адреса в Інтернеті: <http://www.ecopravo.kharkov.ua>

Центр аграрних реформ

Центр аграрних реформ - недержавна, громадська, некомерційна, наукова, експертно-

аналітична та консультативна організація наукових працівників і спеціалістів агропромислового комплексу, професійні інтереси яких пов'язані з проведенням аграрних реформ з метою виходу села з кризової ситуації. Місія центру аграрних реформ полягає у мобілізації інтелектуального потенціалу для надання допомоги виробничим і управлінським структурам агропромислового комплексу різного рівня в розробці і практичному здійсненні реформаторських нововведень. Центр аграрних реформ є юридичною особою і проводить дослідження, розробки і реалізує свої функції на

національному, регіональному рівні та на рівні окремих господарств і сільських поселень. Спеціалісти центру аграрних реформ здійснюють відбірку інформації з різних джерел щодо ведення бізнесу в аграрному секторі, маркетингу, цінової інформації, правової та технологічної інформації у національних та закордонних виданнях.
Контактна особа:
Любов Василівна Молдован - генеральний директор
Адреса: 01034, м. Київ, вул. Рейтарська, 6а
Тел./факс: (044) 213 81 37
Електронна пошта: agroconsult@p5com.com

4.4. Законодавство на веб-сайтах України

Сайт Головного державного об'єднання правової інформації та пропаганди правових знань Міністерства юстиції України містить інформацію про бюлетень "Офіційний вісник України", який є виданням Головного державного об'єднання правової інформації та пропаганди правових знань Міністерства юстиції України і виходить в електронному та/або друкованому вигляді з метою пропаганди правових знань серед широких верств населення України. В бюлетені "Офіційний вісник України" можна ознайомитися з текстами Законів України та інших актів Верховної Ради України, указів та розпоряджень Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів Ук-

раїни, актів Конституційного Суду України, нормативно-правових актів Національного банку України, нормативних актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, зареєстрованих Міністерством юстиції України.
Адреса сайту Головного державного об'єднання правової інформації та пропаганди правових знань Міністерства юстиції України:
<http://www.gdo.kiev.ua>.

Сайт Державного підприємства "Інформаційний центр" Міністерства юстиції України містить тексти нормативно-правових актів, які регламентують функціонування Єдиних та Державних реєстрів, а також організаційно-технологічні

інструкції по користуванню реєстрами, адміністратором яких є державне підприємство "Інформаційний центр" Міністерства юстиції України, добірку цікавих, корисних із юридичної точки зору статей, підготовлених співробітниками Державного підприємства "Інформаційний центр" Міністерства юстиції України й опублікованих у засобах масової інформації. Також на сайті можна отримати кваліфіковану консультацію фахівців-юристів Державного підприємства "Інформаційний центр" Міністерства юстиції України правового характеру щодо функціонування Єдиних та Державних реєстрів за створення та ведення яких відповідає Державне підприємство "Інформаційний центр" Міністерства юстиції України.

Адреса сайту Державного підприємства "Інформаційний центр" Міністерства юстиції України:

<http://www.informjust.kiev.ua>

Сайт "Законопроекти України" містить тексти законопроектів, які знаходяться на розгляді Верховної Ради України та актуальну інформацію про діяльність парламенту України. На сайті існує система коментування, яка дозволяє взяти участь в обговоренні законопроектів, залишити свої побажання до них, ознайомитися із пропозиціями інших відвідувачів.

Адреса сайту "Законопроекти України":

<http://www.zakon.com.ua>

Сайт Інституту проблем законодавства ім. Ярослава Мудрого містить тексти понад 2000

законопроектів та проектів постанов Верховної Ради України 4-го скликання, а також коментарі до цих проектів, які надаються експертами інституту і складаються з історії питання, що розглядається, короткого викладення сутності проекту, висвітлення позитивних та негативних аспектів проекту, а також зауважень експертів інституту. Тексти коментарів супроводжуються посиланнями на чинні законодавчі та нормативні акти. Користувачі сайту мають можливість проголосувати або висловити власну думку щодо законопроекту, проекту постанови або коментаря. Інститутом створено законодавчу базу, в якій розміщені тексти законів, інших правових актів України та резюме до них на англійській мові.

На сайті також розміщені роботи інституту, присвячені проблемі вступу України до Світової Організації Торгівлі (СОТ), а також проекти законів, підготовлені фахівцями Інституту.

Адреса сайту Інституту проблем законодавства ім. Ярослава Мудрого: www.legality.kiev.ua.

Адреса англомовного сайту Інституту проблем законодавства ім. Ярослава Мудрого: **www.welcometo.kiev.ua**

Сайт Інформаційно-аналітичного центру "ЛІГА" містить Українську мережу ділової інфор-

мації "ЛІГАБізнесІнформ" та Всеукраїнську мережу розповсюдження правової інформації "ЛІГА:ЗАКОН". Всеукраїнська мережа розповсюдження правової інформації "ЛІГА:ЗАКОН" розділена на спеціалізовані, професійні правові системи та системи комплексного інформаційно-правового забезпечення, які є штатними інформаційно-пошуковими системами в Адміністрації Президента України, Кабінеті Міністрів України, Державній податковій адміністрації, Міністерстві Юстиції України, Національному банку України, судах, відомствах та організаціях. В мережі "ЛІГА:ЗАКОН" можна ознайомитися з загальним законодавством (кодексами, законопроектами), міжнародними угодами та конвенціями, словниками, довідниками, отримати консультації та коментарі фахівців. Адреса сайту Інформаційно-аналітичного центру "ЛІГА": <http://www.liga.kiev.ua>.

Сайт "Нормативні акти України" надає інформаційні послуги у сфері законодавства України в інтерактивному режимі українською, російською та англійською мовами, знайомить потенційних користувачів з комп'ютерними правовими системами "Нормативні акти України" (бази даних, що інсталиються, DVD та компакт-диски, серверні рішення) та забезпечує супроводження баз даних, що інсталиються, у

клієнтів сайту. На сайті "Нормативні акти України" можна отримати повну нормативну інформацію (приблизно 120 тисяч документів), унікальні матеріали реальних судових процесів у загальних та арбітражних судах України, консультації, коментарі та ексклюзивні аналітичні статті правозастосовного характеру, величезну кількість довідкової та аналітичної інформації (база публікацій, огляди законопроектів, словник термінів, довідник органів влади, класифікатори, розрахункові таблиці (валюти, інфляція, ставки податків), каталог банкрутств, бланки звітності, типові документи) тощо. Також сайт "Нормативні акти України" містить офіційні та редакторські переклади документів російською мовою та єдиною в Україні базу перекладів англійською мовою. Адреса сайту "Нормативні акти України": <http://www.nau.kiev.ua>.

Система правової допомоги "ЛОЦМАН" - це комп'ютерна база законодавчих документів України, яка містить нормативно-правові документи діючого законодавства України починаючи з 1922 року. В системі правової допомоги "ЛОЦМАН" документи супроводжуються графічним зображенням їх оригіналів, що дає можливість підтвердити автентичність документа поряд з його ксерокопією. Також в системі є

тезаурус - словник термінів з можливістю миттєвого переходу на місце документу, де визначений термін використовується. Система правової допомоги "ЛОЦМАН" відслідковує контрольний стан кожного документа, що дає можливість продивитися документ будь-якої дати, з усіма змінами та доповненнями та надає можливість отримати консультації фахівців ведучих юридичних, аудиторських та консалтингових фірм з питань правозастосування.

Адреса сайту Системи правової допомоги "ЛОЦМАН":

<http://info.resourcecorp.net>.

Сайт проекту "Центр комерційного права" містить корисні посилання на інформаційно-пошукові системи, які містять бази законодавчих та нормативно-правових документів, сайти державних органів України, українських видань, довідники та каталоги. Також на сайті можна ознайомитися з проектами Законів України, що внесені на розгляд Верховної Ради України і стосуються реформи комерційного права, публікаціями, коментаріями та законодавчими пріоритетами на майбутнє фахівців проекту "Центр комерційного права" та іншу корисну інформацію.

Адреса сайту проекту "Центр комерційного права":

<http://www.commerciallaw.com.ua>.

Сайт Центру політико-правових реформ містить тексти законопроектів та пропозиції до

них, статті та експертизи по тематичним розділам: адміністративна реформа, судова реформа, запровадження професійного самоврядування в Україні, експертиза законопроектів для народних депутатів України та захист прав громадян. Також на сайті можна отримати результати аналітичних досліджень, підготовки проектів нормативних актів, незалежної юридичної експертизи законопроектів, інформацію про семінари та конференції та ін.

Адресу сайту Центру політико-правових реформ:

<http://www.pravo.org.ua>.

Сайт Центру розвитку українського законодавства містить інформацію щодо розвитку українського законодавства, зокрема проведення адміністративної, судово-правової, податкової, земельної та екологічної реформ в Україні. На сайті Центру розвитку українського законодавства можна ознайомитися з розробленими концептуальними засадами проектів законодавчих актів, аналізом законодавчих актів іноземних держав, практикою їх застосування, пропозиціями щодо вдосконалення вітчизняного законодавства, результатами проведених політологічних, макроекономічних, соціологічних досліджень та спеціалізованих моніторингів.

Адреса сайту Центру розвитку українського законодавства:

<http://www.uldc.kiev.ua>.

4.5. Словник термінів з теми земельних відносин

Агроландшафт

Ділянка поверхні землі мезорельєфу, обмежена елементарним ґрунтовим ареалом чи елементарною ґрунтовою структурою при однакових геологічних, літологічних, гідрологічних і інших умов.

Экологический энциклопедический словарь. М.: Издательский дом "Ноосфера", 1999

Агролісотехнічна меліорація земель

Передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на забезпечення докорінного поліпшення земель шляхом використання ґрунтозахисних, стокорегулюючих та інших властивостей захисних лісових насаджень. З цією метою формуються такі полі функціональні лісомеліоративні системи, як: площинні (протиерозійні) захисні лісонасадження, що забезпечують захист земель від ерозії, а водних об'єктів від виснаження та замулення шляхом заліснення ярів, балок, крутохилів, пісків та інших деградованих земель, а також прибережних захисних смуг і водоохоронних зон річок та інших водойм; лінійні (полезахисні) лісонасадження, що забезпечують захист від вітрової і водної ерозії та поліпшення ґрунтово-кліматичних умов сільськогосподарських угідь шляхом створення полезахисних і стокорегулюючих лісосмуг.

Закон України "Про меліорацію земель" від 14.01.00 р. № 1389-XIV

Агротехнічна меліорація земель

Передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на збільшення потужності та поліпшення агрофізичних властивостей кореневмісного шару ґрунтів. З цією метою здійснюються такі заходи, як плантажна оранка, глибоке меліоративне розпущення, щілювання, кротовий аераційний дренаж, піскування, глинування тощо.

Закон України "Про меліорацію земель" від 14.01.00 р. № 1389-XIV

Агрохімічне обстеження

обов'язкове суцільне обстеження сільськогосподарських угідь з метою державного контролю за зміною показників родючості і забрудненням ґрунтів.

Закон України "Про пестициди і агрохімікати" від 02.03.95 р. № 86/95-ВР

Агрохімічний паспорт земельної ділянки (поля)

документ, що містить дані щодо агрохімічної характеристики ґрунтів і стану їх забруднення токсичними речовинами та радіонуклідами.

Закон України "Про пестициди і агрохімікати" від 02.03.95 р. № 86/95-ВР

Берегозахисні ділянки

смуги лісу завширшки 150 - 200 метрів вздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ, інших водних об'єктів.

Закон України "Про мораторій на

проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону" від 10.02.00 р. № 1436-III

Болото

надмірно зволожена земельна ділянка із застоюним водним режимом і специфічним рослинним покривом.

Водний кодекс України від 06.06.95 р. № 213/95-ВР

Бонітетна оцінка землі

порівняльна оцінка якості ґрунтів за їхньою родючістю, побудована на об'єктивних ознаках і властивостях самих ґрунтів, які корелюються з урожайністю сільськогосподарських культур.

Закон України "Про запровадження в порядку експерименту єдиного (фіксованого) податку для сільськогосподарських товаровиробників" від 15.01.98 р. № 25/98-ВР

Бонітування ґрунтів

порівняльна оцінка якості ґрунтів за їх основними природними властивостями, які мають сталий характер та суттєво впливають на врожайність сільськогосподарських культур, вирощуваних у конкретних природно-кліматичних умовах.

Бонітування ґрунтів проводиться за 100-бальною шкалою. Вищим балом оцінюються ґрунти з кращими властивостями, які мають найбільшу природну продуктивність.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Виконавча зйомка

нанесення розташування

об'єкта на план землекористування та на інші картографічні матеріали.

Закон України "Про трубопровідний транспорт" від 15.05.96 р. № 192/96-ВР

Відчуження земельної ділянки

передача земельної ділянки у власність іншій фізичній чи юридичній особі. Відчуження є платне (купівля-продаж) і безплатне (дарування, спадщина). Відчуження може здійснюватися і в примусовому порядку за вироком суду.

Технічні вказівки Державного комітету України по земельних ресурсах щодо визначення меж земельних ділянок спільної та спільної часткової власності фізичних і юридичних осіб на забудованій території у населених пунктах від 18.05.98 р.

Власник земельної ділянки

юридична особа, громадянин, які володіють сукупністю трьох правомочностей на власність: володіння, користування, розпорядження.

Технічні вказівки Державного комітету України по земельних ресурсах щодо визначення меж земельних ділянок спільної та спільної часткової власності фізичних і юридичних осіб на забудованій території у населених пунктах від 18.05.98 р.

Власність на землю

належність державі, територіальним громадам, юридичним особам і громадянам земельної ділянки з правом володіння, користування та розпорядження нею.

Технічні вказівки Державного комітету України по земельних ресурсах щодо визначення меж земельних ділянок спільної та спільної часткової власності фізичних і юридичних осіб на забудованій території у населених пунктах від 18.05.98 р.

Власність на землю юридичних осіб

власність на земельну ділянку, право на яку набувається і реалізується юридичними особами (стаття 14 Конституції України).

Технічні вказівки Державного комітету України по земельних ресурсах щодо визначення меж земельних ділянок спільної та спільної часткової власності фізичних і юридичних осіб на забудованій території у населених пунктах від 18.05.98 р.

Встановлення меж земельних ділянок

процес закріплення в правовому документі меж власності із узгодженою і зареєстрованою точною лінією розмежування.

Технічні вказівки Державного комітету України по земельних ресурсах щодо визначення меж земельних ділянок спільної та спільної часткової власності фізичних і юридичних осіб на забудованій території у населених пунктах від 18.05.98 р.

Генеральна схема планування території України

містобудівна документація, яка визначає концептуальні вирішення планування та використання території України.

Закон України "Про планування і забудову територій" від 20.04.00 р. № 1699-III

Генеральний план населеного пункту

містобудівна документація, яка визначає принципи вирішення розвитку, планування, забудови та іншого використання території населеного пункту.

Закон України "Про планування і забудову територій" від 20.04.00 р. № 1699-III

Гідротехнічна меліорація земель

Передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на забезпечення поліпшення земель з несприятливим водним режимом (перезволожених, переосушених тощо), регулювання водного режиму шляхом створення спеціальних гідротехнічних споруд на силових та інших землях з метою поліпшення водного і повітряного режиму ґрунтів та захисту їх від шкідливої дії води (затоплення, підтоплення, ерозія тощо)

Закон України "Про меліорацію земель" від 14.01.00 р. № 1389-XIV

Грошова оцінка земельних ділянок

Грошова оцінка земельних ділянок визначається на рентній основі.

Залежно від призначення та порядку проведення грошова оцінка земельних ділянок може бути нормативною і експертною.

Нормативна грошова оцінка земельних ділянок використовується для визначення розміру земельного податку, втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель тощо.

Експертна грошова оцінка використовується при здійсненні цивільно-правових угод щодо земельних ділянок.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Деградовані землі

До деградованих земель відносяться:

- а) земельні ділянки, поверхня яких порушена внаслідок землетрусу, зсувів, карстоутворення, повеней, добування корисних копалин тощо;
- б) земельні ділянки з еродованими, перезволоженими, з підвищеною кислотністю або засоленістю, забрудненими хімічними речовинами ґрунтами та інші.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Дендрологічні парки

створюються з метою збереження і вивчення у спеціально створених умовах різноманітних видів дерев і чагарників та їх композицій для найбільш ефективного наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання.

Закон України "Про природно-заповідний фонд України" від 16.06.92 р. № 2456-XII

Депресивний регіон (мале монофункціональне депресивне місто)

територія з високим рівнем концентрації промислово-виробничого потенціалу, сучасний стан якої є проявом кризи економіки і спаду виробництва у галузях та регіонах.

Постанова Кабінету Міністрів України "Про Основні напрями забезпечення комплексного розвитку малих монофункціональних міст" від 17.03.00 р. № 521

Державна власність на землю

власність на земельні ділянки, якими згідно закону розпоряджаються органи державної влади. У відповідності із статтею 116 Конституції України об'єктами державної власності управляє Кабінет Міністрів України відповідно до закону.

Технічні вказівки Держкомзему щодо визначення меж земельних ділянок спільної та спільної часткової власності фізичних і юридичних осіб на забудованій території у населених пунктах від 18.05.98 р.

Державна реєстрація договорів оренди землі

є офіційним визнанням і підтвердженням державою факту виникнення або припинення права оренди земельних ділянок.

Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку державної реєстрації договорів оренди землі" від 25.12.98 р. № 2073

Державна геодезична мережа України

це сукупність її пунктів, рівномірно розміщених на території країни і закріплених на місцевості спеціальними центрами, які забезпечують їх збереження та стійкість у плані і за висотою протягом тривалого часу.

Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження основних положень створення Державної геодезичної мережі України" від 08.06.98 р. № 844

Державний водний кадастр

Державний водний кадастр складається з метою систематизації даних державного обліку вод та визначення наявних для використання водних ресурсів.

Державний водний кадастр ведеться спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань водного господарства, спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань геології та використання надр та використання надр та спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань гідрометеорології в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Водний кодекс України від 06.06.95 р. № 213/95-ВР

Державний акт на право приватної власності на землю

Документ, який засвідчує право приватної власності на зе-

мельну ділянку з межами в натурі (на місцевості).

Державний акт на право постійного користування земельною ділянкою

Документ, який засвідчує право приватної власності на земельну ділянку юридичних осіб державної та комунальної власності з межами в натурі (на місцевості).

Державний земельний кадастр

Це єдина державна система земельно-кадастрових робіт, яка встановлює процедуру визнання факту виникнення або припинення права власності і права користування земельними ділянками та містить сукупність відомостей і документів про місце розташування та правовий режим цих ділянок, їх оцінку, класифікацію земель, кількісну та якісну характеристику, розподіл серед власників землі та землекористувачів.

Державний земельний кадастр є основою для ведення кадастрів інших природних ресурсів. Призначенням державного земельного кадастру є забезпечення необхідною інформацією органів державної влади та органів місцевого самоврядування, заінтересованих підприємств, установ і організацій, а також громадян з метою регулювання земельних відносин, раціонального використання та охорони земель, визначення розміру плати за землю і цінності земель у складі

природних ресурсів, контролю за використанням і охороною земель, економічного та екологічного обґрунтування бізнес-планів та проектів землеустрою. Державний земельний кадастр включає:

- а) кадастрове зонування;
- б) кадастрові зйомки;
- в) бонітування ґрунтів;
- г) економічну оцінку земель;
- г) грошову оцінку земельних ділянок;
- д) державну реєстрацію земельних ділянок;
- є) облік кількості та якості земель

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Договір оренди землі

це угода сторін про взаємні зобов'язання, відповідно до яких орендодавець за плату передає орендареві у володіння і користування земельну ділянку для господарського використання на обумовлений договором строк.

Закон України "Про оренду землі" від 06.10.98 р. № 161-XIV

Емфітевзис

Довгострокове, відчужуване і успадковуване право користування чужою землею сільсько-господарського призначення.

Підпригоро О.А. Основи римського приватного права: підручник для студентів юрид. Вузів та факультетів. - К.: Вентурі., 1997

Забруднення земель

виявлене привнесення чи виникнення в зоні аерації одного

і більше інгредієнтів (або їх комбінацій), що можуть погіршити продуктивність і якість біоти.

Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України "Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства" від 27.10.97 р. № 171

Земельна реформа

Є складовою частиною економічної реформи, здійснюваної в Україні у зв'язку з переходом економіки держави до ринкових відносин. Завданням цієї реформи є перерозподіл земель з одночасною передачею їх у приватну та колективну власність, а також у користування підприємствам, установам і організаціям з метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, формування багатокладної економіки, раціонального використання та охорони земель

Постанова Верховної Ради Української РСР "Про земельну реформу" (преамбула) 18.12.90 р. № 563-XII

Земельна частка (пай)

умовна частина землі, яка належить до загального масиву земель колективної власності і яка не має меж, визначених на місцевості. Земельна частка (пай) Це не конкретна земельна ділянка, а тільки право громадянина, колишнього члена

недержавного сільськогосподарською підприємства, на виділення її у власність із земель, що раніше перебували у колективній власності.

Земельна абетка. Поняття і терміни: - Київ. 2002

Земельна ділянка

частина земної поверхні з установленними межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Земельні відносини

суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею.

Суб'єктами земельних відносин є громадяни, юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади.

Об'єктами земельних відносин є землі в межах території України, земельні ділянки та права на них, у тому числі на земельні частки (паї).

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Земельні поліпшення

зміна якісних характеристик земельної ділянки унаслідок розташування в її межах будинків, будівель, споруд, об'єктів інженерної інфраструктури меліоративних систем, багаторічних насаджень, лісової та іншої рослинності, а також унаслідок господарської діяльності або проведення робіт (зміна рельєфу,

поліпшення ґрунтів тощо).

Постанова Кабінету Міністрів України "Про експертну грошову оцінку земельних ділянок" від 11.10.02 р. № 1531

Земельні ресурси (землі)

Верхній шар земної поверхні в межах зони аерації.

Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України "Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства" від 27.10.97 р. № 171

Земельні торги

Земельні торги проводяться у формі аукціону або конкурсу. У земельних торгах можуть брати участь громадяни і юридичні особи, які сплатили реєстраційний та гарантійний внески і можуть бути покупцями відповідно до законодавства України.

Форма проведення земельних торгів (аукціон або конкурс) визначається власником земельної ділянки, якщо інше не передбачено законом.

Земельні торги можуть проводитися за рішенням суду.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землеволодіння

форма здійснення прав на землю.

Технічні вказівки Державного комітету України по земельних ресурсах щодо визначення меж земельних ділянок спільної та спільної часткової власності фізичних і юридичних осіб на за-

будованій території у населених пунктах від 18.05.98 р.

Землевпорядник

спеціаліст із землевпорядження.

Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. І гол. ред. В.Т. Бусел.-К.: Ірпінь: ВТ "Перун", 2001

Землекористування

вид використання землі, з врахуванням покриву її поверхні.

Технічні вказівки Державного комітету України по земельних ресурсах щодо визначення меж земельних ділянок спільної та спільної часткової власності фізичних і юридичних осіб на забудованій території у населених пунктах від 18.05.98 р.

Землемір

спеціаліст із межування землі та землевпорядкування.

Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. І гол. ред. В.Т. Бусел.-К.: Ірпінь: ВТ "Перун", 2001

Землеустрій

сукупність соціально-економічних та екологічних заходів, спрямованих на регулювання земельних відносин та раціональної організації території адміністративно-територіальних утворень, суб'єктів господарювання, що здійснюються під впливом суспільно-виробничих відносин і розвитку продуктивних сил.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі авіаційного транспорту

До земель авіаційного транспорту належать землі під:

- а) аеропортами, аеродромами, відокремленими спорудами (об'єктами управління повітряним рухом, радіонавігації та посадки, очисними та іншими спорудами), службово-технічними територіями з будівлями та спорудами, що забезпечують роботу авіаційного транспорту;
- б) вертолітними станціями, включаючи вертольотодроми, службово-технічними територіями з усіма будівлями та спорудами;
- в) ремонтними заводами цивільної авіації, аеродромами, вертольотодромами, гідроаеродромами та іншими майданчиками для експлуатації повітряних суден;
- г) службовими об'єктами, що забезпечують роботу авіаційного транспорту.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі автомобільного транспорту

До земель автомобільного транспорту належать землі під спорудами та устаткуванням енергетичного, гаражного і паливороздавального господарства, автовокзалами, автостанціями, лінійними виробничими спорудами, службово-технічними будівлями, станціями технічного обслуговування, автозаправними станціями, автотранспорт-

ними, транспортно-експедиційними підприємствами, авторемонтними заводами, базами, вантажними дворами, майданчиками контейнерними та для перечеплення, службовими та культурно-побутовими будівлями й іншими об'єктами, що забезпечують роботу автомобільного транспорту.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі водного фонду

До земель водного фонду належать землі, зайняті:

- а) морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами;
- б) прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм;
- в) гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них;
- г) береговими смугами водних шляхів.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі дорожнього господарства

До земель дорожнього господарства належать землі під проїзною частиною, узбіччям, земляним полотном, декоративним озелененням, резервами, кюветами, мостами, тунелями, транспортними розв'язками, водопропускними спорудами, підпірними стінками і розташованими в

межах смуг відведення іншими дорожніми спорудами та обладнаннями, а також землі, що знаходяться за межами смуг відведення, якщо на них розміщені споруди, що забезпечують функціонування автомобільних доріг, а саме:

- а) паралельні об'їзні дороги, поромні переправи, снігозахисні споруди і насадження, протилавинні та протисельові споруди, вловлюючі з'їзди;
- б) майданчики для стоянки транспорту і відпочинку, підприємства та об'єкти служби дорожнього сервісу;
- в) будинки (в тому числі жилі) та споруди дорожньої служби з виробничими базами;
- г) захисні насадження.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі енергетичної системи

Землями енергетичної системи визнаються землі, надані під електрогенеруючі об'єкти (атомні, теплові, гідроелектростанції, електростанції з використанням енергії вітру і сонця та інших джерел), під об'єкти транспортування електроенергії до користувача.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі житлової та громадської забудови

До земель житлової та громадської забудови належать земельні ділянки в межах населених пунктів, які використовуються для розміщення житлової забудови, гро-

мадських будівель і споруд, інших об'єктів загального користування.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі залізничного транспорту

До земель залізничного транспорту належать землі смуг відведення залізниць під залізничним полотном та його облаштуванням, станціями з усіма будівлями і спорудами енергетичного, локомотивного, вагонного, колійного, вантажного і пасажирського господарства, сигналізації та зв'язку, водопостачання, каналізації; під захисними та укріплювальними насадженнями, службовими, культурно-побутовими будівлями та іншими спорудами, необхідними для забезпечення роботи залізничного транспорту.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі зв'язку

До земель зв'язку належать земельні ділянки, надані під повітряні і кабельні телефонно-телеграфні лінії та супутникові засоби зв'язку.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі іншого природоохоронного призначення

До земель іншого природоохоронного призначення належать:

а) земельні ділянки водно-бо-

лотних угідь, що не віднесені до земель лісового і водного фонду;

б) земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу наукову цінність.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі історико-культурного призначення

До земель історико-культурного призначення належать землі, на яких розташовані:

а) історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, меморіальні парки, меморіальні (цивільні та військові) кладовища, могили, історичні або меморіальні садиби, будинки, споруди і пам'ятні місця, пов'язані з історичними подіями;

б) городища, кургани, давні поховання, пам'ятні скульптури та мегаліти, наскальні зображення, поля давніх битв, залишки фортець, військових таборів, поселень і стоянок, ділянки історичного культурного шару укріплень, виробництв, каналів, шляхів;

в) архітектурні ансамблі і комплекси, історичні центри, квартали, площі, залишки стародавнього планування і забудови міст та інших населених пунктів, споруди цивільної, промислової, військової, культурної архітектури, народного зодчества, садово-паркові комплекси, фонові забудова.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі лісового фонду

До земель лісового фонду належать землі, вкриті лісовою рослинністю, а також не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі міського електротранспорту

До земель міського електротранспорту належать землі під відокремленими трамвайними коліями та їх облаштуванням, метрополітеном, коліями і станціями фунікулерів, канатними дорогами, ескалаторами, трамвайно-тролейбусними депо, вагоноремонтними заводами, спорудами енергетичного і колійного господарства, сигналізації і зв'язку, службовими і культурно-побутовими будівлями та іншими спорудами, необхідними для забезпечення роботи міського електротранспорту.

Земельний кодекс України від 25.10.01р. № 2768-III

Землі морського транспорту

До земель морського транспорту належать землі під:

а) морськими портами з набережними, майданчиками, причалами, вокзалами, будівлями, спорудами, устаткуванням, об'єктами загальнопортового і комплексного обслуговування флоту;

б) гідротехнічними спорудами і засобами навігаційної обстановки, судноремонтними

заводами, майстернями, базами, складами, радіоцентрами, службовими та культурно-побутовими будівлями та іншими спорудами, що обслуговують морський транспорт.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі населених пунктів

усі землі в межах населених пунктів. Межі населених пунктів встановлюються згідно з законодавством України.

Закон України "Про плату за землю" від 03.07.92 р. № 2535-XII

Землі оборони

Землями оборони визнаються землі, надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військово-навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства України.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі оздоровчого призначення

До земель оздоровчого призначення належать землі, що мають природні лікувальні властивості, які використовуються або можуть використовуватися для профілактики захворювань і лікування людей.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі природно-заповідного фонду

ділянки суші і водного простору з природними комплексами

ми та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус території та об'єктів природно-заповідного фонду.

До земель природно-заповідного фонду включаються природні території та об'єкти (природні заповідники, національні природні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища), а також штучно створені об'єкти (ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва).

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі природоохоронного призначення

землі заповідників, національних зоологічних і дендрологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, ботанічних садів, заказників (за винятком мисливських), заповідних урочищ, пам'яток природи.

Наказ Держводгоспу України "Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення правил охорони водних ресурсів на землях водного фонду, пошкодження водогосподарських споруд і пристроїв, порушення правил їх експлуатації" від 29.12.01 р. № 290

Землі промисловості

До земель промисловості належать землі, надані для

розміщення та експлуатації основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд промислових, гірничодобувних, транспортних та інших підприємств, їх під'їзних шляхів, інженерних мереж, адміністративно-побутових будівель, інших споруд.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі рекреаційного призначення

До земель рекреаційного призначення належать землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів.

До земель рекреаційного призначення належать земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі річкового транспорту

До земель річкового транс-

порту належать землі під:

а) портами, спеціалізованими причалами, пристанями і затоками з усіма технічними спорудами та устаткуванням, що обслуговують річковий транспорт;

б) пасажирськими вокзалами, павільйонами і причалами;

в) судноплавними каналами, судноплавними, енергетичними та гідротехнічними спорудами, службово-технічними будівлями;

г) берегоукріплювальними спорудами й насадженнями;

ґ) вузлами зв'язку, радіоцентрами і радіостанціями;

д) будівлями, береговими навігаційними знаками та іншими спорудами для обслуговування водних шляхів, судноремонтними заводами, ремонтно-експлуатаційними базами, майстернями, судноверфями, відстійно-ремонтними пунктами, складами, матеріально-технічними базами, інженерними мережами, службовими та культурно- побутовими будівлями, іншими об'єктами, що забезпечують роботу річкового транспорту.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі

сільськогосподарського призначення

Землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогос-

подарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури або призначені для цих цілей.

До земель сільськогосподарського призначення належать:

а) сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги);

б) несільськогосподарські угіддя (господарські шляхи і прогони, ползахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім тих, що віднесені до земель лісового фонду, землі під господарськими будівлями і дворами, землі тимчасової консервації тощо).

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі транспорту

До земель транспорту належать землі, надані підприємствам, установам та організаціям залізничного, автомобільного транспорту і дорожнього господарства, морського, річкового, авіаційного, трубопровідного транспорту та міського електро-транспорту для виконання покладених на них завдань щодо експлуатації, ремонту і розвитку об'єктів транспорту.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Землі трубопровідного транспорту

До земель трубопровідного транспорту належать земельні ділянки, надані під наземні і надземні трубопроводи та їх

споруди, а також під наземні споруди підземних трубопроводів.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Земля

Головна територіально-просторова частина довкілля (нарколишнього природного середовища) у межах території України як матеріальна основа її суверенітету й національної безпеки, що характеризується особливістю природної структури - ґрунтового покриву, розміщення, поширення рослинності, водних об'єктів, корисних копалин та інших ресурсів, які формують сферу життя для людини і живих організмів, диференціюється на окремі частини, які перебувають у власності українського народу або уповноваженого ним органу для задоволення загальнолюдських інтересів або на праві колективної і приватної власності, виступає основним засобом виробництва у сільському та інших галузях господарювання, операційною базою для системи розселення, розміщення галузей народного господарства та шляхів сполучення і невід'ємною умовою, місцем, засобом і джерелом існування живих організмів, життєдіяльності людини, забезпечення її духовних і матеріальних потреб

ГОСТ 17.5.1.05-80 Охрана природы. Земля. Термины и определения. - М., 1980. - С. 7

Іпотека

іпотекою визнається застава землі, нерухомого майна, при якій земля та (або) майно, що становить предмет застави, залишається у заставодавця або третьої особи.

Закон України "Про заставу" від 02.10.92 р. № 2654-XII

Іпотека

вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому цим Законом.

Закон України "Про іпотеку" від 05.06.03 р. № 898-IV

Кадастр

Систематизоване зведення відомостей про певний об'єкт, яке складають офіційні установи періодично або шляхом безперервних спостережень. Розрізняють кадастри: водний, земельний, меліоративний та інші.

Тлумачний словник з питань цифрового картографування, кадастральних і інформаційних систем. Основні терміни. Київ, 1992

Кадастрова інформація

Відомості про просторове положення територій та об'єктів, розташованих на,

над та під землею поверхнею; явища та процеси, які відбуваються на цих територіях; економічний та правовий стан цих територій та об'єктів, їх природні, господарські, якісні та кількісні властивості та інші відомості, необхідні для управління та розвитку територій, а також для функціонування різних відомств, організацій та підприємств.

Тлумачний словник з питань цифрового картографування, кадастральних і інформаційних систем. Основні терміни. Київ, 1992

Кадастрова облікова одиниця

земельна ділянка, кадастровий квартал, кадастрова зона, адміністративно-територіальна одиниця.

Вказівка Державного комітету України по земельних ресурсах "Про створення єдиної системи нумерації земельних ділянок для ведення державного земельного кадастру" від 16.02.98 р. № 9

Кадастровий землеустрій

комплекс робіт, що виконуються для визначення правового режиму земельних ділянок та відновлення їх меж. Кадастровий землеустрій включає: кадастрову зйомку земельної ділянки; погодження меж земельної ділянки з суміжними власниками землі та землекористувачами; відновлення меж земельної ділянки на місцевості; встановлення меж зон обтяжень та обмежень щодо використання землі; виготовлення кадастрового плану.

Наказ Державного комітету України по земельних ресурсах "Про удосконалення ведення державного земельного кадастру в зв'язку з його автоматизацією" від 03.09.99 р. № 83

Кадастровий квартал

компактне об'єднання земельних ділянок у населеному пункті, яке обмежене інженерними спорудами або природними межами.

Вказівка Державного комітету України по земельних ресурсах "Про створення єдиної системи нумерації земельних ділянок для ведення державного земельного кадастру" від 16.02.98 р. № 9

Кадастровий номер земельної ділянки

унікальний (не повторюється на всій території України) номер, який присвоюється при формуванні земельної ділянки і зберігається за нею на весь час її існування.

Вказівка Державного комітету України по земельних ресурсах "Про створення єдиної системи нумерації земельних ділянок для ведення державного земельного кадастру" від 16.02.98 р. № 9

Кадастрові зйомки

комплекс робіт, виконуваних для визначення та відновлення меж земельних ділянок.

Кадастрова зйомка включає:

- а) геодезичне встановлення меж земельної ділянки;
- б) погодження меж земельної ділянки з суміжними власниками та землекористувачами;
- в) відновлення меж земельної ділянки на місцевості;
- г) встановлення меж частин

земельної ділянки, які містять обтяження та обмеження щодо використання землі;

г) виготовлення кадастрового плану.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Категорії земель

Землі України за основним цільовим призначенням поділяються на такі категорії:

а) землі сільськогосподарського призначення;

б) землі житлової та громадської забудови;

в) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;

г) землі оздоровчого призначення;

ґ) землі рекреаційного призначення;

д) землі історико-культурного призначення;

е) землі лісового фонду;

є) землі водного фонду;

ж) землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Комунальна власність на землю

власність на землю територіальних громад сіл, селищ, районів у містах, земельні ділянки спільної власності, що перебувають у управлінні районних і обласних рад.

Технічні вказівки Державного комітету України по земельних ресурсах щодо визначення меж земельних ділянок спільної та спільної часткової власності фізич-

них і юридичних осіб на забудованій території у населених пунктах від 18.05.98 р.

Консервація земель

Консервації підлягають деградовані і малопродуктивні землі, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним. Консервації підлягають також техногенно забруднені земельні ділянки, на яких неможливо одержати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я.

Консервація земель здійснюється шляхом припинення їх господарського використання на визначений термін та залуження або заліснення.

Консервація земель здійснюється за рішеннями органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на підставі договорів з власниками земельних ділянок. *Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III*

Латифундія

Велике приватне земельне володіння

Великий тлумачний словник сучасної української мови - К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2001

Малопродуктивні землі

До малопродуктивних земель відносяться сільськогосподарські угіддя, ґрунти яких характеризуються негативними природними властивостями, низькою родючістю, а їх господарське використання за

призначенням є економічно неефективним.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Межа земельних ділянок

наземні матеріальні рубежі, які позначають межі земельної ділянки, або умовна лінія на поверхні, яка розділяє дві проінвентаризовані ділянки.

Технічні вказівки Державного комітету України по земельних ресурсах щодо визначення меж земельних ділянок спільної та спільної часткової власності фізичних і юридичних осіб на забудованій території у населених пунктах від 18.05.98 р.

Межовий знак

Знак, як правило, ґрунтовий у вигляді дерев'яного або бетонного стовпця, що закріплює границі земельних ділянок.

Тлумачний словник з питань цифрового картографування, кадастральних і інформаційних систем. Основні терміни. Київ, 1992

Межування

Сукупність технічних та юридичних дій, з метою визначення за допомогою межових знаків та затвердження юридичними актами границь земельних володінь

Тлумачний словник з питань цифрового картографування, кадастральних і інформаційних систем. Основні терміни. Київ, 1992

Меліорація земель

комплекс гідротехнічних, культуртехнічних, хімічних, агротехнічних, агролісо-технічних, інших меліоративних заходів, що здійснюються

з метою регулювання водно-теплого, повітряного і поживного режиму ґрунтів, збереження і підвищення їх родючості та формування екологічно збалансованої раціональної структури угідь.
Закон України "Про меліорацію земель" від 14.01.00 р. № 1389-XIV

Меліоровані землі (зрошувані, осушені)

це частина земельних угідь, на яких проведено комплекс інженерно-гідротехнічних заходів з метою регулювання водно-повітряного режиму, збереження та відтворення родючості ґрунтів, поліпшення їх екологічного стану, запобігання впливу негативних природних явищ.

Наказ Мінсільгосппроду, Держводгоспу, Держкомзему "Умови передачі у приватну власність або надання у користування меліорованих земель, основних меліоративних фондів селянським (фермерським) господарствам та їх використання" від 07.07.94 р. № 220/73/43

Моніторинг земель

система спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів.

У системі моніторингу земель проводиться збирання, оброблення, передавання, збереження та аналіз інформації про стан земель, прогнозування їх змін і розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень щодо запобігання негативним змінам

стану земель та дотримання вимог екологічної безпеки. Моніторинг земель є складовою частиною державної системи моніторингу довкілля. *Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III*

Моніторинг зрошуваних та осушуваних земель

комплекс спеціальних робіт, які включають збирання, обробку, зберігання та передачу інформації про стан меліорованих земель і меліоративних систем, їх водний баланс, а також аналіз, оцінку та прогнозування можливого впливу меліоративних заходів на навколишнє природне середовище.

Закон України "Про меліорацію земель" від 14.01.00 р. № 1389-XIV

Найбільш ефективне використання земельної ділянки

фізично можливе та економічно доцільне використання земельної ділянки та (або) земельних поліпшень згідно із законодавством, у результаті якого вартість, що визначається, буде максимальною порівняно з вартістю, яка може бути визначена на підставі аналізу інших можливих варіантів її використання.

Постанова Кабінету Міністрів України "Про експертну грошову оцінку земельних ділянок" від 11.10.02 р. № 1531

Нерухоме майно (нерухомість)

земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці і невід'ємно

пов'язані з нею, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. Правовий режим нерухомого майна поширюється на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти.

Закон України "Про іпотеку" від 05.06.03 р. № 898-IV

Об'єкти оренди землі

земельні ділянки, що перебувають у власності громадян та юридичних осіб України, територіальних громад сіл, селищ, міст (комунальній власності), держави.

Об'єктами оренди можуть бути земельні ділянки з насадженнями, будівлями, спорудами, водоймами, що розташовані на них, якщо це передбачено договором оренди.

Закон України "Про оренду землі" від 06.10.98 р. № 161-XIV

Обмеження (землекористування)

перелік дій (права третіх осіб), що обмежують права власника або користувача щодо розпорядження або користування земельною ділянкою.

Тимчасові методичні вказівки Державного комітету України по земельних ресурсах по складанню кадастрових планів обмежень і обтяжень щодо використання земель від 04.08.99 р.

Обтяження на використання землі

право на земельну ділянку, включаючи право на заставу, оренду, сервітуту, обмеження, обов'язки по договору, рішен-

ня суду про передачу прав і інші встановлені законодавством права відносно землі.

Тимчасові методичні вказівки Державного комітету України по земельних ресурсах по складанню кадастрових планів обмежень і обтяжень щодо використання земель від 04.08.99 р.

Оренда (землі)

засноване на договорі строкове платне володіння, користування земельною ділянкою.

Закон України "Про плату за землю" від 03.07.92 р. № 2535-XII

Орендарі землі

орендарями земельних ділянок є юридичні або фізичні особи, яким на підставі договору оренди належить право володіння і користування земельною ділянкою.

Закон України "Про оренду землі" від 06.10.98 р. № 161-XIV

Орендна плата за земельну ділянку

це платіж, який орендар вносить орендодавцеві за користування земельною ділянкою. Розмір, форма і строки внесення орендної плати встановлюються за угодою сторін у договорі оренди.

Закон України "Про оренду землі" від 06.10.98 р. № 161-XIV

Орендодавці землі

орендодавцями земельних ділянок є громадяни та юридичні особи України, у власності яких перебувають земельні ділянки.

Орендодавцями земельних ділянок, що перебувають у комунальній власності, є органи

місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради. Орендодавцями земельних ділянок, що перебувають у державній власності, є районні, обласні, Київська і Севастопольська міські державні адміністрації, Рада міністрів Автономної Республіки Крим та Кабінет Міністрів України у межах їх повноважень. Рішення про надання в оренду земельних ділянок зазначені органи державної влади приймають при попередньому погодженні цих питань на сесіях відповідних рад.

Закон України "Про оренду землі" від 06.10.98 р. № 161-XIV

Особливий режим використання земель

режим землекористування, що обмежує ті або інші види господарської (або) правової діяльності на території зон особливого режиму землекористування, з метою гарантування прав власників землі, захисту населення від шкідливого впливу промислових та інших об'єктів, що мають спеціальний режим виробничої діяльності. Особливий режим землекористування встановлюється системою обмежень на використання землі.

Тимчасові методичні вказівки Держкомзем України по складанню кадастрових планів обмежень і обтяжень щодо використання земель від 04.08.99 р.

Особливо цінні землі

До особливо цінних земель відносяться: чорноземи нерододовані несолонцюваті на лесових породах; лучно-чор-

ноземні незасолені несолонцюваті суглинкові ґрунти; темно-сірі опідзолені та чорноземи опідзолені на лесах і глеюваті; бурі гірсько-лісові та дерновобуземні глибокі і середньоглибокі; дерновопідзолисті суглинкові ґрунти; торфовища з глибиною залягання торфу більше одного метра і осушені незалежно від глибини; коричневі ґрунти Південного узбережжя Криму; дернові глибокі ґрунти Закарпаття; землі дослідних полів науково-дослідних установ і навчальних закладів; землі природно-заповідного фонду; землі історико-культурного призначення. Вилучення особливо цінних земель для несільськогосподарських потреб не допускається, за винятком випадків, визначених частиною другою цієї статті.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Охорона земель

система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливої режиму використання земель природоохоронного, оздо-

ровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Охоронна зона

територія з особливим режимом використання земель і природокористування виділяється навколо особливо цінних природних об'єктів, об'єктів історичної і культурної спадщини, гідрометеорологічних станцій з метою їхньої охорони і захисту від несприятливих антропогенних впливів, а також уздовж ліній зв'язку, електропередач, магістральних трубопроводів, земель транспорту - для забезпечення нормальних умов експлуатації та запобігання випадків можливого ушкодження.

Тимчасові методичні вказівки Державного комітету України по земельних ресурсах по складанню кадастрових планів обмежень і обтяжень щодо використання земель від 04.08.99 р.

Паводок

фаза водного режиму річки, яка характеризується відносно короткочасним підняттям рівня і збільшенням витрат води переважно під час зливових дощів та інтенсивного тання снігу внаслідок відлиг і може спостерігатися у різні сезони.

Постанова Кабінету Міністрів України "Про порядок використання земель у зонах їх можливого затоплення внаслідок повеней і паводків" від 31.01.01 р. № 87

Парцела

Дуже маленька ділянка землі.
Великий тлумачний словник сучасної української мови - К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2001

Парцеляція

Розподіл землі на парцели.
Великий тлумачний словник сучасної української мови - К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2001

Пасовище

1. ділянка землі з трав'янистою рослинністю, де пасеться худоба, птиця.

2. місце у водоймищі, де є природній корм для водних тварин, де вони годуються.

Великий тлумачний словник сучасної української мови - К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2001

Переліг

1. заросле травою поле, що свідомо не обробляється кілька років для відновлення родючості ґрунту.

2. земля, що ніколи не оброблялася; цілина.

Великий тлумачний словник сучасної української мови - К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2001

Плавні

Заболочені, порослі вологолюбною рослинністю низькі береги річок, що затопляються під час повені.

Великий тлумачний словник сучасної української мови - К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2001

Планування території

процес регулювання використання територій, який полягає

у створенні та впровадженні містобудівної документації, ухваленні та реалізації відповідних рішень.

Закон України "Про планування і забудову територій" від 20.04.00 р. № 1699-III

Платники фіксованого сільськогосподарського податку

сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм, передбачених законами України, селянські та інші господарства, які займаються виробництвом (вирощуванням), переробкою та збутом сільськогосподарської продукції, в яких сума, одержана від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки за попередній звітний (податковий) рік, перевищує 50 відсотків загальної суми валового доходу підприємства.

Закон України "Про фіксований сільськогосподарський податок" від 17.12.98 р. № 320-XIV

Податок (земельний)

обов'язковий платіж, що справляється з юридичних і фізичних осіб за користування земельними ділянками.

Закон України "Про плату за землю" від 03.07.92 р. № 2535-XII

Поліпшення землі

покращання природних властивостей ґрунтів земельної ділянки.

Наказ Державного комітету України по земельних ресурсах "Про затвердження Методичних реко-

мендацій з експертної грошової оцінки земельних ділянок” від 12.11.98 р. № 118

Порушення правил використання земель

Використання земель не за цільовим призначенням, невиконання природоохоронного режиму використання земель, розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об’єктів, які негативно впливають на стан земель, неправильна експлуатація, знищення або пошкодження протиерозійних гідротехнічних споруд, захисних лісонасаджень.

Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.84 р. № 80731-X

Право власності на землю

право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Право земельного сервітуту

Право власника або землекористувача земельної ділянки на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою (ділянками).

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Право користування чужою земельною ділянкою або іншим нерухомим майном

можливість проходу, проїзду через чужу земельну ділянку, прокладання та експлуатації

ліній електропередачі, зв’язку і трубопроводів, забезпечення водопостачання, меліорації тощо.

Цивільний кодекс України від 16.01.03 р. № 435-IV

Право оренди земельної ділянки

Право оренди земельної ділянки - це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для провадження підприємницької та іншої діяльності.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Право постійного користування земельною ділянкою

право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній або комунальній власності, без встановлення строку.

Права постійного користування земельною ділянкою із земель державної та комунальної власності набувають лише підприємства, установи та організації, що належать до державної або комунальної власності.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Правовстановлюючий документ

документ, який підтверджує права певного суб’єкта на нерухоме майно та складений у порядку, передбаченому за-

конодавством.

Указ Президента України "Про державну реєстрацію прав на нерухоме майно" від 16.06.99 р. № 666/99

Прибережні захисні смуги

Вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності у межах водоохоронних зон виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги.

Прибережні захисні смуги встановлюються по берегах річок та навколо водойм уздовж урізу води (у межений період) шириною:

а) для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менш як 3 гектари - 25 метрів;

б) для середніх річок, водосховищ на них, водойм, а також ставків площею понад 3 гектари - 50 метрів;

в) для великих річок, водосховищ на них та озер - 100 метрів.

При крутизні схилів більше трьох градусів мінімальна ширина прибережної захисної смуги подвоюється.

Розмір та межі прибережної захисної смуги уздовж морів та навколо морських заток і лиманів встановлюються за проектами землеустрою, а в межах населених пунктів - з урахуванням містобудівної документації.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Природно-сільськогосподарське районування земель

поділ території з урахуванням природних умов та агробіологічних вимог сільськогосподарських культур.

Природно-сільськогосподарське районування земель є основою для оцінки земель і розроблення землевпорядної документації щодо використання та охорони земель.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Проект забудови територій

документація, що поєднує властивості містобудівної та проектної документації, яка розробляється для будівництва комплексів будинків і споруд.

Закон України "Про планування і забудову територій" від 20.04.00 р. № 1699-III

Радіаційно небезпечні землі

це землі, на яких неможливе подальше проживання населення, одержання сільськогосподарської та іншої продукції, продуктів харчування, що відповідають республіканським та міжнародним допустимим рівням вмісту радіоактивних речовин, або які недоцільно використовувати за екологічними умовами.

Закон ВР УРСР "Про правовий режим території, що зазнала

радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 27.02.91 р. № 791а-XII

Радіоактивно забруднені землі

Землі, які потребують проведення заходів радіаційного захисту та інших спеціальних втручань, спрямованих на обмеження додаткового опромінення, зумовленого Чорнобильською катастрофою, та забезпечення нормальної господарської діяльності.

Закон ВР УРСР "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 27.02.91 р. № 791а-XII

Район

місцевість, відмітна будь-якими географічними, економічними та іншими ознаками (наприклад: промисловий, робітничий, військових дій тощо).

Тлумачний словник з питань цифрового картографування, кадастральних і інформаційних систем. Основні терміни. Київ, 1992

Садиба

земельна ділянка разом з розташованими на ній житловим будинком, господарсько-побутовими будівлями, наземними і підземними комунікаціями, багаторічними насадженнями.

Цивільний кодекс України від 16.01.03 р. № 435-IV

Санітарно-захисні зони

Санітарно-захисні зони створюються навколо об'єктів,

які є джерелами виділення шкідливих речовин, запахів, підвищених рівнів шуму, вібрації, ультразвукових і електромагнітних хвиль, електронних полів, іонізуючих випромінювань тощо, з метою відокремлення таких об'єктів від територій житлової забудови.

У межах санітарно-захисних зон забороняється будівництво житлових об'єктів, об'єктів соціальної інфраструктури та інших об'єктів, пов'язаних з постійним перебуванням людей.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Сертифікат на право на земельну частку (пай)

Документ, який засвідчує право на земельну частку, розміри якої визначено в умовних кадастрових гектарах і вартісному виразі.

Сільське господарство (сільськогосподарське виробництво)

вид господарської діяльності з виробництва продукції, яка пов'язана з біологічними процесами її вирощування, призначеної для споживання в сирому і переробленому вигляді та для використання на нехарчові цілі.

Закон України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001 - 2004 років" від 18.01.01 р. № 2238-III

Смуги відведення

Для забезпечення експлуатації та захисту від забруднення, пошкодження і руйнування каналів зрошувальних і осушувальних систем, гідротехнічних та гідрометричних споруд, водойм і гребель на берегах річок виділяються земельні ділянки смуг відведення з особливим режимом використання.

Розміри та режим використання земельних ділянок смуг відведення визначаються за проектами землеустрою, які розробляються і затверджуються в установленому порядку.

Земельні ділянки в межах смуг відведення надаються для створення водоохоронних насаджень, берегоукріплювальних та протиерозійних гідротехнічних споруд, будівництва переправ тощо.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Спільна межа земельних ділянок

межа, при якій точна лінія, що розмежує ділянки, не встановлюється.

Технічні вказівки Державного комітету України по земельних ресурсах щодо визначення меж земельних ділянок спільної та спільної часткової власності фізичних і юридичних осіб на забудованій території у населених пунктах від 18.05.98 р.

Спільна сумісна власність на землю

спільна власність на землю

без визначення часток учасників спільної власності.

Земельна ділянка може належати на праві спільної сумісної власності лише громадянам.

У спільній сумісній власності перебувають земельні ділянки:

- а) подружжя;
- б) членів фермерського господарства, якщо інше не передбачено угодою між ними;
- в) співвласників жилого будинку.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Спільна часткова власність на землю

спільна власність на земельну ділянку з визначенням частки кожного з учасників спільної власності.

Право спільної часткової власності на земельну ділянку виникає:

- а) при добровільному об'єднанні власниками належних їм земельних ділянок;
- б) при придбанні у власність земельної ділянки двома чи більше особами за цивільно-правовими угодами;
- в) при прийнятті спадщини на земельну ділянку двома або більше особами;
- г) за рішенням суду.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Ставка податку (земельного)

законодавчо визначений річний розмір плати за одиницю площі оподаткованої зе-

мельної ділянки.

Закон України "Про плату за землю" від 03.07.92 р. № 2535-XII

Суперфіцій

право забудови земельної ділянки; власник земельної ділянки має право надати її в користування іншій особі для будівництва промислових, побутових, соціально-культурних, житлових та інших споруд і будівель.

Цивільний кодекс України від 16.01.03 р. № 435-IV

Територія

частина земної поверхні у визначених межах (кордонах) з властивими їй географічним положенням, природними та створеними діяльністю людей умовами та ресурсами, а також з повітряним простором та розташованими під нею надрами.

Закон України "Про планування і забудову територій" від 20.04.00 р. № 1699-III

Техногенно забруднені землі

землі, забруднені внаслідок господарської діяльності людини, що призвела до деградації земель та її негативного впливу на довкілля і здоров'я людей.

До техногенно забруднених земель відносяться землі радіаційно небезпечні та радіоактивно забруднені, землі, забруднені важкими металами, іншими хімічними елементами тощо. При використанні техногенно забруд-

нених земель враховуються особливості режиму їх використання.

Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-III

Фіксований сільськогосподарський податок

це податок, який не змінюється протягом визначеного цим Законом терміну і справляється з одиниці земельної площі.

Закон України "Про фіксований сільськогосподарський податок" від 17.12.98 р. № 320-XIV

Формування земельної ділянки

встановлення її технічних, економічних характеристик та юридичного статусу в процесі землеустрою.

Вказівка Державного комітету України по земельних ресурсах "Про створення єдиної системи нумерації земельних ділянок для ведення державного земельного кадастру" від 16.02.98 р. № 9

Черговий кадастровий план

спеціальний план, створений в державній системі координат, на якому відображаються межі земельних ділянок, їх площі та кадастрові номери, а також інша необхідна кадастрова інформація.

Вказівка Державного комітету України по земельних ресурсах "Про створення єдиної системи нумерації земельних ділянок для ведення державного земельного кадастру" від 16.02.98 р. № 9

4.6. Список літератури, виданої по темі земельних відносин

Под редакцией докт. юрид. наук, профессора Погребного А.А. и канд. юрид. наук, доцента Каракаша
Аграрное, земельное и экологическое право Украины. Общие части учебных курсов.

Учебное пособие. И.И.-Х.: ООО "Одиссей", 2000. - 368 с.

Андрейцев В.І.

Екологічне і земельне право України: Практикум для студентів юрид. вузів і фак. -

К.: Юрінком Інтер, 1998. - 272 с.

А.С. Даниленко, В.В. Жмуцький, Ю.Д. Білик та ін.

Відомчі нормативні та методичні документи з питань регулювання земельних відносин

К.: Урожай, 2003. - 270 с.

Гор А.

Земля у рівновазі. Екологія і людський дух.

Переклад з англійської: ВГО "Україна". Порядок денний на ХХІ століття" та Інститут сталого розвитку. - К.: Інтелсфера, 2001. - 404 с.

Добряк Д.С., Канаш О.П., Розумний І.А.

Класифікація та екологічно безпечне використання сільськогосподарських земель.

К., 2001. - 309 с.

Добряк Д.С., Погурельський С.П., Осипчук С.О.

Проблеми екологізації землекористування

Землевпорядкування, № 2, 2001.

За ред. А.С. Даниленка, Ю.Д. Білика, О.О. Погрібного, В.В. Кулініча; Упоряд.: Є.С. Бердніков, П.П. Пастушенко, Я.М. Вступ. ст. Є.С. Берднікова, П.П. Пастушенка

Земельне законодавство України: Збірник нормативних актів, судової та арбітражної (господарської) практики.

У 2 кн. - 2-ге вид., перероб. та допов.

К.: Урожай, 2002. - Кн. 1. - 688 с., Кн. 2. - 672 с.

За ред. А.С. Даниленка, Ю.Д. Білика, О.О. Погрібного, В.В. Кулініча; Упоряд.: Є.С. Бердніков, П.П. Пастушенко, Я.М. Конопата.

Земельне законодавство України: Збірник нормативних актів, судової та арбітражної (господарської) практики

У 2 кн. - 2-ге вид., перероб. та допов.

К.: Урожай, 2002. - Кн. 2 Вступ. ст. Є.С. Берднікова, П.П. Пастушенка. - 672 с.

За ред. В.Ш. Демчика.

Земельний кодекс України: Науково-практичний коментар
К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. - 676 с.

Під загальною редакцією д.е.н. А.С. Даниленка.

Земельні відносини в Україні. Організаційно-правовий механізм

Збірник основоположних актів законодавства. К.: К.І.С., 2001. - 128 с.

Добряк Д.С., Канаш О.П., Кофман І.Я. та ін.

Карта ґрунтово-ерозійного районування території України. М-б 1:1000000

К.: УААН, Ін-т землеустрою, 1992.

Кручок С.І.

Іпотечне кредитування: європейська практика та перспективи розвитку в Україні.

К.: Урожай, 2003. - 208 с.

Маракулін П.П., Дмитренко В.Л., Розумний І.А.

Земельний кадастр.

К.: Урожай, 1970. - 264 с.

Ю.Ф. Дехтяренко, М.Г. Лихогруд, Ю.М. Манцевич, Ю.М. Палеха.

Методичні основи грошової оцінки земель в Україні

К.: ПП "НВЦ "Профі", 2002. - 256 с.

А.С. Даниленко, Ю.Д. Білик, В.В. Кулініч и др.

Методичні рекомендації щодо складання індексних карт і присвоєння кадастрових номерів земельним ділянкам та об'єктам нерухомості

К.: Урожай, 2003. - 26 с.

А.С. Даниленко, Ю.Д. Білик, В.В. Кулініч и др.

Методичні рекомендації щодо складання плану землеко-

ристувань новостворених приватних господарств

К.: Урожай, 2003. - 25 с.

В.П. Галушко, Ю.Д. Білик, А.С. Даниленко та ін.;

За ред. А.С. Даниленка, Ю.Д. Білика.

Формування ринку землі в Україні

К.: Урожай, 2002. - 280 с.

Чешев А. С., Фесенко І.П.

Земельний кадастр. Учебник для вузов.

М.: "Издательство ПРИОР", 2001. - 368 с.

